

ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΜΑΚΕΔΟΝΙΑΣ

Τμήμα Διεθνών και Ευρωπαϊκών Σπουδών
Μεταπτυχιακό Πρόγραμμα στις Διεθνείς Σπουδές
Ειδίκευση: Στρατηγικές Σπουδές και Διεθνής Πολιτική

ΔΙΠΛΩΜΑΤΙΚΗ ΕΡΓΑΣΙΑ

«Συγκριτική Μελέτη Άσκησης Εξωτερικής Πολιτικής: Ίντιρα Γκάντι, Γκόλντα Μέρ και Μάργκαρετ Θάτσερ»

Αννέτα Δήμτσα

Επιβλέπων Καθηγητής: Ηλίας Κουσκουβέλης

Θεσσαλονίκη, Μάιος 2021

Πίνακας περιεχομένων

Εισαγωγή	9
Κεφάλαιο 1	10
Ηγεσία	10
Ορισμός	10
Πολιτική Ηγεσία.....	11
Ορισμός	11
Μοντέλα Ηγεσίας	12
Ο ρόλος του Πρωθυπουργού στη Συγκριτική Μελέτη.....	13
Κατανοώντας την επίδραση του στυλ ηγεσίας στην Πρωθυπουργία.....	14
Προς ένα προσδιορισμό του μοντέλου ηγεσίας	16
Η μελέτη της προσωπικότητας του Ηγέτη	18
Χαρακτηριστικά της προσωπικότητας: Έννοια και αποσαφηνίσεις	19
Σχέση ηγεσίας και προσωπικότητας: Ορισμένες μελέτες.....	20
Γυναίκες & Ηγεσία.....	23
Οι γυναίκες ως εθνικοί ηγέτες.....	23
Κεφάλαιο 2	25
Θεωρίες Λήψης Αποφάσεων	25
Θεωρίες και Απόφαση.....	25
Η σημασία λήψης της απόφασης στην Πολιτική	25
Θεωρίες λήψης αποφάσεων	26
Θεωρία απόφασης στον Θουκυδίδη: Υποκείμενο και αποφάσεις – Η ανθρώπινη φύση..	28
Η ανθρώπινη φύση	28
ModusOperandi.....	30
Κεφάλαιο 3	31
Ίντριρα Γκάντι	31
Βιογραφία.....	31
Κατανοώντας το προφίλ της προσωπικότητας της Γκάντι.....	32
Το στυλ ηγεσίας της Γκάντι.....	35
Πραγματισμός	36
Ιδεολογία	37

Προσανατολισμός στο καθήκον	37
Η σχέση της Γκάντι με το κοινό.....	40
Κεφάλαιο 4	53
Γκόλντα Μέρ	53
Στρατηγική Διαχείρισης της Πληροφορίας	76
Υπουργοί/Δημόσιοι Λειτουργοί	76
Η σχέση ανάμεσα στην προσωπικότητα της Γκόλντα Μέρ και στο συλ ηγεσίας της	76
Κεφάλαιο 5	78
Μάργκαρετ Θάτσερ	78
Βιογραφία.....	78
Πολιτική Σταδιοδρομία	79
Τα πρώτα χρόνια στο Κοινοβούλιο	79
Η Μάργκαρετ Θάτσερ ως Υπουργός Εκπαίδευσης	80
Η Μάργκαρετ Θάτσερ ως Πρωθυπουργός του Ηνωμένου Βασιλείου και το φαινόμενο του Θατσερισμού	81
Ο Πόλεμος των Φώκλαντ	81
Το υπόβαθρο	81
Το ξέσπασμα του πολέμου	82
Η εποχή Μάργκαρετ Θάτσερ – Ρόναλντ Ρήγκαν και η ιδιαίτερη σχέση τους	84
Οι κοινές θητείες	85
Η νίκη τις Βρετανίας στα Φώκλαντ και η επιρροή στις ΗΠΑ.....	85
Η Θάτσερ, ο Ρήγκαν και η Σοβιετική Ένωση.....	86
Η δύο ηγέτες, ο Μιχαήλ Γκορμπατσόφ και η εξέλιξη του Ψυχρού Πολέμου	86
Το προφίλ τις προσωπικότητας τις Μάργκαρετ Θάτσερ	87
Κατανοώντας το προφίλ τις προσωπικότητας τις Μάργκαρετ Θάτσερ	88
Το συλ ηγεσίας τις Μάργκαρετ Θάτσερ	89
Ιδεολογία	89
Εξουσία.....	89
Πραγματισμός	89
Εκπλήρωση των στόχων	90
Στρατηγική Διοίκησης του Υπουργικού Συμβουλίου	90
Στρατηγική Διαχείρισης της Πληροφορίας	91
Οι σχέσεις της Μάργκαρετ Θάτσερ με τα ΜΜΕ.....	91
Οι σχέσεις της Μάργκαρετ Θάτσερ με το Κοινό.....	91

Ενεργή	92
Κεφάλαιο 6	93
Σύγκριση ανάμεσα στις 3 Πρωθυπουργούς: Ομοιότητες & διαφορές.....	93
Κυριαρχία	93
Εριστικότητα.....	94
Φιλοδοξία.....	94
Ιδεολογία.....	95
Προσανατολισμός προς τη λειτουργία (taskorientation).....	95
Η σχέση και οι απόψεις των τριών Πρωθυπουργών αναφορικά με το φεμινισμό	96
Συμπέρασμα.....	98
Διαδραματίζει ρόλο το φύλο στο συλ ηγεσίας;	98
Διαφέρουν οι γυναίκες ηγέτιδες σε σχέση με τους άντρες;	98
Η επίδραση του φύλου και του πολιτικού συστήματος στην προσωπικότητα.....	99
Κυριαρχία	99
Εριστικότητα.....	100
Βιβλιογραφία.....	101
Ελληνική	101
Ξενόγλωσση.....	101

Abstract

Leadership and especially political leadership, is often associated with men. Even today, only 29 states of the 194 have women serving as heads of state, although the presence of women in politics is constantly growing. Indira Gandhi, Golda Meir and Margaret Thatcher have been three extraordinary women, whose name, as well as their actions and legacy will remain in history forever. Many describe them as controversial, in regards to their decisions and their leadership style, while they were in office. This master's dissertation attempts to review and analyze the actions of the three prime ministers, in relation to specific foreign policy events that took place while they were holding the prime ministerial position. It outlines the profiles and the leadership styles of Indira Gandhi, Golda Meir and Margaret Thatcher and afterwards, it compares them. The conclusion of this dissertation aims to answer the following questions: Are women political leaders different than men? Is the role of gender pivotal?

Keywords: political leadership, gender, foreign policy, Indira Gandhi, Golda Meir, Margaret Thatcher

Σελίδα σκόπιμα κενή

Περίληψη

Οι γυναίκες αρχηγοί κρατών αποτελούν πολύ μικρό ποσοστό σε σχέση με τους άνδρες. Η πολιτική τείνει να είναι ένας ανδροκρατούμενος χώρος και το να ανελιχθεί μία γυναίκα στην ιεραρχία ενός κόμματος είναι πιο δύσκολο απ' ό,τι είναι για έναν άνδρα. Ωστόσο, τα δεδομένα αλλάζουν και ολοένα αυξάνονται οι γυναίκες αρχηγοί κρατών. Είναι όμως οι γυναίκες καλύτερες από τους άνδρες στη διαχείριση ενός κράτους, ή μήπως η ηγεσία δε σχετίζεται με το φύλο; Η παρούσα διπλωματική εργασία επιχειρεί να απαντήσει σε αυτό το ερώτημα και ειδικότερα σε ό,τι αφορά στη διαχείριση ζητημάτων εξωτερικής πολιτικής, προβαίνοντας στη σύγκριση τριών γυναικών Πρωθυπουργών: Της Ίντιρας Γκάντι, της Γκόλντα Μείρ και της Μάργκαρετ Θάτσερ. Γίνεται αναφορά συγκεκριμένων ζητημάτων εξωτερικής πολιτικής τα οποία καθόρισαν την καριέρα της κάθε μίας και αξιολογείται ο τρόπος με τον οποίο έπραξαν. Παράλληλα, σκιαγραφούνται τα προφίλ των προσωπικοτήτων τους, ενώ επιχειρείται και η σύγκριση των στυλ ηγεσίας τους, καταλήγοντας έτσι στο συμπέρασμα του αν το φύλο διαδραματίζει εξέχοντα ρόλο στην ηγεσία ενός κράτους και πιο συγκεκριμένα, στη λήψη αποφάσεων σε θέματα που αφορούν στην εξωτερική πολιτική.

Σελίδα σκόπιμα κενή

Εισαγωγή

Η συγκεκριμένη διπλωματική εργασία αποσκοπεί στην παρατήρηση και ανάλυση τριών γυναικών Πρωθυπουργών, της Ίντιρα Γκάντι, της Γκόλντα Μέρ και της Μάργκαρετ Θάτσερ, με έμφαση στα στυλ ηγεσίας τους και στον τρόπο με τον οποίο διαχειρίστηκαν ζητήματα εξωτερικής πολιτικής.

Αναλυτικότερα, στο 1ο κεφάλαιο επιχειρείται να δοθούν κάποιιοι ορισμοί αναφορικά με την ηγεσία και γίνεται αναφορά στην πολιτική ηγεσία, όπου διευκρινίζεται και ο ρόλος του ηγέτη και της προσωπικότητάς του στη μελέτη για την κατανόηση της ηγεσίας, ενώ παράλληλα, παρατηρείται και ο ρόλος των γυναικών στο κομμάτι της ηγεσίας. Έπειτα, στο κεφάλαιο 2 επιδιώκεται μία καταγραφή των θεωριών λήψης απόφασης, ενώ γίνεται αναφορά και στη θεωρία απόφασης στο Θουκυδίδη και στο ρόλο που διαδραματίζει η ανθρώπινη φύση στις αποφάσεις που λαμβάνει ένας ηγέτης.

Τα κεφάλαια 3, 4 και 5 επικεντρώνονται σε κάθε μία εκ των τριών Πρωθυπουργών αντίστοιχα, όπου με απαρχή την βιογραφία τους και την εξέλιξή τους στον κοινωνικό και πολιτικό βίο, καταγράφονται και αναλύονται περιστατικά εξωτερικής πολιτικής που καθόρισαν τις ίδιες, τον τρόπο που ηγήθηκαν, καθώς και τις ίδιες τις χώρες τους. Αντλώντας πληροφορίες κυρίως από το βιβλίο της BlemaSteinberg “Womeninpower: ThePersonalitiesandLeadershipStylesofIndiraGandhi, GoldaMeirandMargaretThatcher”, αποπειράται η σκιαγράφηση των χαρακτηριστικών γνωρισμάτων των προσωπικοτήτων τους και κατά συνέπεια, των στυλ ηγεσίας τους. Με αυτό τον τρόπο, δίνεται η δυνατότητα να αξιολογηθούν οι αποφάσεις και οι πράξεις τους στα ζητήματα εξωτερικής πολιτικής που προαναφέρθηκαν.

Εν συνεχεία και προς επίρρωση των όσων αναφέρθηκαν στα προηγούμενα κεφάλαια, στο κεφάλαιο 6 γίνεται σύγκριση ανάμεσα στις τρεις Πρωθυπουργούς και στο ρόλο που επιτέλεσε η κάθε μία. Πιο συγκεκριμένα, παρατηρείται αν και κατά πόσο εμφανίζουν κοινά χαρακτηριστικά στον τρόπο με τον οποίο διοίκησαν, καθώς και διαφορές. Τέλος, δίνεται το συμπέρασμα, όπου καταδεικνύεται το αν τελικά το φύλο διαδραματίζει ρόλο και ασκεί επιρροή στο στυλ ηγεσίας

Κεφάλαιο 1

Ηγεσία

Ορισμός

Έχουν δημιουργηθεί πολλές μελέτες σε παγκόσμια κλίμακα, προκειμένου να δοθεί ένας όσο το δυνατόν πιο συγκεκριμένος ορισμός αναφορικά με την ηγεσία. Εντούτοις, δεν έχει βρεθεί μέχρι σήμερα ένας σαφής, παγκόσμιος ορισμός. Κι αυτό διότι η έννοια της ηγεσίας είναι ιδιαίτερα περίπλοκη και δύναται να μελετηθεί και να εξεταστεί από διάφορες επιστήμες και οπτικές γωνίες. Επίσης, προκειμένου να ορίσουμε την εν λόγω έννοια, είναι σημαντικό να λάβουμε υπόψη μας ορισμένα στοιχεία που καθορίζουν τον τρόπο με τον οποίο μεταβάλλεται και εξελίσσεται η έννοια, αλλά και η φυσιγνωμία της ηγεσίας αυτή καθαυτή.

Αναλυτικότερα, η ηγεσία που ορίζεται ως διαδικασία αποτελεί μία σχέση αλληλεπίδρασης ανάμεσα στον ηγέτη (leader) και των οπαδών ή ακολούθων του (followers) , με στόχο την επίτευξη κοινών στόχων. Κάποιες πρώιμες μελέτες φαίνεται να υποστηρίζουν ότι εκείνα τα χαρακτηριστικά (traits) που καθορίζουν την ηγετική ικανότητα ενός ατόμου, ενυπάρχουν εκ γενετής και δεν είναι επίκτητα. Παρόλα αυτά, τα σύγχρονα δεδομένα γύρω από τη μελέτη της ηγεσίας αποδεικνύουν το αντίθετο, ότι δηλαδή τα εν λόγω χαρακτηριστικά μπορούν να αποκτηθούν μέσω της μάθησης. Συμπερασματικά λοιπόν, ο ισχυρισμός είναι ότι μία αποτελεσματική εκπαίδευση πάνω σε ζητήματα ηγεσίας και διοίκησης, μπορεί να μετατρέψει τον οποιονδήποτε σε ικανό ηγέτη.

Πιο συγκεκριμένα, υπάρχουν κάποια προγράμματα εκμάθησης τα οποία βασίζονται στη θεωρία χαρακτηριστικών της ηγεσίας (traittheory of leadership). Σύμφωνα με τη συγκεκριμένη θεωρία, συγκεκριμένα χαρακτηριστικά παράγουν συγκεκριμένα μοτίβα συμπεριφοράς Τα χαρακτηριστικά που συνδέονται συνήθως με την ηγεσία περιλαμβάνουν τα εξής: 1) αποτελεσματική επικοινωνία, 2) διευθέτηση των υποθέσεων, 3) υπευθυνότητα, 4) επίλυση προβλημάτων, 5) αυθεντικότητα, 6) διαμόρφωση αποφάσεων, 7) όραμα, 8) πάθος, 9) χιούμορ, 10) ηθική, 11) ανάληψη δράσης, 12) αυτοπεποίθηση, 13) θάρρος, 14) ισχύ και 15) εμπειρία.¹

Παρόλα αυτά, βάσει των μέχρι τώρα μελετών, θα μπορούσε να θεωρηθεί ότι η ηγεσία αποτελεί μία διαδικασία η οποία επηρεάζει τις σκέψεις, τις στάσεις, τα συναισθήματα και τη συμπεριφορά μιας ομάδας ατόμων και η οποία μπορεί να είναι μικρή ή μεγάλη και τυπική ή άτυπη. Τα άτομα είναι πρόθυμα και προσπαθούν με την

¹Cheryl, *Gender, Women and Leadership*, 247.

κατάλληλη συνεργασία, ομαδικά, να επιτύχουν τους προγραμματισμένους στόχους τους, όπως αυτοί είναι καθορισμένοι από την ομάδα ή με την όσο τον δυνατόν μεγαλύτερη αποτελεσματικότητα.²

Πολιτική Ηγεσία

Ανάμεσα στις διάφορες πτυχές της ηγεσίας που υφίστανται, αυτή της πολιτικής ηγεσίας κατέχει σημαντική θέση και ρόλο. Συγκεκριμένα αυτή που πραγματεύεται την ηγεσία σ' ένα έθνος – κράτος, δε θεωρείται απαραίτητα ότι διαφέρει εκ βάθρων από εκείνη που λαμβάνει χώρα σε οργανισμούς, αλλά είναι ευρέως εμφανής και φαινομενικά τουλάχιστον, αυξάνεται η ευρύτητα της σημαντικότητάς της. Σε κάθε κράτος, ο τρόπος με τον οποίο ασκείται η πολιτική ηγεσία, αλλά και επικοινωνείται, δύναται να διαφέρει. Ενώ παράλληλα, εκείνοι που την ασκούν στα ισχυρότερα κράτη του κόσμου, έχουν αντίστοιχα πολύ σημαντική επίδραση σε όλα τα πλάτη και μήκη της γης. Με εξαίρεση ορισμένους τομείς, εξηγείται κατ' αυτόν τον τρόπο το γεγονός ότι η πολιτική ηγεσία σε διεθνές επίπεδο τείνει να εξαρτάται από τη ηγεσία που ασκείται στα περισσότερο ισχυρά κράτη. Από την άλλη, σε τοπικό και περιφερειακό επίπεδο, σε ό,τι αφορά στην πλειονότητα των κρατών τουλάχιστον, είναι απαραίτητη, αλλά λειτουργεί περιορισμένα στο πλαίσιο της δημόσιας σφαίρας. Ο Μπλοντέλ ισχυρίζεται χαρακτηριστικά πως αν κάποιος εξετάσει την πολιτική στην πρωτόλεια μορφή της, δηλαδή εκείνη τη μορφή που είναι εμφανής στους πολίτες ενός κράτους, τότε θα διαπιστώσει ότι αυτό που μένει είναι οι εθνικοί πολιτικοί ηγέτες, είτε πρόκειται για το εσωτερικό μίας χώρας, είτε εκτός αυτής. Αυτοί λοιπόν αποτελούν τα καθολικά και περισσότερο αναγνωρίσιμα συστατικά στοιχεία της πολιτικής ζωής.³

Ορισμός

Τι είναι η πολιτική ηγεσία; Στη πραγματικότητα δεν υφίσταται ένας συγκεκριμένος, καθολικός ορισμός, κάτι το οποίο ισχύει και για την ηγεσία εν γένει. Μάλιστα, ο Stogdill διέκρινε ότι οι διάφοροι ορισμοί που έχουν δοθεί από τους κοινωνικούς επιστήμονες, ποικίλουν ανάλογα με εννέα διαφορετικές κατηγορίες, ορισμένες εκ των οποίων, όπως υποστήριξε ο ίδιος, τυχάνει να αλληλεπικαλύπτονται. Το εύρος των κατηγοριών είναι τέτοιο, όπου κυμαίνονται από την προσωπικότητα στη δομή και από τους ρόλους στις μορφές αποδοτικότητας.⁴

²Μπουραντάς, Μάνατζμεντ.

³Blondel, *Political Leadership*, 8.

⁴Stogdill, *Handbook of leadership: A survey of theory and research*.

Μοντέλα Ηγεσίας

Με τον όρο μοντέλα ηγεσίας αναφερόμαστε σε εκείνο τον τρόπο με τον οποίο οι ηγέτες συμπεριφέρονται σε αυτούς που είναι γύρω τους, είτε είναι ψηφοφόροι είτε άλλοι ηγέτες- ο τρόπος με τον οποίο διαχειρίζονται τη μεταξύ τους αλληλεπίδραση και τις νόρμες, τους κανόνες και τις αξίες που χρησιμοποιούν για να καθοδηγήσουν αυτού του είδους τις αλληλεπιδράσεις.

Όσο ο κόσμος μεγαλώνει, διαφοροποιείται και γίνεται ολοένα και πιο περίπλοκος, και ένας σημαντικός αριθμός υπηρεσιών και οργανισμών και ανθρώπων στο εσωτερικό των χωρών έχουν αναπτύξει αξιολογικό ενδιαφέρον για τα όσα διαδραματίζονται στη διεθνή αρένα, οι ηγέτες των δημοκρατικών χωρών λοιπόν έρχονται αντιμέτωποι με το πώς θα ασκήσουν επιρροή της δομής της διεθνούς πολιτικής 1) Πώς θα διατηρήσουν τον έλεγχο στην πολιτική ενώ ταυτόχρονα θα αναθέτουν την εξουσία (ή θα έχει ανατεθεί για αυτούς) σε άλλους φορείς στην κυβέρνηση και 2) πώς θα διαμορφώσουν την πολιτική ατζέντα όταν οι συνθήκες είναι προκαθορισμένες και τα προβλήματα όπως και οι ευκαιρίες, καθορίζονται και δομούνται από άλλους εντός του πολιτικού συστήματος. Το ακριβές είδος ηγεσίας το οποίο θα επιλέξουν να υιοθετήσουν οι ηγέτες θα διαμορφώσει τον τρόπο με τον οποίο θα αντιμετωπίσουν τέτοιου είδους διλήμματα και σαν αποτέλεσμα, τη φύση της διαδικασίας λήψης απόφασης.

Σύμφωνα με τον Barber σε πολλές των περιπτώσεων το στυλ ηγεσίας προκύπτει από εκείνες τις συμπεριφορές και πρακτικές που αποδείχθηκαν χρήσιμες στη διασφάλιση της πρώτης πολιτικής επιτυχίας του εκάστοτε ηγέτη. Αυτές οι ενέργειες ενισχύονται με τον καιρό, καθότι ο ηγέτης βασίζεται σε αυτές, προκειμένου να επιτύχει τις επόμενες επιτυχίες του.⁵

⁵Barber, *The Presidential character*.

Ο ρόλος του Πρωθυπουργού στη Συγκριτική Μελέτη

Παρά το γεγονός ότι στα αντιπροσωπευτικά συστήματα οι πρωθυπουργοί τύγχαναν μεγαλύτερης προβολής, η μελέτη για τα στυλ ηγεσίας των πρωθυπουργών έχει διαδραματίσει μικρό ρόλο στην έρευνα για τη συγκριτική πολιτική. Το ολοένα και αυξανόμενο ενδιαφέρον για τον αντίκτυπο που δύνανται να έχουν οι πρωθυπουργοί στη διαμόρφωση πολιτικής, καταλήγει στην αμοιβαία παραδοχή ότι η ποικιλία στη δομή και όχι οι διαφορές στα στυλ ηγεσίας των πρωθυπουργών, είναι ο καταλυτικός παράγοντας σε ό,τι αφορά στη διαδικασία λήψης αποφάσεων. Όπως ο Rose αναφέρει πολύ ορθά, «οι πολιτικές συγκυρίες είναι πιο σημαντικές από την προσωπικότητα». ⁶ Παρόλο που οι δομές είναι πράγματι πιο σημαντικές, τείνουν να εμφανίζουν την προδιάθεση να διευκολύνουν, όπως και να εμποδίζουν την επιρροή που ασκεί το στυλ ηγεσίας του εκάστοτε πρωθυπουργού. Ορισμένες συστημικές συνθήκες μπορούν να αυξήσουν την επιρροή που μπορεί να έχει ένας πρωθυπουργός στη διαμόρφωση πολιτικής. Όπως ένας αριθμός ακαδημαϊκών δηλώνει, η προσωπικότητα των ηγετών έχει περισσότερες πιθανότητες να καθορίσει την εξωτερική πολιτική και τη διαδικασία διαμόρφωσης εξωτερικής πολιτικής όταν 1) όταν το ζήτημα επιδρά στην ισχύ και την αξιοπιστία του ηγέτη, 2) το παρόν πρόβλημα αποτελεί κρίση για το καθεστώς, 3) το ζήτημα περιλαμβάνει υψηλό πρωτόκολλο (επίσκεψη κράτους, μία συνάντηση κορυφής), 4) η κατάσταση είναι κυρίαρχη του καθεστώτος αλλά διφορούμενη (νέα, περίπλοκη και αντιφατική) και απαιτεί ερμηνεία, ή 5) το σκηνικό είναι τέτοιο όπου οι ψηφοφόροι και οι άλλοι ηγέτες περιμένουν να δράσει ο ηγέτης. ⁷

Αυτό που συμπεραίνεται εν γένει είναι ότι παρά το γεγονός ότι η επιρροή που μπορεί να έχουν οι ηγέτες περιορίζεται από τη δομή των πολιτικών συστημάτων, καθώς και του διεθνούς συστήματος, σε συγκεκριμένες περιστάσεις και περιπτώσεις, ο τρόπος με τον οποίο είναι δομημένοι οι ηγέτες, διαδραματίζει εξέχοντα ρόλο στην εξέλιξη των γεγονότων. Πολύ συχνά οι συνθήκες που έχουμε απαριθμήσει, είναι ακριβώς εκείνες οι περιπτώσεις που συμβάλλουν στον καθορισμό της φύσης μίας πρωθυπουργίας και στη γενικότερη κατεύθυνση που δύναται να λάβει η εξωτερική πολιτική μίας χώρας.

⁶Rose & Suleiman, *Presidents and Prime Ministers*, 43-44.

⁷Cheryl, *Gender, Women and Leadership*, 247.

Κατανοώντας την επίδραση του στυλ ηγεσίας στην Πρωθυπουργία

Η βιβλιογραφία αποδεικνύει ότι το στυλ ηγεσίας των Αμερικανών ηγετών επιδρά στη διαδικασία διαμόρφωσης πολιτικής με πέντε τρόπους. Εν γένει, το στυλ ηγεσίας επηρεάζει την ανάμειξη των προέδρων στη λήψη αποφάσεων και στις στρατηγικές που χρησιμοποιούν, έτσι ώστε να διαχειρίζονται το πώς θα γίνεται η διαδικασία απόφασης. Η ανάμειξη έχει δύο συστατικά: το βαθμό και το σημείο εστίασης. Οι στρατηγικές διοίκησης έχουν ως κεντρικό άξονα τους προτιμητέους τρόπους για τη διαχείριση των πληροφοριών, τη σύγκρουση και το επίκεντρο της λήψης αποφάσεων.⁸

Σε πολλές των περιπτώσεων, ο βαθμός της ανάμειξης είναι η συνάρτηση του πόσο κυρίαρχη είναι μία κατάσταση ή ένα θέμα για τον ίδιο τον ηγέτη. Όσο πιο σημαντικός είναι ο τομέας για έναν ηγέτη, τόσο μεγαλύτερη θα είναι και η επιθυμία του για εμπλοκή στη διαμόρφωση πολιτικής και τόσο περισσότερο θα θέλει να ελέγχει τη φύση της εκάστοτε πολιτικής. Ο Mayntz παρατήρησε μέσα από την ανάλυσή του στη χρήση της ισχύος από τους Γερμανούς καγκελάριους, ότι “θα θέσουν ενεργά στόχους πολιτικής και θα διατυπώσουν οδηγίες σε έναν ή σε πολύ επιλεγμένους τομείς” οι οποίοι είναι ιδιαίτερου ενδιαφέροντος για τους ίδιους.⁹ Βασιζόμενοι σε συνεντεύξεις με πληθώρα μελών του υπουργικού συμβουλίου, οι Muller, Phillip, and Gerlich ανέφεραν ότι για ορισμένους πρωθυπουργούς οι εξωτερικές σχέσεις έχουν κυρίαρχη θέση στην ατζέντα τους.¹⁰ Προς επίρρωση αυτού, έχει παρατηρηθεί ότι τέτοιου είδους ηγέτες έχουν υπηρετήσει στο παρελθόν ρόλους που τους έχουν εφοδιάσει με εμπειρία και γνώσεις σε ζητήματα διαχείρισης εξωτερικής πολιτικής. Καταλήγουμε στο συμπέρασμα δηλαδή, ότι το στυλ ηγεσίας ενδέχεται να επηρεάσει σε μεγαλύτερο βαθμό τη διαδικασία διαμόρφωσης εξωτερικής πολιτικής των πρωθυπουργών, αναλογικά με την εμπειρία και το ενδιαφέρον που έχουν για την εξωτερική πολιτική. Όσο περισσότερο ισχύει αυτό, τόσο περισσότερο θα θέλουν να είναι μέρος αυτής της διαδικασίας και να συμβάλλουν στη διαμόρφωσή της.

Έρευνα που έχει πραγματοποιηθεί σε ομάδες και οργανισμούς (e.g., Bass, 1981; Burke&Greenstein, 1991; George, 1980; McGrath, 1984; Hargrove, 1989), έδειξε ότι οι ηγέτες διαθέτουν δύο συστατικά στοιχεία και συχνά δίνουν έμφαση ή επικεντρώνονται στο ένα από τα δύο. Αυτοί είναι η οργανωσιακή επιβίωση και η επίτευξη πολιτικής -ή όπως μεταφράζεται στην αρένα της πολιτικής “το συστατικό της πολιτικής του να πουλάς πολιτικές και να επιστρατεύεις την απαραίτητη βοήθεια/ενίσχυση/συνεισφορά, ούτως ώστε να κερδίσεις την αποδοχή και το

⁸Kaarbo& Hermann, *Leadership Styles of Prime Ministers*, 245.

⁹Mayntz, *Executive leadership in Germany: Dispersion of power or “Kanlerdemokratie”?*

¹⁰Muller, Philipp & Gerlich, *Prime ministers and cabinet decision-making processes*. In J. Blondel & F. Muller-Rommel (Eds.). *Governing together* (pp. 223-256).

ουσιώδες συστατικό του να αναπτύσσεις και να αναλύεις πολιτικές και τα μέσα για να τις εφαρμόζεις”.¹¹

Από τη μία πλευρά, ο πρωθυπουργός του οποίου η ανάμειξη επικεντρώνεται γύρω από την επίτευξη πολιτικής, ενδιαφέρεται για την αντιμετώπιση των προβλημάτων με δραστικό τρόπο που επιφέρει θετικά αποτελέσματα. Η ευχέρεια στην επίλυση προβλημάτων και οι ικανότητες αυτών που τον ή την περιβάλλουν, είναι τόσο σημαντικά όσο η ποιότητα του προϊόντος. Από την άλλη πλευρά, ο πρωθυπουργός του οποίου η ανάμειξη επικεντρώνεται περισσότερο στη διαδικασία της πολιτικής, αντιμετωπίζει το υπουργικό συμβούλιο σαν μία κοινωνία με αλληλένδετα μέρη που μοιράζονται κοινά ενδιαφέροντα και στόχους στο να περιορίσουν τη σύγκρουση και ρήξη και να βελτιώσουν τις κοινές αξίες και τα κοινά ενδιαφέροντα συμφέροντα. Είναι σημαντικό για τον συγκεκριμένο πρωθυπουργό να ενδυναμώνει τους άλλους και να αυξάνει την αλληλεξάρτηση και την αφοσίωση ανάμεσα στα μέλη του υπουργικού συμβουλίου, καθώς και το να λαμβάνει υπόψιν του επιλογές οι οποίες είναι εφικτές και εφαρμόσιμες και όχι τόσο αποτελεσματικές. Ανάλογα με το που στρέφουν οι πρωθυπουργοί την προσοχή τους, δύναται να επηρεαστεί η ανάμειξη των υπολοίπων στη διαδικασία διαμόρφωσης πολιτικής.

Η διαχείριση των πληροφοριών είναι εκείνη που καθορίζει τον προσδιορισμό των προβλημάτων, την πληθώρα των επιλογών και την αξιολόγησή τους, όπως και την παρατήρηση των αποτελεσμάτων. Όπως παρατηρεί πολύ εύστοχα ο Giddings, «η διαδικασία με την οποία οι πρωθυπουργοί προετοιμάζονται για τις συναντήσεις μπορεί να είναι περισσότερο καθοριστική για τη διαδικασία λήψης της απόφασης, παρά η συνάντηση αυτή καθ’ αυτή».¹² Μπορεί να επιθυμούν να συλλέξουν όλα τα βασικά δεδομένα για το πρόβλημα ή την κατάσταση και να καταλήξουν μόνοι τους στην ερμηνεία, ή ακόμα υπάρχει και η πιθανότητα να ενδιαφέρονται απλώς για να δουν τις περιληπτικές εκδοχές ή επιλογές πολιτικής.

Επιπρόσθετα, μπορεί να θέλουν να λειτουργήσουν ανεξάρτητα από τα υπουργικά δίκτυα και να χρησιμοποιήσουν το προσωπικό τους για να συλλέξουν πληροφορίες, ή μπορεί απλώς να είναι ικανοποιημένοι με το να χρησιμοποιήσουν πληροφορίες που έχουν αναπαραχθεί μέσα από τα υπουργεία. Το ενδιαφέρον που αξίζει προσοχής στην προκειμένη περίπτωση είναι το πόση συμμετοχή επιθυμεί να έχει στον τρόπο με τον οποίο διατυπώνονται τα ζητήματα και τα προβλήματα που προκύπτουν και στο πώς εντάσσονται στην ημερήσια διάταξη. Πόσο σημαντικό είναι το ότι ο πρωθυπουργός θα συνδράμει στον καθορισμό των προβλημάτων εξωτερικής πολιτικής και των επιλογών που θα συζητήσει το υπουργικό συμβούλιο.

Οι συμμαχίες δημιουργούνται, η γενική άποψη οικοδομείται και οι διαδικασίες σχεδιάζονται με σκοπό να επιλύουν συγκρούσεις ανάμεσα στα μέλη μίας μονάδας λήψης αποφάσεων όπως είναι μία κυβέρνηση. Και για την ακρίβεια, η σύγκρουση είναι κάτι αρκετά διάχυτο και σύνθητες στοιχείο στην καθημερινότητα κάποιου που βρίσκεται στην κυβέρνηση, ειδικότερα σε κυβερνήσεις που είναι χωρισμένες σε παρατάξεις και σε κυβερνήσεις συνεργασίας. Οι Mullet, Philipp και Gerlich έχουν

¹¹Burke & Greenstein, *How presidents test reality: Decisions on Vietnam, 1954 and 1965*.

¹²Giddings, Prime minister and cabinet. In Shell & Hodder-Williams, *Churchill to Major*, 46.

παρατηρήσει ότι οι πρωθυπουργοί χρησιμοποιούν διάφορες στρατηγικές προκειμένου να διαχειριστούν τις διενέξεις. Ορισμένοι αναλαμβάνουν το ρόλο του υπερασπιστή επιβάλλοντας τις δικές τους απόψεις και σαν αποτέλεσμα διαδραματίζουν έναν πιο ισχυρό ρόλο στις διαδικασίες. Εν αντιθέσει με αυτούς που λειτουργούν ως μεσολαβητές ή επιζητούν τη γενική συναίνεση.¹³

Φυσικά, το δεύτερο συνεπάγεται ότι ο ηγέτης θα πρέπει να λάβει έναν πιο διευκολυντικό ρόλο και μέσα από διαπραγματεύσεις και “παζαρέματα”, θα επιτύχει το κλείσιμο μίας απόφασης. Οι πρωθυπουργοί έχουν επίσης τη δυνατότητα να επιλέξουν να μην αναμειχθούν στη διαμάχη και να μην επηρεαστούν από αυτήν. Η στρατηγική διαχείρισης μίας διαμάχης ενέχει επιπτώσεις στη χρονική διάρκεια που χρειάζεται για να ληφθεί μία απόφαση, τίνος οι θέσεις είναι σημαντικές και εάν ή όχι η απόφαση αντιπροσωπεύει την προτίμηση κάποιου ή αποτελεί απλώς κάποιου είδους συμβιβασμό.

Προς ένα προσδιορισμό του μοντέλου ηγεσίας

Αξιολογώντας τις μεμονωμένες διαφορές ανάμεσα σε σχεδόν 100 εθνικούς ηγέτες μέσα στην τελευταία δεκαετία, η Hermann ανακάλυψε μία σειρά από πολιτικούς προσανατολισμούς, οι οποίοι φαίνεται να καθοδηγούν τον τρόπο με τον οποίο οι πρόεδροι, οι πρωθυπουργοί, οι αρχηγοί των κομμάτων και οι πρόεδροι των κυβερνήσεων αλληλεπιδρούν με αυτούς που διοικούν ή με όσους μοιράζονται την εξουσία. Πιο συγκεκριμένα δηλαδή, οι πολιτικοί προσανατολισμοί αποτελούν ένδειξη του στυλ ηγεσίας. Αυτοί οι προσανατολισμοί δομούνται βάσει των απαντήσεων που δίνονται στις εξής ερωτήσεις: 1) Πώς αντιδρούν οι ηγέτες στους πολιτικούς περιορισμούς στο περιβάλλον τους-σέβονται τέτοιου είδους περιορισμούς ή τους αμφισβητούν;; 2) Πόσο ανοιχτοί είναι οι ηγέτες στις νέες πληροφορίες-κάνουν επιλεκτική χρήση των πληροφοριών ή είναι ανοιχτοί σε πληροφορίες; Και 3) τι λόγους έχουν οι ηγέτες για να επιδιώκουν τις θέσεις που κατέχουν – παρακινούνται από μία εσωτερική ανάγκη να αποτελούν το επίκεντρο της προσοχής ή από τις αντιδράσεις των κυρίαρχων ψηφοφόρων; Οι απαντήσεις σε αυτά τα τρία ερωτήματα καταδεικνύουν το κατά πόσο ο ηγέτης θα είναι κατά γενική ομολογία δεκτικός ή όχι στο πολιτικό πλαίσιο και ο βαθμός στον οποίο εκείνος ή εκείνη θα θέλει να πρωτοστατεί στα τεκταινόμενα ή απλώς να λειτουργεί ως εκπρόσωπος των απόψεων των άλλων. Οι εν λόγω απαντήσεις λειτουργούν συνδυαστικά, ούτως ώστε να γίνει η υπόδειξη ενός συγκεκριμένου στυλ ηγεσίας.

Λαμβάνοντας υπόψιν την ταχύτητα με την οποία ανταποκρίνονται οι ηγέτες στους πολιτικούς περιορισμούς, το ενδιαφέρον μας επικεντρώνεται στο κατά πόσο σημαντικό είναι για τους ίδιους να ασκήσουν έλεγχο και να επηρεάσουν το περιβάλλον και τους περιορισμούς που το περιβάλλον θέτει αντί να προσαρμόζονται

¹³Muller, Philipp &Gerlich, *Prime ministers and cabinet decision-making processes*.

στις συνθήκες και να παραμένουν ανοιχτοί και δεκτικοί στο να ανταποκρίνονται στις απαιτήσεις των εγχώριων και διεθνών εκλογικών σωμάτων και συγκυριών. Η έρευνα έχει δείξει ότι οι ηγέτες που έχουν προδιάθεση να αμφισβητούν τους περιορισμούς, είναι περισσότερο αποφασισμένοι να αντιμετωπίσουν μία κατάσταση με ευθύ και άμεσο τρόπο, πετυχαίνοντας γρήγορη επίλυση ενός ζητήματος, όντας αποφασιστικοί και αντιμετωπίζοντας με σθεναρό τρόπο το πρόβλημα που προκύπτει τη δεδομένη χρονική στιγμή. Τα προσωπικά τους χαρακτηριστικά αποτελούν ισχυρή πρόβλεψη για τον τρόπο με τον οποίο πρόκειται να αντιδράσουν σε περιστατικά που θα προκύψουν γιατί οι περιορισμοί αποτελούν εμπόδια, όχι όμως ανυπέρβλητα. Για να κατορθώσουν να διευκολύνουν την καθοδήγηση των γεγονότων, αυτού του είδους οι ηγέτες λειτουργούν με τέτοιο τρόπο, ούτως ώστε να θέσουν τη διαμόρφωση πολιτικής υπό την επήρεια και τον έλεγχό τους. Από την άλλη, οι ηγέτες που ανταποκρίνονται καλύτερα στις επικρατούσες συνθήκες είναι και εκείνοι που ταυτίζονται περισσότερο με το περιβάλλον τους. Αναλυτικότερα, ενδιαφέρονται για το πώς αντιλαμβάνονται τα γεγονότα οι ψηφοφόροι και αναζητούν την υποστήριξή τους, πιο θετικοί στις διαπραγματεύσεις, τις ανταλλαγές και τους συμβιβασμούς, και εμφανίζουν περισσότερες πιθανότητες να επικεντρωθούν στα γεγονότα ανάλογα με την περίπτωση.¹⁴

Επειδή τα εμπόδια θέτουν τις παραμέτρους για τον τρόπο δράσης για αυτούς τους ηγέτες, τα προσωπικά τους χαρακτηριστικά καταδεικνύουν το βαθμό της υποστήριξης που θα χρειαστούν από το περιβάλλον τους, προτού λάβουν μία απόφαση, καθώς και το που θα αναζητηθεί αυτή η υποστήριξη. Για το λόγο αυτό, ο πολιτικός συγχρονισμός, η διαμόρφωση μίας επικρατούσας άποψης, όπως και η προσαρμοστικότητα, θεωρούνται ισχυρά εργαλεία ηγεσίας. Οι ηγέτες που είναι λιγότερο δεκτικοί σε πληροφορίες, έχει αποδειχτεί ότι δρουν με υποστηρικτικό τρόπο, αποσκοπώντας να βρουν πληροφορίες που ενισχύουν τον δικό τους καθορισμό για την κατάσταση και παραβλέπουν τις ενδείξεις ότι είναι μη επιβεβαιωμένες. Η προσοχή τους επικεντρώνεται στο να πείσουν τους άλλους για τη θέση τους. Από την άλλη, οι ηγέτες που είναι περισσότερο δεκτικοί στις πληροφορίες φαίνεται να παίρνουν παραδείγματα από τις πράξεις των άλλων, καθορίζουν το πρόβλημα και ταυτίζονται με μία θέση, ελέγχοντας τις σημαντικές ενέργειες και πράξεις των άλλων. Αυτού του είδους οι ηγέτες ενδιαφέρονται για τις πληροφορίες που είναι αντιφατικές και ταυτόχρονα υποστηρικτικές των επιλογών που τίθενται επί τάπητος τη δεδομένη χρονική στιγμή, αναζητώντας με αυτό τον τρόπο πολιτικά δεδομένα για το ποιος υποστηρίζει τι και σε τι βαθμό έντασης.¹⁵

Τα κίνητρα των ηγετών καθορίζουν τον τρόπο με τον οποίο «προσανατολίζονται στη ζωή, όχι απαραίτητα τη δεδομένη χρονική στιγμή, αλλά μακροχρόνια».¹⁶ Πιο συγκεκριμένα, τα κίνητρα διαμορφώνουν το χαρακτήρα τους, τι αποτελεί σημαντικό στη ζωή τους και τους δίνει κίνητρο για να αναλάβουν δράση.

¹⁴Kaarbo & Herman, *Leadership styles of prime ministers: How individual differences affect the foreign policymaking process*, 248.

¹⁵Στο ίδιο, 249.

¹⁶Barber, *The presidential character*, 8.

Μία έρευνα στη βιβλιογραφία που διερευνά το κίνητρο στους πολιτικούς ηγέτες, υποδεικνύει ότι πληθώρα αναγκών και προτροπών ωθεί τα άτομα στη διεκδίκηση ηγετικών θέσεων στην πολιτική. Παρόλα αυτά, η εξέταση της λίστας που προκύπτει υποδεικνύει/ επισημαίνει ότι οι πολιτικοί ηγέτες γενικότερα, έχουν ως κίνητρο είτε κάποιο εσωτερικό σημείο εστίασης – κάποιο συγκεκριμένο ζήτημα ή αιτία, μία ιδεολογία, ένα συγκεκριμένο αριθμό ενδιαφερόντων/συμφερόντων – ή από την επιθυμία για συγκεκριμένου είδους ανατροφοδότηση από αυτούς που βρίσκονται στο περιβάλλον τους – αποδοχή, επιδοκιμασία, ισχύς, υποστήριξη, κοινωνική θέση ή αναγνώριση. Σε μία περίπτωση καθοδηγούνται εσωτερικά και ωθούνται στο να πράξουν βάσει των ιδεών και των εικόνων τις οποίες πιστεύουν και υποστηρίζουν. Σε άλλη περίπτωση, οι ηγέτες καθοδηγούνται/κινητοποιούνται από μία επιθυμητή σχέση με σημαντικούς άλλους και σαν αποτέλεσμα, ωθούνται από εξωτερικές δυνάμεις για να δράσουν.

Για όσους το να επιλύουν προβλήματα και να επιτυγχάνουν σκοπούς είναι εξέχουσας σημασίας, η κινητοποίηση και η αποδοτικότητα αναδεικνύονται με εμφανή τρόπο στην επικείμενη πορεία τους. Για αυτούς που λαμβάνουν κίνητρο από τη σχέση τους με τους άλλους, η πειθώ και η καλή διαφήμιση αποτελούν κεντρικής σημασίας για την επίτευξη του στόχου τους. Η γνώση σχετικά με το πώς αντιδρούν οι ηγέτες στους περιορισμούς, επεξεργάζονται τις πληροφορίες, και τι κίνητρα έχουν για να αντιμετωπίσουν το πολιτικό τους περιβάλλον, μας παραθέτει δεδομένα για το στυλ ηγεσίας τους. Κατηγοριοποιώντας τους ηγέτες βάσει αυτών των τριών παραγόντων, μας βοηθά στο να τους τοποθετήσουμε σε ένα κύβο τρία επί τρία, υποδηλώνοντας έτσι τις γενικότερες κατευθύνσεις τους στο πολιτικό πλαίσιο.

Η μελέτη της προσωπικότητας του Ηγέτη

Μετά την παρουσίαση του θεωρητικού υπόβαθρου της έννοιας της ηγεσίας, ακολουθούν μια σειρά από έρευνες που μελετούν τη συσχέτιση των μεταβλητών ηγεσία – προσωπικότητα. Συγκεκριμένα, έχει ερευνηθεί με ποιο τρόπο ορισμένα χαρακτηριστικά της προσωπικότητας του ηγέτη επιδρούν θετικά ή αρνητικά στην αποτελεσματική άσκηση του ρόλου του.

Ο «παραδοσιακός» επιστημονικός τρόπος σύλληψης της έννοιας της προσωπικότητας, όπως προσδιορίζεται από τους κλασικούς θεωρητικούς (Allport, Cattell, Eysenck, και πρόσφατα από τους Costa και McCrae) στηρίζεται στη γενική υπόθεση ότι όλοι οι άνθρωποι έχουν μια εσωτερικά εδραιωμένη ικανότητα (προδιάθεση) να ανταποκρίνονται με συγκεκριμένους τρόπους σε συγκεκριμένα ερεθίσματα. Επίσης τα χαρακτηριστικά της προσωπικότητας (παραδείγματος χάρι εξωστρέφεια, επιθετικότητα, πείσμα και άλλα) είναι αυτά που διαφοροποιούν το ένα άτομο από το άλλο.

Χαρακτηριστικά της προσωπικότητας: Έννοια και αποσαφηνίσεις

Κυρίαρχος άξονας των προαναφερθέντων θεωριών είναι η έννοια του χαρακτηριστικού (όπως π.χ. ειλικρίνεια, συνέπεια, ναρκισσισμός). Η ανθρώπινη προσωπικότητα καθορίζεται και ορίζεται από την συνύπαρξη και αλληλουχία διαφόρων χαρακτηριστικών. Αυτό συντελεί στο να διαφοροποιούνται τα άτομα μεταξύ τους. Τα χαρακτηριστικά που απαρτίζουν την προσωπικότητα, αποτελούν τη βάση αυτής και καθορίζουν τη συμπεριφορά ενός ατόμου, όχι μόνο διαχρονικά, αλλά και κατά περίπτωση. Σε μία ενδελεχή ανασκόπηση της έννοιας, καθώς και της χρησιμότητας των χαρακτηριστικών στην έρευνα για την προσωπικότητα, η Krahé παραθέτει τα εξής: Τα χαρακτηριστικά χρησιμοποιούνται ως διαφορικά κατασκευάσματα προκειμένου να εξηγήσουν γιατί οι άνθρωποι συμπεριφέρονται διαφορετικά σε ίδιες ή παρόμοιες καταστάσεις.¹⁷

Η έρευνα για την προσωπικότητα στο πλαίσιο της έννοιας των χαρακτηριστικών χρησιμοποιεί ψυχομετρικά τεστ προσωπικότητας, τα οποία διακρίνονται: α) από τη βαθμολόγηση των υπό εξέταση χαρακτηριστικών και β) από το γεγονός ότι για την ανάλυση των στοιχείων της έρευνας χρησιμοποιείται η μέθοδος του συσχετισμού. Η συμπεριφορά ενός ατόμου θεωρείται ότι διέπεται από σταθερότητα ή συνέπεια τόσο διαχρονικά, όσο και σε διαφορετικές καταστάσεις εξαιτίας συγκεκριμένων λανθανόντων εσωτερικών προδιαθέσεων.

Βέβαια, ο όρος «χαρακτηριστικό» δύναται να λάβει διάφορες ερμηνείες. Ο Hirschberg (1978) λόγου χάριν, αναφέρει δύο κυρίαρχες απόψεις για την εννοιολογική ερμηνεία του όρου «χαρακτηριστικό»: την περιγραφική ερμηνεία και αυτήν της προδιάθεσης. Σύμφωνα με την περιγραφική ερμηνεία, η έννοια του χαρακτηριστικού λαμβάνεται και χρησιμοποιείται ως μέσο ταξινόμησης παραπλήσιων συμπεριφορών κάτω από έναν κοινό παρονομαστή, ούτως ώστε να είναι εφικτή η ερμηνεία των συμπεριφορικών σχημάτων. Πιο συγκεκριμένα δηλαδή, γίνεται μία περιγραφική χρήση των χαρακτηριστικών, με στόχο να μειωθεί η ποικιλία των ατομικών συμπεριφορών σε εύληπτα συμπεριφορικά σχήματα. Παραδείγματος χάριν, εάν ένα άτομο επιδεικνύει ένα σημαντικό αριθμό συμπεριφορών που χαρακτηρίζονται από αυθορμητισμό, τότε του προσδίδουμε το χαρακτηριστικό του «αυθορμητισμού». Παρ'όλα αυτά, πρέπει να τονιστεί ότι στην προκειμένη περίπτωση τα χαρακτηριστικά δεν συμβάλλουν ούτε στην ερμηνεία της κανονικότητας στη συμπεριφορά του στο δοθέν χρονικό διάστημα, αλλά ούτε και στην πρόβλεψη της μελλοντικής του συμπεριφοράς.

Από την άλλη, η ερμηνεία της προδιάθεσης ορίζει πως τα χαρακτηριστικά δεν «εξάγονται» από την άμεση παρατήρηση της συμπεριφοράς, όπως στην περίπτωση της περιγραφικής ερμηνείας. Σύμφωνα με την εν λόγω άποψη, ο «αυθορμητισμός» (που αναφέρθηκε παραπάνω), είναι μία λανθάνουσα προδιάθεση, υφίσταται δηλαδή

¹⁷Krahé, *Personality Theory and Social Psychology: Towards a Synthesis*.

στο άτομο και το ωθεί να συμπεριφερθεί αυθόρμητα, όταν οι συνθήκες το επιτρέπουν ή το προκαλούν. Συμπεραίνεται δηλαδή, ότι τα χαρακτηριστικά έχουν έναν «αιτιακό» ρόλο, με σκοπό να εκμαιεύουν συγκεκριμένες συμπεριφορές κάτω από συγκεκριμένες συνθήκες.

Σχέση ηγεσίας και προσωπικότητας: Ορισμένες μελέτες

Ένα βασικό ερώτημα που προκύπτει σε όλους είναι πώς δύνανται τα χαρακτηριστικά της προσωπικότητας να επηρεάσουν τον τρόπο που λειτουργεί ένας οργανισμός. Οι πρώτες έρευνες που πραγματοποιήθηκαν αναφορικά με την ηγεσία, αναζητούσαν εκείνα τα χαρακτηριστικά της προσωπικότητας που διαχωρίζουν τους επιτυχημένους ηγέτες από τους μη, όπως επίσης και ποια είναι η σχέση μεταξύ των μεταβλητών της προσωπικότητας και τον τρόπο αντίληψης της ηγεσίας.

Ο Stogdill προέβη στη δημοσίευση 124 μελετών, οι οποίες εστιάζουν στη σχέση προσωπικότητας και ηγεσίας. Σε αυτές τις μελέτες ανακαλύφθηκε ότι κάποια χαρακτηριστικά όπως η εξυπνάδα, η φιλοδοξία, η επίτευξη στόχων, η κοινωνικότητα, ο έλεγχος των συναισθημάτων, η διπλωματία και η εμπιστοσύνη στον εαυτό σχετίζονταν με την άσκηση της ηγεσίας. Παρ' όλες τις θετικές συσχετίσεις που βρέθηκαν στις έρευνες, ο ίδιος θεωρούσε ότι κανένα χαρακτηριστικό δεν σχετίζεται αμιγώς με την ηγεσία, καθότι πρέπει να λαμβάνονται υπόψιν παράγοντες που σχετίζονται με την εκάστοτε κατάσταση. Κατέληξε στο συμπέρασμα λοιπόν ότι η ηγεσία είναι μια σχέση που υπάρχει ανάμεσα στα πρόσωπα σε μια κοινωνική κατάσταση και για το λόγο αυτό, ορισμένα πρόσωπα που είναι ικανά να ηγηθούν υπό κάποιες συνθήκες, πιθανόν να μην αποδειχθούν το ίδιο ικανά σε άλλες που θα προκύψουν.¹⁸

Επιπρόσθετα, η μελέτη του Mann που αποτέλεσε εξίσου σημαντική βάση για την έρευνα του συγκεκριμένου θέματος, εστίασε στη σχέση της ηγεσίας και των χαρακτηριστικών της προσωπικότητας. Ο Mann κατηγοριοποίησε ποικίλες μεταβλητές της προσωπικότητας σε έξι κυρίαρχες διαστάσεις, οι οποίες έχουν βρεθεί επαναλαμβανόμενα σε έρευνες και αποτελούν βασικό γνώρισμα των ηγετών. Οι διαστάσεις αυτές είναι οι εξής: κυριαρχία, συντηρητισμός, ανδρισμός – θηλυκότητα και εσωστρέφεια – εξωστρέφεια.¹⁹

Λαμβάνοντας ως βάση την συγκεκριμένη ανάλυση οι Wunderley, Reddy και Dember (1998) διερεύνησαν τη σχέση ανάμεσα στην ηγεσία και το αντιθετικό ζεύγος αισιοδοξία – απαισιοδοξία. Στην εν λόγω διερεύνηση δημιουργήθηκαν οι παρακάτω υποθέσεις: Ηγέτες που έχουν χαμηλές τιμές στην κλίμακα της απαισιοδοξίας, ενώ δε

¹⁸Stogdill, *Personal factors associated with leadership*.

¹⁹Mann, *A review of the relationships between personality and performance in small groups*.

διαφέρουν από τη νόρμα στο χαρακτηριστικό της αισιοδοξίας. Ηγέτες οι οποίοι έχουν καινοτόμες τάσεις σχετίζονται θετικά με το χαρακτηριστικό της αισιοδοξίας και αρνητικά με αυτό της απαισιοδοξίας. Τα ευρήματα απέδειξαν ότι οι προαναφερθείσες υποθέσεις δεν επιβεβαιώνονται πλήρως, κι αυτό γιατί σε ό,τι αφορά στην πρώτη υπόθεση, δεν βρέθηκαν στατιστικά σημαντικές διαφορές μεταξύ των δειγμάτων.²⁰

Ο Sperry (1997) επικεντρώθηκε στην έρευνά του στη μελέτη της δομής του χαρακτήρα των ηγετών-που εμπεριέχεται στην έννοια της προσωπικότητας. Η έννοια του χαρακτήρα αναφέρει σε διαρκή και μόνιμα χαρακτήρα. Τα συγκεκριμένα χαρακτηριστικά χαράζονται στην ψυχή του ανθρώπου μέσω αποτυπωμάτων που αφήνουν οι γονείς, η θρησκεία και η αλληλεπίδραση με «σημαντικούς άλλους». Ειδικότερα, οι «δομές χαρακτήρα» που περιγράφουν τους υγιείς ηγέτες είναι οι ακόλουθες:

- Ευσυνείδητοι ηγέτες (conscientiouscharacterstructure): Αυτοί οι ηγέτες δεν μπορούν να μείνουν ήρεμοι, γιατί αισθάνονται διαρκώς το βάρος των υποχρεώσεών τους. Διοχετεύουν το μεγαλύτερο μέρος της ενέργειάς τους στα καθήκοντα που έχουν αναλάβει, αλλά παράλληλα νιώθουν και ιδιαίτερο ενθουσιασμό για όλα αυτά. Ακόμη, είναι πολύ αυστηροί, απαιτητικοί, εμφανίζουν μειωμένες διαπροσωπικές ικανότητες και γίνονται τυραννικοί όταν αντιμετωπίζουν λάθη που προέρχονται από τους υφισταμένους τους.
- Ηγέτες που έχουν εμπιστοσύνη στον εαυτό τους (selfconfidentcharacterstructure): Οι εν λόγω ηγέτες είναι εξωστρεφείς, ενεργητικοί αλλά και ιδιαίτερα ανταγωνιστικοί. Διακατέχονται από αποφασιστικότητα, όραμα και είναι πολύ εργατικοί. Έχουν την ικανότητα να δημιουργούν πλάνα, να θέτουν προτεραιότητες και μπορούν να δουλεύουν παραγωγικά με τους άλλους. Ταυτόχρονα όμως, κατά την άσκηση των καθηκόντων τους, αφήνουν περιθώρια και αυτονομία στους υφισταμένους τους. Απαιτούν όμως από εκείνους, όπως και από τον ίδιο τους τον εαυτό, πίστη στους στόχους.
- Ηγέτες που βρίσκονται σε εγρήγορση (vigilantcharacterstructure): Αυτοί οι ηγέτες χαρακτηρίζονται από ταχεία αντίληψη των πραγμάτων, επαγρύπνηση και δεν είναι καθόλου εύκολο να παραπλανηθούν. Έχουν την ικανότητα να επικοινωνούν πολυποίκιλα και πολυεπίπεδα, κάτι που τους κάνει περισσότερο συναισθηματικούς και ευαίσθητους, ειδικότερα σε ό,τι έχει να κάνει με τους ανθρώπους. Επίσης, εμφανίζουν την τάση να είναι εργατικοί και φιλόδοξοι, αλλά ο βαθμός της επιτυχίας τους βρίσκεται σε συνάρτηση με τη σχέση που διατηρούν με τους άλλους. Και αυτού του είδους οι ηγέτες απαιτούν πίστη από τους συνεργάτες τους, ενώ αν δεν υπάρχει αυτό, ίσως αισθανθούν θυμό και δυσκολευτούν να συγχωρήσουν.

²⁰Wunderley, Reddy & Dember, *Optimism and pessimism in business leaders*.

- Ηγέτες με περιπετειώδη χαρακτήρα (adventurouscharacterstructure): Στη συγκεκριμένη κατηγορία ηγετών αρέσουν οι προκλήσεις. Είναι πειθαρχημένοι και υπεύθυνοι και χαρακτηρίζονται από το γεγονός ότι παραμένουν εστιασμένοι στον υπάρχοντα στόχο. Ταυτόχρονα διακατέχονται από καινοτομία και ενεργητικότητα. Σε πολλές των περιστάσεων κουράζονται εύκολα και μπορεί να εγκαταλείψουν ένα έργο, ακριβώς επειδή δεν περιέχει τη διάσταση της πρόκλησης και σαν αποτέλεσμα, να προβούν στην αναζήτηση κάποιου καινούργιου. Δεν είναι υπέρμαχοι του αυταρχισμού και γι' αυτό το λόγο αποφεύγουν όσους προσπαθούν να τους επιβληθούν ή να ασκήσουν έλεγχο πάνω τους.
- «Αργόσχολοι» ηγέτες (leisurelycharacterstructure): Οι ηγέτες που ανήκουν στη συγκεκριμένη κατηγορία αδυνατούν να διαχωρίσουν τον χρόνο που πρέπει να αφιερώσουν για το καθήκον από τον προσωπικό τους χρόνο. Παρ'όλα αυτά, χαρακτηρίζονται από εργατικότητα και μπορούν να συνυπάρξουν αρμονικά σε μία ομάδα. Συνηθίζουν όμως να δουλεύουν αργά και άνετα και έτσι δεν δέχονται εύκολα την επιβολή χρονικών ορίων. Σε γενικά πλαίσια, η προσωπική τους ζωή υπερτερεί της εργασίας τους, καθώς βρίσκουν πληρότητα στην πρώτη και όχι στη δεύτερη. Γι' αυτό το λόγο και δεν ανέχονται τη ρουτίνα.
- Ηγέτες με δραματική δομή χαρακτήρα (dramaticcharacterstructure): Τείνουν να χρησιμοποιούν περισσότερο το συναίσθημα απ' ό τι τη λογική, αφού δεν εξετάζουν ενδελεχώς τις καταστάσεις και δεν εξάγουν εύκολα συμπεράσματα. Έχουν πολλές ιδέες και είναι δημιουργικοί, συναισθηματικοί και δραστήριοι.²¹

²¹Sperry, *Leadership dynamics: Character and character structure in executives*.

Γυναίκες & Ηγεσία

Οι γυναίκες ως εθνικοί ηγέτες

Από ιστορικής πλευράς, οι γυναίκες ηγέτες ήταν ανέκαθεν ελάχιστες.²² Η πρώτη γυναίκα που εισήλθε σε θέση εθνικής ηγεσίας και δεν ήταν μονάρχης ήταν η SirimanoBandaranaike και η οποία έγινε πρωθυπουργός της Σρι Λάνκα το 1960. Την ίδια δεκαετία, δύο άλλες γυναίκες και μάλιστα διακεκριμένες, έγιναν πρωθυπουργοί: Η Ίντιρα Γκάντι της Ινδίας και η Γκόλντα Μέρ του Ισραήλ. Παρ'όλα αυτά, μέχρι το 1974 καμία γυναίκα δεν είχε γίνει πρόεδρος. Η πρώτη ήταν η ΙζαμπέλΜπερόν από την Αργεντινή. Εν γένει, υπήρχε πολύ αργή πρόοδος τις πρώτες δεκαετίες: τρεις γυναίκες έγιναν εθνικοί ηγέτες τη δεκαετία του 1960, ακολούθως έξι τη δεκαετία του 1970 και επτά αυτήν του 1980 αντίστοιχα. Αντίθετα, δραματική αλλαγή σημειώθηκε στις πιο πρόσφατες δεκαετίες: 26 γυναίκες κατείχαν τα πρωτεία για την απόκτηση υψηλών διοικητικών θέσεων τη δεκαετία του 1990, τις οποίες ακολούθησαν άλλες 29 κατά διάρκεια του Αυγούστου του 2009. Εν ολίγοις δηλαδή, γίνεται αντιληπτό ότι ο αριθμός των νέων γυναικών ηγετών σχεδόν τετραπλασιάστηκε μεταξύ 1980 και 1990, μοτίβο το οποίο τέθηκε σε επανάληψη μέσα στο 2000. Σαν αποτέλεσμα, περισσότερα από τα 3/4 όλων των γυναικών προέδρων και πρωθυπουργών έχουν ανέλθει στο αξίωμα από τη δεκαετία του 1990 και έπειτα. Τα εν λόγω ευρήματα αποτελούν τρανή απόδειξη του γεγονότος ότι ο αυξημένος αριθμός των γυναικών σε διοικητικές θέσεις δεν αποτελεί ψευδαίσθηση ή τεχνούργημα των ΜΜΕ. Εν αντιθέσει, περισσότερες γυναίκες από ποτέ κατέχουν τέτοιες θέσεις. Επιπλέον, μέχρι και το 2020 οι γυναίκες ηγέτες κρατών ανήλθαν σε 19 από τα 194 αναγνωρισμένα κράτη.

Αυτό που ενδεχομένως να προκαλεί τη μεγαλύτερη εντύπωση είναι ότι, παρά τις όποιες προσδοκίες, οι γυναίκες τείνουν να γίνονται πρωθυπουργοί και πρόεδροι σε συνθήκες όπου το στάτους των γυναικών υστερούσε κατά πολύ σε σχέση με αυτό των ανδρών, σε οικονομικό επίπεδο και επίπεδο εκπαίδευσης και σε περιστάσεις όπου οι γυναίκες έρχονται αντιμέτωπες με διάφορα εμπόδια, σε ό,τι αφορά στη συμμετοχή τους στα κοινά και την πολιτική. Για την ακρίβεια, η μόνη ποσοτική έρευνα που έχει πραγματοποιηθεί για το εν λόγω ζήτημα, ανακαλύπτει μία σύνδεση ανάμεσα στην παρουσία μίας γυναίκας ως επικεφαλής ενός κράτους ή μίας κυβέρνησης και χαμηλότερα επίπεδα στην ισότητα των γυναικών σε σχέση με τους άνδρες σε προσδόκιμο ζωής, εκπαίδευση και εισόδημα.²³ Ταυτόχρονα, οι γυναίκες που ανέρχονται σε αυτές τις θέσεις συνήθως κατέχουν υψηλό επίπεδο μόρφωσης και κατά κύριο λόγο περισσότερο προνομιούχες σε σχέση με τον υπόλοιπο γυναικείο

²²Jackson, *Women Who Ruled*.

²³Jalalzai, *Women Rule: Shattering the Executive Glass Ceiling*.

πληθυσμό.²⁴ Συμπερασματικά λοιπόν, θεωρείται απλοϊκό να υποστηρίζεται ότι το επίπεδο εκπαίδευσης και η οικονομική κατάσταση δεν διαδραματίζουν ρόλο στην πολιτική ανέλιξη των γυναικών.

Αποδεικνύεται ότι τα θεσμικά χαρακτηριστικά ενός πολιτικού συστήματος ασκούν σημαντική επιρροή στην διοικητική ανέλιξη των γυναικών. Σε γενικές γραμμές, οι γυναίκες έχουν περισσότερες πιθανότητες να υπηρετήσουν σε κοινοβουλευτικά συστήματα και πιο συχνά ως πρωθυπουργοί παρά ως πρόεδροι. Σύμφωνα με ορισμένες μελέτες, η αυξημένη επιτυχία των γυναικών στην κατάκτηση πρωθυπουργικών θέσεων οφείλεται στην ικανότητά τους να παρακάμπτουν το προκατειλημμένο κοινό και να επιλέγονται από το κόμμα τους όπως ορίζουν οι κοινοβουλευτικοί κανόνες.²⁵ Η Μάργκαρετ Θάτσερ που υπήρξε πρωθυπουργός του Ηνωμένου Βασιλείου και η Άνγκελα Μέρκελ που είναι η καγκελάρια της Γερμανίας, αποτελούν ακριβή παραδείγματα γυναικών που ανήλθαν στην εξουσία μέσω κομματικής προαγωγής. Αυτή η διαδικασία είναι διαφορετική από αυτήν που ακολουθείται για την διεκδίκηση και κατάκτηση της προεδρίας, σε ένα προεδρικό σύστημα και η οποία συνήθως βασίζεται σε κάποιου είδους λαϊκή ψήφο, προκειμένου να υπάρξει άνοδος. Ακόμη, τα προεδρικά και τα πρωθυπουργικά πόστα διαφέρουν και στην εξουσία, την αυτονομία και στα χαρακτηριστικά που θεωρούνται απαραίτητα για την επιτυχία, όπου όλα διαμορφώνονται βάσει της αντίληψης για το φύλο.

Αναλυτικότερα, η σύζευξη ανάμεσα στην εκτελεστική και νομοθετική εξουσία στα κοινοβουλευτικά συστήματα, εκ των πραγμάτων προβαίνει στην ανάδειξη ενός πρωθυπουργού ο οποίος μοιράζεται την εξουσία με τα μέλη του υπουργικού συμβουλίου καθώς και με τα μέλη του κόμματος. Στα συστήματα αυτού του είδους η συνεργασία είναι θεμελιώδους σημασίας. Κι αυτό εξηγείται από το γεγονός ότι τα χαρακτηριστικά που είναι απαραίτητα για την επιτυχημένη διενέργεια προγραμμάτων είναι η διαπραγμάτευση, η συνεργασία, καθώς και η διαβούλευση, χαρακτηριστικά τα οποία θεωρείται ότι αρμόζουν περισσότερο στο γυναικείο φύλο. Από την άλλη, οι πρόεδροι στα προεδρικά συστήματα δρουν ανεξάρτητα από το νομοθετικό σώμα και γενικότερα αναμένεται να διοικήσουν με ευστροφία και αποφασιστικότητα, χαρακτηριστικά τα οποία συνήθως συσχετίζονται με την αρρενωπότητα.²⁶

²⁴Jalalzai, *Women Leaders: Past and Present*, 85-108.

²⁵Whicker and Isaacs, *The Maleness of the American Presidency*.

²⁶Jalalzai and Krook, *Beyond Hilary and Benazir: Women's Political Leadership Worldwide*, 9.

Κεφάλαιο 2

Θεωρίες Λήψης Αποφάσεων

Θεωρίες και Απόφαση

Η σημασία λήψης της απόφασης στην Πολιτική

Η λήψη της απόφασης είναι αυτή που χαρακτηρίζει την Πολιτική στο σύνολο. Μάλιστα, ορισμένοι τίθενται υπέρ της άποψης ότι ταυτίζεται με αυτήν, «αφού η Πολιτική ορίζεται ως η λήψη αποφάσεων με θεσμοθετημένα μέσα για τη διανομή ή ανακατανομή των αξιών».²⁷ Όμως, στο χώρο της πολιτικής, οι αξίες και οι ανάγκες διαφέρουν και εμφανίζουν ιδιαίτερη ποικιλομορφία, γι' αυτό και υπάρχουν και οι αντίστοιχες πολιτικές. Ανάλογα με το είδος της πολιτικής, υπάρχει και ο αντίστοιχος λήπτης της απόφασης. Στο σημείο αυτό είναι σημαντικό να προσδιορίσουμε την απόφαση. Σύμφωνα με τους Dougherty και Pfaltzgraff, η απόφαση αποτελεί μία επιλογή δράσης ανάμεσα σε διάφορες εναλλακτικές λύσεις, για τις οποίες όμως υπάρχει το χαρακτηριστικό της αβεβαιότητας. (Dougherty, J. E., & Pfaltzgraff, R.L. Jr, *Contending theories of international relations*, Harper & Row, 2nd edition, 1981, sel. 469.)

Ένας επιπλέον ορισμός κατατάσσει την πολιτική ή τη διοίκηση ως ένα σύστημα, το οποίο εισπράττει τις πληροφορίες και αφού τις επεξεργάζεται, προβαίνει στην αξιολόγησή τους και στο τέλος δημιουργεί μία απόφαση. Εν ολίγοις, στο σύστημα υπάρχει εισροή πληροφοριών και εκροή αποφάσεων. Ο συγκεκριμένος ορισμός λοιπόν, θεωρεί ότι η λήψη των αποφάσεων αποτελεί το αποτέλεσμα των διεργασιών του πολιτικού συστήματος, με σκοπό τη διανομή ή κατανομή των αγαθών, υπηρεσιών ή αξιών στο κοινωνικό σύνολο. (Κουσκουβέλης Η., *Λήψη Αποφάσεων Κρίση Διαπραγμάτευση* 1997).

²⁷Κουσκουβέλης, *Λήψη Αποφάσεων, Κρίση, Διαπραγμάτευση*.

Θεωρίες λήψης αποφάσεων

Οι θεωρίες λήψης αποφάσεων των οποίων η χρήση αποτελεί ισχυρό εργαλείο στα πλαίσια της επιστήμης των Διεθνών Σχέσεων, είναι “μικροθεωρίες” με ποικίλη επιστημονική προέλευση, ερμηνεύουν τα φαινόμενα που διαπλάθουν το διεθνές σύστημα, κάνοντας χρήση μίας διαφορετικής προσέγγισης απ’ ότι οι άλλες θεωρίες των Διεθνών Σχέσεων. Παρακάτω λοιπόν θα δούμε ποιες είναι αυτές και πώς λειτουργούν.

Καταρχάς, οφείλουμε να τονίσουμε το γεγονός ότι ο τρόπος με τον οποίο λειτουργούν οι θεωρίες λήψης της απόφασης, εξαρτάται από δύο προϋποθέσεις. Η πρώτη αφορά στη μη υποκειμενοποίηση του κράτους. Πιο συγκεκριμένα, το κράτος δεν αποτελεί ένα όλον, το οποίο δύναται να λαμβάνει αποφάσεις βάσει των συμφερόντων του. Προκειμένου λοιπόν οι θεωρίες λήψης των αποφάσεων να γίνουν αντιληπτές και να λειτουργήσουν, θα πρέπει να γίνει αποδεκτό ότι τις αποφάσεις για την πολιτική σε όλες τις πτυχές ενός κράτους, δεν τις παίρνει το ίδιο το κράτος ή ο λαός συνολικά, αλλά μία πληθώρα παραγόντων οι οποίοι έχουν ρόλο και συμμετέχουν στις πολιτικές, οικονομικές και κοινωνικές διαδικασίες του συγκεκριμένου κράτους.

Εν συνεχεία, η δεύτερη προϋπόθεση είναι ότι ο οποιοσδήποτε λαμβάνει μία απόφαση, είτε στο εσωτερικό ενός κράτους, είτε στο εσωτερικό κάποιου άλλου οργανισμού, κατέχει μία προσωπική άποψη για το περιβάλλον του, και η οποία συντελεί στις αποφάσεις του. Σύμφωνα με τα παραπάνω λοιπόν, καταλήγουμε στο συμπέρασμα ότι οι θεωρίες λήψης των αποφάσεων διακρίνονται σε δύο κυρίαρχες ομάδες, κριτήριο για τις οποίες αποτελεί το αν ο λήπτης της απόφασης κινείται με βάση τη λογική ή όχι.

Στην πρώτη κατηγορία υπάγονται οι λογικές θεωρίες, αυτές δηλαδή που προϋποθέτουν ότι ο λήπτης της απόφασης λειτουργεί με βάση τη λογική. Ακόμη, αυτές διακρίνονται στις καθαρά ορθολογικές θεωρίες και σε εκείνες όπου η λήψη της απόφασης ερμηνεύεται πάντα βάσει της λογικής, η οποία όμως δεν είναι η συμβατική λογική.

Στις καθαρά ορθολογικές θεωρίες εντάσσονται:

1) Το κλασικό μοντέλο, το οποίο ορίζει τη λήψη των αποφάσεων με καθαρά ορθολογικό τρόπο, καθώς και 2) η θεωρία παιγνίων, όπου η λήψη των αποφάσεων εξετάζεται και διενεργείται μέσα από τη σχηματοποίηση των επιδιώξεων δύο ορθολογικών παραγόντων και επιλογής των αποφάσεων από τον καθένα σε συνάρτηση με τις ενδεχόμενες επιλογές του άλλου.

Από την άλλη, στις μη συμβατικές θεωρίες περιλαμβάνονται:

1) Οι γραφειοκρατικές θεωρίες, που ερμηνεύουν τον τρόπο λειτουργίας των διαφόρων μονάδων ή υπηρεσιών και οι οποίες αντίστοιχα μονάδες ή υπηρεσίες συμμετέχουν και ασκούν επιρροή στη λήψη των αποφάσεων.

2) Ακόμα, στις θεωρίες μη συμβατικής λογικής περιλαμβάνονται και οι θεωρίες εκείνες που αμφισβητούν το ορθολογικό σκέλος της διαδικασίας λήψης μίας απόφασης και προσφέρουν άλλου είδους ερμηνείες.

3) Ένα τρίτο μοντέλο είναι το οργανισμικό, σύμφωνα με το οποίο οι αποφάσεις ερμηνεύονται ανάλογα με την εμπλοκή των οργανισμών στις κυβερνητικές διαδικασίες.

4) Τέλος, στην κατηγορία αυτή ανήκουν και τα μεικτά μοντέλα, όπου επί της ουσίας πρόκειται για συνδυασμούς διαφόρων θεωριών οι οποίοι έχουν επιχειρηθεί από επιστήμονες. Στόχος είναι η βέλτιστη ερμηνεία των συνθηκών λήψης αποφάσεων και διαχείρισης κρίσεων.

Η δεύτερη κατηγορία αποτελείται από θεωρίες που δεν καθιστούν τη λογική ως το μέσο ή το προαπαιτούμενο για τη λήψη των αποφάσεων. Αυτές είναι:

1) Οι ψυχολογικές θεωρίες, οι οποίες επικεντρώνονται στην ψυχολογική κατάσταση, τα χαρακτηριστικά, καθώς και τα κίνητρα του λήπτη μίας απόφασης.

2) Οι θεωρίες που σχετίζονται με την παρανόηση (misperception) ή τη σύγχυση που περιβάλλει το λήπτη μίας απόφασης. Η παρανόηση ενδέχεται να οφείλεται σε ψυχολογικούς λόγους και οδηγεί σε λάθος αποφάσεις.

3) Οι θεωρίες που αφορούν στην ομαδοσκέψη (groupthink), η οποία κυριαρχεί στα πλαίσια μιας ομάδας και που σε πολλές περιπτώσεις συντείνει στη λανθασμένη λήψη μίας απόφασης, λόγω της προσπάθειας και της ανάγκης για ομοιογένεια.

4) Τέλος, σ' αυτή την κατηγορία υπάρχει μία επιπλέον θεωρία που σχετίζεται με τον επιστημονικό κλάδο της Κυβερνητικής. Σύμφωνα με αυτήν λοιπόν, η απόφαση εξαρτάται κατά κύριο λόγο από την εμπειρία που κατέχει ο λήπτης της απόφασης.²⁸

²⁸Κουσκουβέλης, *Λήψη αποφάσεων, κρίση, διαπραγμάτευση*, 52-55.

Θεωρία απόφασης στον Θουκυδίδη: Υποκείμενο και αποφάσεις – Η ανθρώπινη φύση

Ο Θουκυδίδης πέρα από τον πρώτο ιστορικό που κατέγραψε επιστημονικά τον Πελοποννησιακό Πόλεμο, θεωρείται επίσης από πολλούς ως ο πρώτος στρατηγιστής, αλλά και ο πρώτος που διατύπωσε θεωρία αναφορικά με τον τρόπο που λαμβάνουν μία απόφαση οι άνθρωποι -είτε σε συνθήκες ειρήνης, είτε και πολέμου- και που προσπάθησε να τον ερμηνεύσει. Η θεωρία του Θουκυδίδη αναφορικά με την απόφαση διέπεται από ανθρωποκεντρική προσέγγιση. Βασίζεται δηλαδή στη λειτουργία του ανθρώπου, ο οποίος είτε ως μονάδα, είτε συλλογικά, ως απλός πολίτης ή αντίστοιχα με την ιδιότητα του ηγέτη, λαμβάνει αποφάσεις με γνώμονα τη φύση και τις ανάγκες του, καθώς και με μία σειρά παραγόντων που σχετίζονται με τα αισθήματα, τις επιδιώξεις και τις επιθυμίες του.

Για παράδειγμα, οποιοσδήποτε επιλέξει να μελετήσει τον Πελοποννησιακό Πόλεμο, θα καταλήξει εύκολα στο συμπέρασμα ότι υπάρχουν περιπτώσεις αποφάσεων οι οποίες συνέβαλαν με άμεσο τρόπο στις εξελίξεις, την ειρήνη ή και τον πόλεμο, καθώς και την τύχη των ανθρώπων και των πόλεων κατά την αρχαιότητα.

Ο καθηγητής Διεθνών Σχέσεων λοιπόν, Ηλίας Ι. Κουσκουβέλης, μετά από μελέτη που διεξήγαγε, κατέληξε στο συμπέρασμα ότι εκτός από τις θεωρίες Διεθνούς Πολιτικής που διατύπωσε, διέθετε και θεωρία για τον τρόπο με τον οποίο αποφασίζουν οι άνθρωποι, τόσο σε συνθήκες ειρήνης, όσο και σε πολέμου.

Αναλυτικότερα, η σκέψη του Θουκυδίδη αναφορικά με τους λόγους για τους οποίους αποφασίζουν οι άνθρωποι, διαφαίνεται κατά κύριο λόγο στα εδάφια Α.75.3, Α.76.2 και Γ.45.4-7 από τον Πόλεμο.

Η ανθρώπινη φύση

Στον Πόλεμο γίνεται αναφορά στην έννοια της ανθρώπινης φύσης 32 φορές, όπου μεταξύ όλων πραγματοποιείται ειδική μνεία στην αιτιολόγηση της απόφασης των ανθρώπων. Σύμφωνα με τον Θουκυδίδη και με τον τρόπο με τον οποίο επιλέγει να την προσδιορίσει στο κείμενο, η ανθρώπινη φύση αποτελεί τη γενεσιουργό αιτία για τη συμπεριφορά κάθε οντότητας, φυσικής ή συλλογικής. Συμπεραίνεται δηλαδή, ότι από εκείνη απορρέουν τα πάντα.

Πιο συγκεκριμένα, καθίσταται εμφανές από τον Θουκυδίδη ότι οι άνθρωποι από τη φύση τους κατακτούν την εξουσία, ή αντίστοιχα, στην περίπτωση των κρατών, την ηγεμονία. Όπως είδαμε και παραπάνω στο εδάφιο α.76.2., οι Αθηναίοι χρησιμοποίησαν τον ισχυρισμό ότι, με την ανάληψη της ηγεμονίας των Ελλήνων, δεν έκαναν «τίποτε το διαφορετικό από την ανθρώπινη φύση». Ακόμη, ο άνθρωπος επιθυμεί να εξουσιάζει όσους είναι έτοιμοι να υποκύψουν και λόγω της φύσης του, αναγκάζεται να το κάνει κάθε φορά που υπερέχει σε ισχύ.

Όπως υποστηρίζει ο Θουκυδίδης, οι άνθρωποι εξαιτίας της ισχύος, αλλά και λόγω της φύσης τους, δύνανται να εμπίπτουν, όπως και να μεταπίπτουν, είτε στην κατηγορία αυτών που άρχουν, είτε στην κατηγορία εκείνων που άρχονται. Αντίστοιχα, αυτό ισχύει και για όλες τις εκφάνσεις του βίου, λόγου χάριν κάποιοι είναι αυτοί που καταπιέζουν και κάποιοι άλλοι που καταπιέζονται. Με τον τρόπο αυτό λοιπόν, ο Θουκυδίδης κατόρθωσε να χωρίσει τους ανθρώπους σε δύο (2) κυρίαρχες κατηγορίες, διατυπώνοντας κάποιου είδους νόμο για τη συμπεριφορά που έχουν οι άνθρωποι μεταξύ τους:

«από πάντα έχει επικρατήσει ο ασθενέστερος να καταπιέζεται από τον δυνατότερο» (Α.76.2)

Ακόμα, σύμφωνα με το Θουκυδίδη, δεν υφίσταται κάποιος κανόνας δικαίου ο οποίος και να αποτρέπει τη τάση των ανθρώπων για βίαιη άσκηση της εξουσίας, καθώς και προς τη δημιουργία λαθών. Αντίστοιχα, οι Αθηναίοι τονίζουν στους Σπαρτιάτες πως τα επιχειρήματά τους που αφορούν στη δικαιοσύνη, αντιδιαστέλλονται με την πραγματικότητα, κι αυτό διότι οι αρχές του δικαίου «δεν εμπόδισαν ποτέ κανένα, όταν του παρουσιάστηκε η ευκαιρία να αποκτήσει κάτι με την ισχύ, να μην το κάνει» (Α.76.2). Επιπρόσθετα, ο Διόδωτος, σε ένα επιχειρήμα που παραβάλλει έναντι του Κλέωνα, καταλήγει στο συμπέρασμα ότι η ανθρώπινη φύση αποτελεί ισχυρό παράγοντα της απόφασης και μάλιστα ισχυρότερο από το φόβο, αναφέροντας χαρακτηριστικά:

«απλά είναι αδύνατο και είναι πολύ ανόητος όποιος πιστεύει ότι η ανθρώπινη φύση, όταν έντονα επιθυμεί να πράξει κάτι, μπορεί να αποτραπεί είτε από τη δύναμη των νόμων είτε από κάποιο άλλο φόβο» (Γ.45.7)

Τη συγκεκριμένη άποψη, ο Θουκυδίδης την επεκτείνει με την άποψή του για τον κερκυραϊκό εμφύλιο, όπου υποστήριζε ότι η ανθρώπινη φύση δύναται να υπερβαίνει ορισμένους κανόνες και να αρέσκειται στην παραβίασή τους, ειδικά όταν αίρονται οι όποιοι περιορισμοί, λόγω της αναρχίας, της προσωπικής, καθώς και εξαιτίας της κοινωνικής κατάπτωσης που προκαλεί ο πόλεμος:

«και τιθέμενη υπεράνω των νόμων η ανθρώπινη φύση, που συνηθίζει να αδικεί ακόμη και όταν κρατούν οι νόμοι, με αυταρέσκεια έδειξε ότι δεν συγκρατεί τα πάθη, ότι είναι ισχυρότερη από τους νόμους και εχθρεύεται στιδήποτε υπερέχει» (Γ.842).

Στο παραπάνω συμπέρασμα που αφορά στο ρόλο της ανθρώπινης φύσης, στηρίζει ο Θουκυδίδης την άποψή του. Χρησιμοποιώντας τη λογική της επανάληψης και της πρόβλεψης, εξετάζει τα δεινά που επιφέρει η ανθρώπινη φύση στους ανθρώπους και τις πόλεις, συνέπειες των λανθασμένων αποφάσεων που αυτή τους ωθεί να λάβουν. Όσο παραμένει ίδια η ανθρώπινη φύση, τόσο θα επαναλαμβάνονται τα ίδια λάθη:

«κατά τον εμφύλιο ενέσκηψαν στις πόλεις πολλά και μεγάλα δεινά, τα οποία γίνονται και θα γίνονται πάντα, όσο η ανθρώπινη φύση μένει η ίδια, πιο φοβερά ή πιο

ήπια και διαφορετικά στη μορφή, ανάλογα με την εκάστοτε μεταβολή των περιστάσεων» (Γ.82.2).

ModusOperandi

Η Jacqueline de Romilly, μετά από μελέτη, κατέληξε στο συμπέρασμα ότι ο Θουκυδίδης θεωρεί πως οι Αθηναίοι είτε εκ φύσεως, είτε λόγω εξέλιξης, ήταν ως συλλογική οντότητα ιμπεριαλιστές.²⁹

Βέβαια, ανεξάρτητα από το αν η εν λόγω άποψη είναι ορθή, εκείνο που αξίζει να σημειωθεί είναι πως η de Romilly, συνέλαβε αυτό που μεταγενέστερα ονομάστηκε από το οργανισμικό μοντέλο αποφάσεων (organizationalmodel) *modusoperandi*.³⁰ Αυτός ο όρος χρησιμοποιείται για να εξηγήσει τον κυρίαρχο και επαναλαμβανόμενο τρόπο λειτουργίας μίας συλλογικής οντότητας, ο οποίος περιλαμβάνει θετικές και αρνητικές εκφάνσεις και που αφενός καθιστά την οντότητα αποτελεσματική, αφετέρου προβλέψιμη για τους άλλους. Ακόμη, η de Romilly δίνει έμφαση και σε μία επιπλέον διάσταση της ανθρώπινης φύσης. Σύμφωνα με την ίδια, ο Θουκυδίδης αιτιολογεί το χαρακτηριστικό του ευμετάβλητου της γνώμης βάσει της ανθρώπινης φύσης και ειδικότερα όταν αφορά σε ανθρώπους που πράττουν ή αποφασίζουν ως σύνολο. Η άποψη του Θουκυδίδα για την ανθρώπινη φύση δεν αφανίστηκε. Πολύ αργότερα, αρκετοί ήταν εκείνοι που συμμερίστηκαν το δικό του τρόπο σκέψης. Κλασικοί ρεαλιστές, όπως ο Machiavelli, ο Hobbes και ο Morgenthau, αλλά και ψυχολόγοι, όπως ο SigmundFreud.³¹

Οι παραπάνω απόψεις αφορούν σε μία οπτική και κατανόηση της ανθρώπινης φύσης, την οποία όμως οι υποστηρικτές άλλων ιδεολογικών ρευμάτων, όπως λόγου χάριν των ιδεαλιστών Φιλελεύθερων, χαρακτηρίζουν ως «αισιόδοξη» και «κακή».

²⁹Romilly, *Thucydides and Athenian imperialism*.

³⁰Κουσκουβέλης, *Λήψη Αποφάσεων, κρίση, διαπραγμάτευση*, 74.

³¹Freud & Rickman, *Civilisation, war, and death: Selections from three works by Sigmund Freud*.

Κεφάλαιο 3

Ίντιρα Γκάντι

Βιογραφία

Η Ίντιρα Νεχρού γεννήθηκε στις 19 Νοεμβρίου 1917, στην επιφανέστερη πολιτική οικογένεια της Ινδίας. Όντας το μοναδικό παιδί του Τζαβαρχαλάλ Νεχρού, του πρώτου πρωθυπουργού της Ινδίας, η Ίντιρα έμαθε πολλά κατά τη διάρκεια της θητείας του από το 1947 έως και το 1964 και θεωρούνταν «σύμβουλος – κλειδί», αλλά τον συνόδευε και στα πολυάριθμα ταξίδια του στο εξωτερικό.³²

Εκλέχθηκε Πρόεδρος του Ινδικού Εθνικού Κογκρέσου το 1959. Με το θάνατο του πατέρα της το 1964, διορίστηκε μέλος του Ράτζα Σάμπα, ανώτερου νομοθετικού συμβουλίου της Ινδικής Βουλής. Η Ίντιρα Πριγιανταρσίνι Νεχρού ήταν μία γυναίκα με πολυσχιδή προσωπικότητα, η οποία αποτέλεσε τη μοναδική μέχρι σήμερα γυναίκα που ανέλαβε το πρωθυπουργικό αξίωμα στην Ινδία, καθώς επίσης ήταν και μία από τις πρώτες γυναίκες πρωθυπουργούς παγκοσμίως. Για το πρόσωπο και τη δράση της έχουν υπάρξει αναρίθμητες και αντικρουόμενες ερμηνείες.³³

Ήταν η τρίτη πρωθυπουργός της Ινδίας και διετέλεσε πρωθυπουργός της Ινδίας για 15 έτη, από το 1966 έως το 1977 και από το 1980 έως το 1984, όπου και δολοφονήθηκε. Χαρακτηριζόταν ως η «σιδηρά κυρία» της Ινδίας και πολλοί την κατηγορήσαν για εξουσιομανία, ωστόσο, κανείς δεν μπορεί να αμφισβητήσει το γεγονός ότι κατά τη διάρκεια της θητείας της έλαβε σειρά μέτρων που συνεισέφεραν στην ανάπτυξη της χώρας. Μάλιστα, σύμφωνα με ένα γκάλοπ για «τον καλύτερο πρωθυπουργό που είχε ποτέ η Ινδία» που διενεργήθηκε από τον περιοδικό *India Today* το Σεπτέμβριο του 2001, στην Γκάντι δόθηκε το 41% των ψήφων, ενώ για παράδειγμα στον πατέρα της, Τζαβαρχάλαλ Νέχρου, μόνο το 13%.³⁴

Η Ίντιρα Γκάντι συμμετείχε στην πολιτική ήδη από νεαρή ηλικία, κι αυτό διότι το 1920 οι γονείς της αποφάσισαν να ακολουθήσουν το κίνημα «Εγκαταλείψτε την Ινδία» και τον Μαχάτμα Γκάντι και να ανταλλάξουν τον πολυτελή μέχρι τότε τρόπο ζωής τους για το *khadi* (χειροποίητο ύφασμα) και απλό ινδικό φαγητό. Το πρόγραμμα στο οποίο συμμετείχαν περιλάμβανε επίσης τον αποκλεισμό τίτλων, σχολείων και κολλεγίων που ανήκαν στο κράτος, νομοθετικών εξουσιών, ξένων προϊόντων, καθώς και την αντίσταση σε άδικους νόμους, αλλά και την οικειοθελή φυλάκιση.

³² DW *Indira Gandhi – India's democrat with an authoritarian bent* 19 November 2017, <https://www.dw.com/en/indira-gandhi-indias-democrat-with-an-authoritarian-bent/a-41427087>

³³ Alessandra Consolaro, *Ίντιρα Γκάντι*, σελ. 11.

³⁴ *The Hindu*, 5 Νοεμβρίου 2001

Ο πατέρας της Γκάντι λοιπόν καταδικάστηκε σε φυλάκιση πέντε φορές, προτού η ίδια γίνει δεκατριών ετών και η μητέρα της πέρασε αρκετό στη φυλακή αντίστοιχα.

Το γεγονός ότι η Ίντιρα Γκάντι βρέθηκε αντιμέτωπη με την πολιτική δραστηριότητα των γονιών της και ό,τι συνεπαγόταν μ' αυτήν από νεαρή ηλικία, την ανάγκασαν να γίνει ανεξάρτητη. «Ένιωθα ότι αντί να εξαρτώμαι από τους γονείς μου, ήταν δική μου υπόθεση να τους προστατεύσω από όλα αυτά με όποιον τρόπο μπορούσα», ανέφερε η ίδια σε δήλωσή της.³⁵

Κατανοώντας το προφίλ της προσωπικότητας της Γκάντι

Όσοι αποπειράθηκαν να γράψουν τη βιογραφία της Ίντιρα Γκάντι, την περιγράφουν ως μία γυναίκα με τρομερά περίπλοκη προσωπικότητα. Κι αυτό καθώς διακατεχόταν από συστολή και επιφυλακτικότητα, ταυτόχρονα όμως παρουσίαζε χαρακτηριστικά φιλοδοξίας, κυριαρχίας και εριστικής συμπεριφοράς – ένας ιδιαίτερα ασυνήθιστος συνδυασμός χαρακτηριστικών που απαρτίζουν την προσωπικότητα ενός ατόμου.

Όπως εύστοχα παρατήρησε ο Z. Masani «η φιλοδοξία και η επιφυλακτικότητα, η σιγουριά και η συστολή βρίσκονται άρρηκτα συνδεδεμένες με το χαρακτήρα της, ήδη από την εποχή που μία τρομακτικά ντροπαλή και εσωστρεφής μαθήτριά ονειρευόταν να ηγηθεί του λαού της όπως η Ιωάννα της Λωραίνης. Παρόλο που ένα μέρος της προσωπικότητάς της αναζητούσε την εκπλήρωση μέσα από την πολιτική ηγεσία, το άλλο επιθυμούσε διακαώς την συντροφικότητα, την ασφάλεια και την ειρήνη που προσφέρει η ιδιωτική ζωή.»³⁶

Όπως συμπεραίνει λοιπόν η Στάινμπεργκ, η συμπεριφορά της Γκάντι, το διανοητικό της επίπεδο, η εικόνα του εαυτού της και οι διαπροσωπικές της σχέσεις, υστερούσαν σε συνοχή και εμφάνιζαν διακυμάνσεις και διαφοροποιήσεις στα διάφορα στάδια του βίου της, προτού γίνει πρωθυπουργός. Πώς εξηγείται αυτό; Οι πληροφορίες που έχουν συλλεχθεί για την ίδια και οι βιογραφίες που έχουν γραφτεί κατά καιρούς, υποδεικνύουν ότι η συστολή και η απροθυμία που εμφάνιζε εξ αρχής, αναπτύχθηκαν σε πρώιμη ηλικία. Όταν ήταν σε πολύ νεαρή ηλικία βρισκόταν υπό την προσοχή και την φροντίδα του παππού της.

³⁵ Steinberg, *Women In Power*.

³⁶ Masani, *Indira Gandhi*.

Ωστόσο, ο θάνατός του, η αρρώστια της μητέρας της, η φυλάκιση και των δύο γονέων της συνεπαγόταν ότι η Ίντιρα Γκάντι μεγάλωσε επί της ουσίας μόνη της, ως ένα μοναχικό παιδί με υπηρέτες τριγύρω του. Συμπερασματικά λοιπόν, η ίδια αναγκάστηκε να συμφιλιωθεί με την ιδέα ότι αυτοί που αγαπά και από τους οποίους εξαρτάται δύναται να εξαφανιστούν οποιαδήποτε στιγμή και ότι θα χρειαστεί να βασιστεί στον ίδιο της τον εαυτό.

Ακόμη, σε ό,τι αφορά στην φιλόδοξη πτυχή της προσωπικότητάς της, ισχυρό ρόλο διαδραμάτισε το γεγονός ότι γαλουχήθηκε σε ένα ιδιαίτερα πολιτικό περιβάλλον. Ο αγώνας των γονέων της για τον τερματισμό της βρετανικής κυριαρχίας, η πεποίθηση και η αποφασιστικότητα που επέδειξαν προκειμένου να το καταφέρουν και που είχε σαν συνέπεια τη φυλάκισή τους, οδήγησε την Γκάντι στο να ταυτιστεί μαζί τους.

Παρόλα αυτά, όπως παρατηρεί η Στάνιμπεργκ, αντίθετα από την Μάργκαρετ Θάτσερ της οποίας ο πατέρας είχε ανάμειξη στην πολιτική και την ενθάρρυνε να ακολουθήσει τις προσωπικές της φιλοδοξίες, ο Τζαβαρχάλαλ Νεχρού θεωρούσε ότι η δημοκρατία δεν μπορεί να συμπράξει με τη δυναστική εξουσία. Για το λόγο αυτό δεν προέτρεψε την κόρη του να ακολουθήσει τους πολιτικούς της στόχους. Το 1938 η Ίντιρα Γκάντι έγινε μέλος του Ινδικού Εθνικού Κοινοβουλευτικού Κόμματος και μετέπειτα, το 1959 ανέλαβε την προεδρία του, εντούτοις σε καμία εκ των δύο περιπτώσεων δεν είχε την ιδιαίτερη στήριξη του πατέρα της. Κάτι που πρέπει να επισημανθεί στο σημείο αυτό είναι ότι ενδεχομένως αυτό να λειτούργησε αντίστροφα για την Γκάντι. Η στάση του πατέρα της δηλαδή να της έδωσε μεγαλύτερο κίνητρο ούτως ώστε να του αποδείξει ότι μπορούσε να ανταπεξέλθει στο κομμάτι της πολιτικής ηγεσίας.

Ο θάνατος της Καμάλα Νεχρού και ειδικότερα η ανάληψη των καθηκόντων της πρωθυπουργίας από τον Τζαβαρχάλαλ Νεχρού, είχαν ως αποτέλεσμα να γίνει η Ίντιρα οικοδέσποινα του πατέρα της και να αποτελεί σημαντικό στήριγμα για εκείνον. Ανεξάρτητα από το γεγονός ότι ο Νεχρού δεν τη θεωρούσε έμπιστή του, η ίδια πίστευε ότι οι πολιτικές της ιδέες και απόψεις σε πολλές των περιπτώσεων ήταν καλύτερες από εκείνες των συναδέλφων του. Αυτό και ο ρόλος της οικοδέσποινας ενίσχυσαν την αυτοπεποίθησή της, η οποία σε κάποιες περιστάσεις προσιδίαζε σε έπαρση.

Σε ό,τι αφορά στο προφίλ της προσωπικότητας της Γκάντι, μεγάλο ενδιαφέρον κεντρίζει η έντονη παρουσία των χαρακτηριστικών της διστακτικότητας και της φιλοδοξίας, κι αυτό διότι δε συναντώνται από κοινού σε τόσο υψηλά ποσοστά.³⁷ Ωστόσο όμως, ένας από τους βιογράφους της, ο Μαλότρα, αναφέρει το εξής: «Η μοναχικότητά της, η έλλειψη ενός συγκεκριμένου νοήματος στη ζωή της και το όραμά της σχετικά με τα σπουδαία καθήκοντα που αναμένονταν από εκείνη, όπως φάνηκε της δημιουργήσαν ένα αίσθημα σημαντικής αδυναμίας και ανεπάρκειας ωθώντας την έτσι στην ανάπτυξη ενός διπλού αμυντικού μηχανισμού.

³⁷ Steinberg, *Women In Power*.

Από τη μία πλευρά, παρά την αλγινή συστολή της, αγωνιζόταν να διαπρέψει σε οτιδήποτε και αν είχε να κάνει. Από την άλλη, περιέβαλε τον εαυτό της με αδιαπέραστη επιφυλακτικότητα. Δεν μπορούσε να εκμυστηρευτεί τις σκέψεις και τα συναισθήματά της σε κάποιον, πλην ελαχίστων εξαιρέσεων και προφύλασσε την ιδιωτικότητά της με ιδιαίτερο ζήλο.»³⁸

Ακόμα ένα χαρακτηριστικό της προσωπικότητας της Γκάντι ήταν αυτό της εριστικότητας. Αυτό εξηγείται εν μέρει από τη σχέση της με τον πατέρα της και τη βαθιά απογοήτευση που έτρεφε για εκείνον. Την πλήγωνε το γεγονός ότι ο πατέρας της επέτρεπε στην οικογένειά του να συμπεριφέρεται με άσχημο τρόπο στη μητέρα της, εξαιτίας του γεγονότος ότι δεν είχε το ίδιο επίπεδο μόρφωσης. Στο σημείο αυτό η Στάινμπεργκ προβαίνει και πάλι σε σύγκριση με τη Μάργκαρετ Ρόμπερτς (Θάτσερ) και καταλήγει στο συμπέρασμα ότι ενώ η τελευταία είχε εξιδανικεύσει τον πατέρα της και περιφρονούσε τη μητέρα της, η Ίντιρα Γκάντι λάτρευε τη μητέρα της και ήταν επικριτική απέναντι στον πατέρα της.³⁹

Σύμφωνα με τον Μίλλον, ένα τύπος προσωπικότητας που κυριαρχείται από τη φιλοδοξία και λειτουργεί συνδυαστικά με τα γνωρίσματα της εριστικότητας και της επιφυλακτικότητας, που υφίστανται σε σημαντικό βαθμό αντίστοιχα, χαρακτηρίζεται από τη μεταβλητή του ναρκισσισμού που δρα εξισορροπητικά. Μάλιστα, το κοινό που εμφανίζουν αυτοί που ανήκουν στην εν λόγω κατηγορία είναι ότι έχουν βιώσει κάποιο τραύμα σε νεαρή ηλικία και το οποίο εκφράζεται αντιστρόφως ανάλογα. Αντί δηλαδή να κυριαρχήσει το αίσθημα της κατωτερότητας και να αποστασιοποιηθούν από τη δημόσια σφαίρα, όσοι ανήκουν στην κατηγορία του αντισταθμιστικού ναρκισσιστή, τείνουν να αναπτύσσουν μία ψευδαίσθηση υπεροχής. Συνεπώς, η ζωή τους λειτουργεί με γνώμονα την υπόληψή τους και την επίτευξη του κύρους και της αναγνώρισής τους.⁴⁰

Προκειμένου να κατανοήσουμε όμως την επίδραση των χαρακτηριστικών της προσωπικότητας της Γκάντι στις πολιτικές που εφήρμοξε και ειδικά στο κομμάτι της εξωτερικής πολιτικής, είναι αναγκαίο να μελετήσουμε και το στυλ ηγεσίας της.

³⁸ Malhotra, *Indira Gandhi*, 378.

³⁹ Steinberg, *Women In Power*.

⁴⁰ Millon, *Disorders of Personality*, 411-12 & Millon and Davis, *Personality Disorders*, 278-79.

Το στυλ ηγεσίας της Γκάντι

Η Ίντιρα Γκάντι διακατεχόταν από την άποψη ότι είναι μία γυναίκα με πεπρωμένο, αλλά όχι με τον τρόπο που θεωρούσαν αντίστοιχα τους εαυτούς τους ο Νεχρού, ο ντε Γκωλ ή ο Φράνκλιν Ρούσβελτ. Στη Δύση η λέξη «πεπρωμένο» ή «μοίρα» είναι άρρηκτα συνδεδεμένη με κάποια ιστορική πορεία. Σύμφωνα με την ινδουιστική αντίληψη όμως, η συγκεκριμένη λέξη υπονοεί την επίτευξη ενός στόχου που έχει οριστεί από πριν. Ο Νεχρού έβλεπε τον εαυτό του ως εργαλείο για τη μοίρα της Ινδίας, ενώ η Ίντιρα Γκάντι πίστευε ότι το πεπρωμένο της, κατά την έννοια της Σανσκριτικής λέξης *bhagya* (που σημαίνει μοίρα, τύχη, καθορισμένος από το θεό), είναι αναπόσπαστα συνδεδεμένη με αυτήν της Ινδίας. Όντας η πιο Ινδουίστρια από όλους τους Ινδούς ηγέτες, πίστευε ότι είναι η μοίρα της αλλά και των παιδιών της να κυβερνήσουν την Ινδία. Η Ινδία αποτελεί την κληρονομιά των Νεχρού. ⁴¹ Για το χρονικό διάστημα που διετέλεσε πρωθυπουργός της Ινδίας λοιπόν, επέδειξε ένα συγκεκριμένο τρόπο λειτουργίας. Από τις αποφάσεις που λάμβανε σε επίπεδο εσωτερικής και εξωτερικής πολιτικής, τη σχέση που είχε με το ίδιο της το κόμμα, καθώς και με την αντιπολίτευση, αλλά και τη σχέση της με τα ΜΜΕ και την κοινή γνώμη.

Έχουν υπάρξει πολλές μελέτες αναφορικά με τα στυλ ηγεσίας, παρόλα αυτά η βασική ιδέα είναι η ίδια σε όλες: πώς ένας ηγέτης (στην προκειμένη περίπτωση, οι ηγέτιδες) διαχειρίζεται τις αρμοδιότητές του και κυρίως, ποιες είναι οι εργασιακές του συνήθειες. Αφού λοιπόν ανέλυσαν και αξιολόγησαν μία πληθώρα μελετών αναφορικά με το στυλ ηγεσίας, οι Χέρμαν και Πρέστον (1994) διέκριναν πέντε κοινές μεταβλητές που εμφανίζονται σε όλα τα στυλ ηγεσίας. Αυτές είναι: η συμμετοχή στη διαδικασία διαμόρφωσης πολιτικής, πρόθεση για την ανοχή μίας σύγκρουσης ή μίας διένεξης, κίνητρο για να ηγηθεί, καθώς και προτιμώμενες στρατηγικές για τη διαχείριση μίας σύγκρουσης. Ο Κάρμπο (1997, σ. 561-563) επέλεξε να υιοθετήσει και να πραγματοποιήσει τροποποιήσεις στις συγκεκριμένες πέντε μεταβλητές, προσθέτοντας ταυτόχρονα άλλες δύο, τη συναναστροφή με τα μέλη του Υπουργικού Συμβουλίου και τον προσανατολισμό στο καθήκον. ⁴² Εντούτοις, στη δεδομένη περίπτωση θα εστιάσουμε σε εκείνα τα χαρακτηριστικά που αφορούν και συσχετίζονται με την άσκηση εξωτερικής πολιτικής και ειδικά σε αυτήν του πολέμου με το Πακιστάν καθώς και στις Ινδό-Σοβιετικές σχέσεις.

⁴¹ Bharat Wariavwalla (1983) Indira's India: A national security state?, *The Round Table*, 72:287, 274-285, DOI: 10.1080/00358538308453586

⁴² Steinberg, *Political Psychology*.

Πραγματισμός

Ενώ η απόκτηση της εξουσίας διαδραμάτισε καίριο ρόλο και λειτούργησε ως κίνητρο για την Γκάντι, μολαταύτα αποδεικνύεται ότι εν τοις πράγμασι ο πραγματισμός και η προσαρμοστικότητα κυριαρχούσαν στις περιστάσεις που αφορούσαν στα θέματα του κράτους και υπερνικούσαν τον πολιτικό λογισμό της.

Μάλιστα, σε μία συνέντευξη που έδωσε στο bbc λίγο πριν γίνει πρωθυπουργός, της έγινε η ερώτηση για το αν «οι λεγόμενες αριστερές απόψεις της θα επηρέαζαν τις σχέσεις της Ινδίας με τις ΗΠΑ». Η απάντηση που έδωσε αποτέλεσε απτή απόδειξη του πραγματισμού της: «Δεν βλέπω τον κόσμο διαιρεμένο σε αριστερά και δεξιά. Πιστεύω ότι οι περισσότεροι από εμάς ανήκουμε στο κέντρο και ειδικά σε μία χώρα όπως η Ινδία όπου το βασικό πρόβλημα είναι η φτώχεια και το να πείσουμε το μέσο άνδρα για το ότι βρισκόμαστε στο πλευρό του, πρέπει να βρίσκεσαι λίγο πολύ στο κέντρο ούτως ώστε να έχεις όσο το δυνατόν περισσότερους ανθρώπους με το μέρος σου.»⁴³

Ακόμα ένα χαρακτηριστικό παράδειγμα προς απόδειξη του πραγματισμού της είναι το γεγονός ότι το πρώτο διάστημα της πρωθυπουργίας της βρέθηκε αντιμέτωπη με μία δυσάρεστη κατάσταση. Η Ινδία έπασχε από σημαντική έλλειψη φαγητού και συνεπώς η βοήθεια των Αμερικανών κρινόταν απαραίτητη. Η Γκάντι αναγκάστηκε να ακολουθήσει τις οικονομικές πολιτικές του προκατόχου της, Σάστρι, μολονότι τις αποδοκίμαζε λίγους μήνες νωρίτερα. Πρωτεύοντα ρόλο για την ίδια είχε να ληφθούν μέτρα τα οποία θα επέφεραν παραγωγικά αποτελέσματα και αν αυτό μπορούσε να επιτευχθεί με την υποστήριξη των ΗΠΑ, τότε έπρεπε να εφαρμοστούν άμεσα. Ωστόσο, οπουδήποτε κρινόντουσαν περιττοί οι έλεγχοι από τις ΗΠΑ, τότε θα απορρίπτονταν.⁴⁴ Η Γκάντι τιθόταν υπέρ σε οτιδήποτε θα συνέβαλε στην εξάλειψη της φτώχειας, γι' αυτό και η αξία μίας πολιτικής πράξης και επιλογής κρινόταν βάσει του συγκεκριμένου στόχου και δεν αποτελούσε απόρροια κάποιας ιδεολογικής αντίληψης.

Ο πραγματισμός που χαρακτήριζε την Ίντιρα Γκάντι έγινε διακριτός και από τον τρόπο με τον οποίο διαχειρίστηκε τις συναλλαγές της με το Πακιστάν. Ειδικά από τη στιγμή που ανέλαβε τα καθήκοντα της πρωθυπουργού, επεδείκνυε υπομονή και εγκράτεια. Ακόμα και μετά το τέλος του Ινδό-Πακιστανικού Πολέμου το 1981, νικήτρια του οποίου ήταν η Ινδία, η Γκάντι επέλεξε να παραμερίσει την εγγενή αντιπάθεια και δυσπιστία που έτρεφε για τον πρωθυπουργό του Πακιστάν ΆλιΜπούτο. Αντ' αυτού, υπογράφηκε μία συμφωνία ειρήνης με το Πακιστάν στη Σίμλα, όπου τα δύο κράτη αποφάσισαν από κοινού να μην καταφύγουν στην άσκηση βίας, να απειλήσουν για άσκηση βίας στο Κασμίρ και ότι θα διευθετήσουν το ζήτημα σε διμερή βάση.

⁴³ Vasudev, *Indira Gandhi*, 354.

⁴⁴ Vasudev, *Indira Gandhi*, 357.

Επιπρόσθετα, στις συναλλαγές που διατηρούσε με τις υπερδυνάμεις, η Γκάντι φρόντιζε να τηρεί μία σειρά ιδιαίτερα μελετημένων και ισορροπημένων σχέσεων, έχοντας όμως σαν κυρίαρχο χαρακτηριστικό τα οικονομικά και πολιτικά συμφέροντα της Ινδίας. Αυτό συνεπαγόταν την ενίσχυση των πολιτικών σχέσεων με τη Σοβιετική Ένωση και η οποία αποτέλεσε το βασικό προμηθευτή στρατιωτικού υλικού της Ινδίας (κάτι που έγινε ιδιαίτερα εμφανές καθόλη τη διάρκεια της πρωθυπουργικής θητείας της Γκάντι) καθώς και σημαντική εξάρτηση από τις ΗΠΑ για την παροχή οικονομικής και τεχνικής αρωγής.⁴⁵

Ιδεολογία

Μολονότι η Ίντιρα Γκάντι προερχόταν από ένα υπόβαθρο με ισχυρούς πολιτικούς και οικογενειακούς δεσμούς στο σοσιαλισμό, εντούτοις η ίδια σε καμία των περιπτώσεων δεν μπορούσε να χαρακτηριστεί ως ιδεολογική ηγέτιδα. Όπως τονίζει μία εκ των βιογράφων της, η Μαίρη Κάρας: «Αγνοούσε καθόλη τη διάρκεια της ζωής της τις ταμπέλες οποιουδήποτε είδους και είχε αποστροφή απέναντι σε αυστηρούς προσδιορισμούς πολιτικών εννοιών. Η αφοσίωσή της στο σοσιαλισμό δεν στηρίχθηκε σε πνευματικές βάσεις. Παραδείγματος χάριν, δεν υπάρχει κάποια ένδειξη που να υποδηλώνει τη συστηματική ενασχόλησή της με τη σοσιαλιστική σκέψη. Συνεπώς υπήρχε μία συγκεκριμένη επιπολαιότητα στη σοσιαλιστική στάση της.»⁴⁶

Προσανατολισμός στο καθήκον

Οι Πρωθυπουργοί χωρίζονται σε δύο κατηγορίες. Στην πρώτη κατηγορία ανήκουν αυτοί οι οποίοι εστιάζουν την προσοχή τους στη διαδικασία, στην επίτευξη συναίνεσης και στο σεβασμό της ιεραρχίας των σχέσεων εντός του Υπουργικού Συμβουλίου. Η δεύτερη κατηγορία απαρτίζεται από εκείνους που επικεντρώνονται στο στόχο, στους σκοπούς αυτούς καθαντούς και στην εκπλήρωσή τους. Στην τελευταία λοιπόν άνηκε και η Γκάντι, κάτι το οποίο επιβεβαιώνεται και από τον πραγματισμό από τον οποίο διακατεχόταν. Όπως η ίδια έχει επισημάνει για τον εαυτό της: «Πάντα είμαι ευθύς....Δεν αναλώνω το χρόνο μου στα βασικά.....Και δεν έχω χρόνο για περίτεχνα πράγματα. Όχι επειδή δεν πιστεύω σ' αυτά, αλλά κυρίως επειδή θεωρώ ότι πρωτίστως πρέπει να φέρω εις πέρας το έργο που έχω αναλάβει και μετά να καθίσω και να συζητήσω. Οπότε λέω: "Συντόμευε, προχώρα στα ουσιώδη."»⁴⁷

⁴⁵ Gupte, *Mother India*, 492.

⁴⁶ Carras, *Indira Gandhi*, 10.

⁴⁷ Steinberg, *Women In Power*.

Η στοχοθετημένη προσέγγιση της Γκάντι φάνηκε έντονα και στη διαχείριση των ζητημάτων της εξωτερικής πολιτικής. Λαμβάνοντας και πάλι ως παράδειγμα τον Ινδο-Πακιστανικό Πόλεμο, η Ινδή πρωθυπουργός κατάλαβε σύντομα ότι δεν υπήρχε άλλη επιλογή από το να προετοιμαστεί η Ινδία για πόλεμο με το Πακιστάν, εξαιτίας του Μπαγκλαντές. Σύμφωνα με τον τότε Στρατηγό Σαμ Μάνεκσαου, το 1971 η Ίντιρα Γκάντι έδωσε εντολές προκειμένου να γίνουν προετοιμασίες για πόλεμο με το Πακιστάν⁴⁸. Η σαρωτική νίκη της Ινδίας που ακολούθησε τον εν λόγω πόλεμο, απέδειξε χωρίς αμφιβολία ότι η Γκάντι επιθυμούσε και παράλληλα έκανε ό,τι περνούσε από το χέρι της, ούτως ώστε η Ινδία να αναδειχθεί ως κυρίαρχη περιφερειακή δύναμη, στρατιωτικά, οικονομικά και πολιτικά. Παράλληλα, ψηλά στην ατζέντα της εξωτερικής πολιτικής της Γκάντι βρισκόταν το να γίνει η Ινδία αυτόνομη σε επίπεδο πυρηνικής τεχνολογίας. Ωστόσο, διατηρούσε την άποψη ότι ο σκοπός της πυρηνικής πολιτικής της ήταν ειρηνικός και ότι η ίδια δεν επιθυμούσε να γίνει η Ινδία κάτοχος πυρηνικών όπλων.⁴⁹

Στρατηγική Διοίκησης του Υπουργικού Συμβουλίου

Η Γκάντι έδειχνε ανεκτικότητα μόνο σε όσους ήταν εμφανώς πιστοί σε εκείνη. Για το λόγο αυτό και ο ρόλος του Υπουργικού Συμβουλίου ήταν αμιγώς υποστηρικτικός. Μάλιστα, η απαξίωση που επεδείκνυε τις αυτό έγινε καταφανής κατά την δεκαετία του '70 και ειδικότερα μετά του τέλος του Ινδο-Πακιστανικού Πολέμου όπου το Πακιστάν παραδόθηκε άνευ όρων στην Ινδία. Ο προσωπικός γραμματέας της Γκάντι, Π. Ν. Χακσάρ τη συμβούλεψε να κηρύξει κατάπαυση του πυρός στην περιοχή, ούτως ώστε να μην πληγεί περαιτέρω το Δυτικό Πακιστάν. Ο Υπουργός Εθνικής Άμυνας ΤζατζίβάνΡαμ ο οποίος είχε αγνοηθεί από την Γκάντι καθόλη τη διάρκεια της κρίσης, διαφωνούσε με την εν λόγω κίνηση, αλλά φιμώθηκε. Επιπλέον, μετά από εντολή της Γκάντι, το Υπουργικό Συμβούλιο αναγκάστηκε να εγκρίνει την ιδέα του περιορισμού και έτσι η ίδια ανακοίνωσε την άμεση παύση του πυρός στο δυτικό μέτωπο.⁵⁰

⁴⁸ Gupte, *Mother India*, 401.

⁴⁹ Malhotra, *Indira Gandhi*, 160.

⁵⁰ Frank, *Indira*, 342.

Εξίσου σημαντικό παράδειγμα αποτελεί και η απόφαση τις Ίντιρας Γκάντι να προβεί στην υπογραφή τις εικοσαετούς Συνθήκης για την Ειρήνη, τη Φιλία και τη Συνεργασία με τη Σοβιετική Ένωση, χωρίς τις τη συμβολή του Υπουργικού τις Συμβουλίου. Εν προκειμένω, οι διαπραγματεύσεις για τη Συνθήκη πραγματοποιήθηκαν στη Μόσχα κάτω από άκρα μυστικότητα και το Υπουργικό Συμβούλιο ενημερώθηκε μετά την υπογραφή του τελικού κειμένου τις Συνθήκης.⁵¹

Στρατηγική Διαχείρισης της Πληροφορίας

Η Ινδή πρωθυπουργός παρουσίαζε σημαντικό ενδιαφέρον και ανάμειξη στην έρευνα και ανάλυση δεδομένων που αφορούσαν στις πολιτικές. Επί παραδείγματι, καθ' όλη διάρκεια του πολέμου ανάμεσα στο Ανατολικό Πακιστάν και το Μπαγκλαντές, η Γκάντι ήταν πλήρως ενημερωμένη για τις κινήσεις των ινδικών στρατευμάτων, τα οποία μάχονταν στο πλευρό των δυνάμεων του Μπαγκλαντές.⁵² Μάλιστα, όπως προαναφέρθηκε, για όσο διήρκεσε ο πόλεμος, αδιαφορούσε για τις συμβουλές που της έδινε ο Υπουργός Εθνικής Άμυνας ΤζατζιβάνΡαμ και βασιζόταν αποκλειστικά στις πληροφορίες που της μετέφεραν οι στρατιωτικοί αρχηγοί από το μέτωπο.⁵³

Η σχέση της Γκάντι με το Ανώτατο Προσωπικό της Κυβέρνησης και τους Συμβούλους της

Τα δεδομένα που έχουν συλλεχθεί για την Ίντιρα Γκάντι την εμφανίζουν ιδιαίτερα απαιτητική και χειριστική. Ταυτόχρονα, το γεγονός ότι ήταν επιφυλακτική και αρκετά επιλεκτική με τους ανθρώπους που εμπιστευόταν, δυσχέραινε την όλη κατάσταση. Φυσικά, αυτό λειτουργούσε με αμφίδρομο τρόπο, διότι σε πολλές των περιπτώσεων, το γεγονός ότι δυσκολευόταν να επικοινωνήσει αποτελεσματικά με τα άτομα που την περιέβαλαν πολιτικά, είχε σαν αποτέλεσμα να μην εμπνέει εμπιστοσύνη στα άτομα που δεν την γνώριζαν καλά. Εντούτοις, προσπαθούσε ενεργά να δημιουργεί συλλογικές σχέσεις με το προσωπικό. Και πάλι στην περίπτωση του Ινδο-Πακιστανικού Πολέμου το 1971, ενόσω γινόντουσαν οι απαιτούμενες προετοιμασίες, οι σχέσεις ανάμεσα στην Γκάντι και τους αρχηγούς του στρατού διακρίνονταν από αμοιβαίο σεβασμό και εμπιστοσύνη.

Αυτό οδήγησε σε έναν άψογο συντονισμό μεταξύ πολιτικών και στρατιωτικών ενεργειών. Το επίτευγμα του συγκεκριμένου άριστου συντονισμού επήλθε εξαιτίας των προσπαθειών της Γκάντι για τη δημιουργία στενών προσωπικών σχέσεων με τις στρατιωτικές δυνάμεις, από τους ανώτερους αξιωματικούς μέχρι τις κατώτατες βαθμίδες. Συνομιλούσε με τους απλούς στρατιώτες, με φυσικό και καθημερινό τρόπο που εμπειρείχε μάλιστα και μητρικά στοιχεία και ο οποίος ερχόταν σε αντιδιαστολή με το αυστηρό προφίλ των ελιτιστών αξιωματικών της.⁵⁴

⁵¹ Masani, *Indira Gandhi*, 238-9.

⁵² Gupte, *Mother India*, 409.

⁵³ Malhotra, *Indira Gandhi*, 140.

⁵⁴ Steinberg, *Women In Power*

Σε συνέχεια των προαναφερθέντων, η Ινδή πρωθυπουργός εμφάνιζε και τα στοιχεία της ευγένειας και της τυπικότητας, σε ό,τι αφορά τις διαπροσωπικές της σχέσεις με το προσωπικό της. Όσο θερμή ήταν με την οικογένεια και τους φίλους της, το ίδιο ήταν και όταν απευθυνόταν σε μεγάλα πλήθη. Βέβαια, τις έγινε κατανοητό, με τα άτομα που ανήκαν τις ενδιάμεσες κατηγορίες, ειδικά αξιωματούχους ή γκρουπ πολιτικών, ήταν επιφυλακτική, διστακτική και βρισκόταν σε επαγρύπνηση.⁵⁵ Η απόμακρη στάση της και η τάση τις για διατήρηση του πρωτοκόλλου γινόταν έκδηλη ακόμα και απέναντι τις εχθρούς τις Ινδίας. Στην περίπτωση όπου ο Πρόεδρος του Πακιστάν Μπούτο έκανε ένα βίαιο ξέσπασμα εναντίον της Γκάντι, εκείνη δεν επέτρεψε να σταθεί εμπόδιο τις διπλωματικούς στόχους που είχε θέσει. Διαχειρίστηκε το περιστατικό με σιωπηλή αξιοπρέπεια και τις κατ' ιδίαν συναντήσεις τις για τη διαπραγμάτευση του τερματισμού του Ινδό-Πακιστανικού Πολέμου το 1971, η συμπεριφορά διακατεχόταν από ψυχρότητα, αλλά παράλληλα και ευγένεια.⁵⁶

Η σχέση της Γκάντι με το κοινό

Κατά την παραμονή του Ινδό-Πακιστανικού πολέμου το 1972, η Γκάντι επισκέφτηκε τις δομές των προσφύγων καθώς και στρατιωτικά φυλάκια. Κουβέντιασε με τραυματισμένους και άρρωστους πρόσφυγες και με τις απλούς στρατιώτες. Η επιλογή της να παραστεί εκεί και να μιλήσει με ενθαρρυντικό τρόπο, ενίσχυσε όχι μόνο το ηθικό των στρατιωτικών δυνάμεων τις Ινδίας και τις πρόσφυγες, αλλά και τη χώρα συνολικά.⁵⁷

Πώς η προσωπικότητά της σχετιζόταν με το προφίλ ηγεσίας της

Τα ενδιαφέροντα και σύνθετα ηγετικά χαρακτηριστικά που απαρτίζουν την προσωπικότητα τις Ίντιρα Γκάντι ήταν διακριτά ήδη πριν από τη θητεία της ως πρωθυπουργός. Μολαταύτα, κατά τη διάρκεια αυτής έγιναν περισσότερο έκδηλα. Όπως αναφέρθηκε παραπάνω, η ίδια κυριαρχούνταν από το κίνητρο για ισχύ και πραγματισμό, από την προσήλωση στο στόχο, εργαζόταν αδιάκοπα, λειτουργούσε ως συνήγορος εντός του Υπουργικού της Συμβουλίου και αναζητούσε διαρκώς πληροφορίες από ανεξάρτητες πηγές. Ωστόσο, η ανάμειξη και ο τρόπος με τον οποίο λειτουργούσε με το προσωπικό, τις αρχαιρεσίες, την οργάνωση του κόμματος, καθώς και με την αντιπολίτευση, η οποία παρεμπιπτόντως ήταν ιδιαίτερα χειριστική και ανταγωνιστική, επιβεβαιώνει την υψηλή θέση στις κλίμακες των χαρακτηριστικών της Φιλοδοξίας, της Κυριαρχικότητας και της Εριστικότητας.⁵⁸ Φυσικά, ο βαθμός με

⁵⁵ Carras, *Indira Gandhi*, 301.

⁵⁶ Masani, *Indira Gandhi*, 252.

⁵⁷ Steinberg, *Women In Power*

⁵⁸ Steinberg, *Women In Power*

τον οποίο εμφανίζονταν τα συγκεκριμένα χαρακτηριστικά, ποίκιλε ανάλογα με την περίπτωση. Τέλος, πρέπει να επισημανθεί η σημασία τις σχέσης και τις αλληλεπίδρασης των χαρακτηριστικών τις προσωπικότητας τις Γκάντι και του στυλ ηγεσίας τις. Η Steinberg κατέληξε στο συμπέρασμα ότι τις εννέα από τις δέκα κατηγορίες και στα δεκαπέντε από τα δεκαέξι στοιχεία, ικανοποιήθηκε η σύνδεση ανάμεσα στα μοτίβα τις προσωπικότητας και του στυλ ηγεσίας. Αυτό λειτουργεί τις επίρρωση τις σημασίας τις μελέτης και κατανόησης τις προσωπικότητας τις ηγέτη, προκειμένου να γίνει η εκτίμηση του στυλ ηγεσίας του.⁵⁹

Οι εκλογές του 1971 και η Ινδική εισβολή στο ανατολικό Πακιστάν (ή αλλιώς «ο πόλεμος των 14 ημερών»)

Αμέσως μετά τη νίκη στις εκλογές, το Μάρτιο του 1971 η Ίντιρα Γκάντι βρέθηκε αντιμέτωπη με την εντεινόμενη κρίση που αναδύοταν στο Ανατολικό Πακιστάν και η οποία απειλούσε την ασφάλεια της Ινδίας. Μετά από ένα πραξικόπημα που προκλήθηκε εναντίον του προκατόχου του Αγιούμπ Χαν, ο Γιαχία Χαν ανήλθε στην εξουσία στο Ισλαμαμπάν το Μάρτιο του 1969, αφού υποσχέθηκε ελεύθερες εκλογές και την αποκατάσταση των πολιτικών θεσμών. Το Δεκέμβριο του 1970 ο Σείχ Μουτζιμπούρ Ραχμάν και ο Σύνδεσμος Αουάμι κατόρθωσαν να εξασφαλίσουν απόλυτη πλειοψηφία στις εκλογές της Εθνικής Συνέλευσης του Πακιστάν, κατακτώντας έτσι επί της ουσίας τις θέσεις από το Ανατολικό Πακιστάν, σε έναν προγραμματισμό μέγιστης τοπικής αυτονομίας και ο οποίος προσέγγιζε τα όρια της απόσχισης.

Παρά το γεγονός ότι οι Βεγγαλέζοι που προέρχονταν από το Ανατολικό Πακιστάν αποτελούσαν την πλειοψηφία του συνολικού πληθυσμού της χώρας, οι πολιτικές των Πακιστανών κυριαρχούσαν ήδη από την περίοδο τις ανεξαρτησίας. Αυτό επιτυγχανόταν μέσω τις μικρής ομάδας γραφειοκρατών, πολιτικών και στρατηγών από τη δυτική πτέρυγα που ανήκαν στην ελίτ. Όντας απρόθυμοι να αποδεχτούν τον πατριωτισμό των Βεγγαλέζων, καθώς και να μεταβιβάσουν εξουσίες στο Σύνδεσμο Αουάμι, οι στρατιωτικοί ηγέτες του Πακιστάν αρνήθηκαν να συγκαλέσουν τη νεοεκλεγείσα συνέλευση.

Τότε, ο Σύνδεσμος Αουάμι δημιούργησε ένα κίνημα αντίστασης των πολιτών, που είχε σαν αποτέλεσμα το ξέσπασμα τις βίας και τις 25 Μαρτίου 1971 ο πακιστανικός στρατός προέβη στην εκκίνηση τις καμπάνιας στρατιωτικής καταστολής σε ευρεία κλίμακα. Εκατοντάδες χιλιάδες Ανατολικό- Πακιστανών/Βεγγαλέζων προσφύγων ξεχύθηκαν στα σύνορα της ανατολικής Ινδίας, καθώς γινότουσαν αποδέκτες ανατριχιαστικών πράξεων και φρικαλεοτήτων. Για εκείνους που ήταν αντίθετοι στην εκ νέου δημιουργία του Πακιστάν, η εν λόγω εξέγερση λειτούργησε σαν τελικό κατηγορητήριο για την «θεωρία των δύο εθνών» του Μοχάμεντ Αλί Τζίνα, ιδρυτή του Πακιστάν, αλλά ταυτόχρονα και σαν “θεόσταλη” ευκαιρία για την Ινδία ούτως ώστε να επέμβει και να κατατροπώσει το Πακιστάν, μια και καλή.

⁵⁹

Steinberg, *Women In Power*

Παρόλα αυτά, η Ίντιρα Γκάντι ήταν αντίθετη με την ύπαρξη στρατιωτικής παρέμβασης από πλευράς της Ινδίας, σε αυτή την περίοδο τουλάχιστον, διότι, σύμφωνα με τη ίδια, θα συνιστούσε σε μία πρόδηλη παραβίαση του διεθνούς δικαίου, ενώ παράλληλα, θα έδινε προβάδισμα στην πακιστανική προπαγάνδα, έτσι ώστε να θεωρηθεί ότι η εξέγερση προήλθε από σκευωρία των Ινδουιστών τις χώρας. Επιπρόσθετα, πρέπει να σημειωθεί το γεγονός ότι πιστεύεται ότι οι επικεφαλής των ινδικών στρατιωτικών δυνάμεων συνέστησαν να μην πραγματοποιηθεί κάποια στρατιωτική παρέμβαση, μέχρις ότου να γίνουν οι απαραίτητες προετοιμασίες.

Κατά το πρώτο διάστημα της κρίσης του Μπαγκλαντές, η Γκάντι καθησύχαζε διαρκώς τις συμπολίτες τις, συμπεριλαμβανομένων και εκείνων που αμφισβητούσαν την επιλογή τις αναφορικά με το συγκεκριμένο ζήτημα. Η ίδια όπως ανέφερε χαρακτηριστικά ότι «μία λάθος κίνηση ή ακόμα και μία λάθος λέξη» δύναται «να έχει αντίθετα αποτελέσματα από τα επιθυμητά». Αυτό το περιστατικό αποτέλεσε μία μεμονωμένη ένδειξη, των ηγετικών ικανοτήτων της Γκάντι, τις οποίες και προέβαλε κατά τον τρόπο με τον οποίο διαχειρίστηκε τον πόλεμο των δεκατεσσάρων ημερών μεταξύ Ινδίας και Πακιστάν. Εν προκειμένω, κέρδισε το θαυμασμό για τον τρόπο με τον οποίο κατόρθωσε να δημιουργήσει ελιγμούς σε διπλωματικό, πολιτικό και στρατιωτικό επίπεδο, σε ό,τι αφορά στην αντιμετώπιση της κρίσης από το ινδικό κράτος.

Μάλιστα, η Ίντιρα Γκάντι προτίμησε να δώσει προτεραιότητα στους πρόσφυγες που έφευγαν τρομοκρατημένοι από το Ανατολικό Πακιστάν και των οποίων ο αριθμός αυξανόταν διαρκώς με ταχύτατους ρυθμούς, από το να επιδείξει φιλοπολεμικές διαθέσεις. Αποτάθηκε στην παγκόσμια κοινότητα, με στόχο να υπάρξει συμβολή από τα υπόλοιπα κράτη για να πάψει η “βάνουση καταστολή του Πακιστάν” και να επιστρέψουν οι πρόσφυγες στα σπίτια τις και την ίδια στιγμή, να υπάρξει διαχείριση των οικονομικών και άλλων επιπτώσεων που είχε το προσφυγικό πρόβλημα στην Ινδία. Όλα αυτά συντελούσαν στον κυρίαρχο στόχο τις, που ήταν η εξασφάλιση κάποιας συμφωνίας, μετά από τις διεθνείς πιέσεις που θα δεχόταν το Πακιστάν και έτσι η Ινδία θα μπορούσε να αποφύγει τον πόλεμο.

Σε μία επίσκεψη του στο Δελχί στις αρχές του 1971, ο σύμβουλος εθνικής ασφάλειας του Προέδρου Νίζον Χένρι Κίσιντζερ κατέστησε σαφές στην Γκάντι ότι εν περιπτώσει που η Ινδία και το Πακιστάν ερχόντουσαν σε πολεμική ρήξη για το Μπαγκλαντές, τότε οι ΗΠΑ δεν θα μπορούσαν να παράσχουν τη βοήθειά τις στην Ινδία. Με αφορμή λοιπόν και αυτές τις εξελίξεις, η Ινδία προέβη στην υπογραφή τις «συνθήκης ειρήνης, φιλίας και συνεργασίας» με τη Σοβιετική Ένωση του Κόσιγκιν τις 9 Αυγούστου 1971.⁶⁰

Στο σημείο αυτό είναι σημαντικό να τονιστεί το γεγονός ότι η επιλογή των ΗΠΑ να στηρίξουν το Πακιστάν, καθότι αποτελούσε ισχυρότερο δίαυλο προσέγγισης τις Κίνας, έδωσε το κίνητρο στην Ίντιρα Γκάντι ούτως ώστε να ενδώσει τις πιέσεις τις επιστημονικής κοινότητας τις Ινδίας, για την πραγματοποίηση πυρηνικής δοκιμής.⁶¹ Κατά τη διάρκεια της επίσκεψής της στη Μόσχα, τον Σεπτέμβριο του 1971, η Γκάντι

⁶⁰Steinberg, *Women in power*

⁶¹Consolaro/Indira Gandhi, σελ. 137

έλαβε τη διαβεβαίωση ότι αν η Ινδία ξεκινήσει ένα πόλεμο με το Πακιστάν για το Μπαγκλαντές, τότε ο σοβιετικός στρατός θα παράσχει τη βοήθειά του.

Την ίδια περίοδο, η Γκάντι, ο προσωπικός της σύμβουλος Π.Ν. Χακσάρ, καθώς και ο υπουργός εξωτερικών της Ινδίας Τ.Ν. Καούλ, αποφάσισαν να πραγματοποιήσουν ένα ταξίδι διάρκειας 21 ημερών, με προορισμό την Ευρώπη και τις ΗΠΑ, με σκοπό να κινητοποιήσουν τη δημόσια γνώμη. Φυσικά, ο κυρίαρχος λόγος ήταν η επίλυση της σύγκρουσης όσο πιο ειρηνικά γινόταν και έτσι θα μπορούσαν οι πρόσφυγες να επιστρέψουν στα σπίτια τους. Οι προσπάθειές της τελεσφόρησαν και οι εκκλήσεις της για βοήθεια εισακούστηκαν παντού, εκτός από τις ΗΠΑ, όπου τις διαλόγους που πραγματοποιήθηκαν ανάμεσα στην Γκάντι και τον Νίξον, κυριάρχησαν η δυσπιστία και η αντιπάθεια- κάτι που εν μέρει οφειλόταν στην Ινδο-σοβιετική συνθήκη.

Σε συνέχεια αυτών των εξελίξεων και σχεδόν αμέσως μετά την επιστροφή της Γκάντι από τις ΗΠΑ, και συγκεκριμένα στις 3 Δεκεμβρίου 1971, η πακιστανική πολεμική αεροπορία βομβάρδισε εννέα ινδικές στρατιωτικές βάσεις, σε βορρά και νότο, συμπεριλαμβανομένων και αυτών σε Κασμίρ, Αμριτσάρ, Άγρα και Σριναγκάρ. Με αυτό το χτύπημα το Πακιστάν μετατράπηκε αυτομάτως στον άμεσα επιτιθέμενο και, παρόλο που η πολεμική σύρραξη ανάμεσα στις χώρες ήταν αναπόφευκτη. Δύο εβδομάδες πριν από το εν λόγω περιστατικό, οι ινδικές ένοπλες δυνάμεις είχαν τοποθετηθεί σε θέσεις μάχης στα πακιστανικά σύνορα και δημιούργησαν επιχειρησιακές βάσεις εντός του Πακιστάν, κάνοντας έτσι προετοιμασίες για μία προσχεδιασμένη επίθεση στη Ντάκατις 4 Δεκεμβρίου 1971. Όταν η Ίντιρα Γκάντι πληροφορήθηκε για τους βομβαρδισμούς της 3^{ης} Δεκεμβρίου, φέρεται να είπε «ευτυχώς που τις επιτέθηκαν εκείνοι». Κι αυτό διότι δεν επιθυμούσε να είναι η Ινδία που θα κάνει την επίθεση, παρόλο που υπήρχε προγραμματισμένη επίθεση στο Πακιστάν για την επόμενη μέρα.

Στις 6 Δεκεμβρίου 1971 η Γκάντι ανακοίνωσε τη διπλωματική αναγνώριση του Μπαγκλαντές ως ανεξάρτητου κράτους, και μάλιστα τόνισε πως οι δυνάμεις του Μπαγκλαντές και της Ινδίας μάχονταν από κοινού στον πόλεμο που διεξαγόταν στο Ανατολικό Πακιστάν. Ο πόλεμος διήρκεσε μόνο 14 ημέρες, όπου ο πακιστανικός στρατός όντας ανεπαρκής σε εξοπλισμό και μειοψηφώντας σε ανθρώπινο δυναμικό, αναγκάστηκε να παραδοθεί. Μετά τη νίκη της Ινδίας στον Ινδο-Πακιστανικό πόλεμο, την ανεξαρτησία του Μπαγκλαντές και την υπογραφή της ειρηνικής συμφωνίας ανάμεσα σε Ινδία και Πακιστάν, το προφίλ της Γκάντι έδειχνε άψογο και η ηγεσία της ακλόνητη. Μάλιστα, ο δημοσιογράφος ΚούλντιπΝαγιάρ, ο οποίος ασκούσε δριμεία κριτική στην Γκάντι και τηρούσε επικριτική στάση απέναντί της, αναγνώρισε το έργο τις λέγοντας ότι «κέρδισε τον πόλεμο και φαίνεται πως κέρδισε και την ειρήνη. Αποτέλεσε την αδιαμφισβήτητη ηγέτιδα της χώρας. Ο κυνισμός που είχαν οι λόγιοι αντικαταστάθηκε με το θαυμασμό. Ο κόσμος επέδειξε ακόμα μεγαλύτερη ευλάβεια. Χαρακτηρίστηκε ως η σπουδαιότερη ηγέτιδα που είχε ποτέ η Ινδία». ⁶²

⁶²Steinberg, *Women in power*.

Διπλωματικές και εμπορικές σχέσεις με τη Σοβιετική Ένωση (συστημική διένεξη μεταξύ ΗΠΑ και Ρωσίας)

Ιστορικό υπόβαθρο

Για σχεδόν 40 έτη, οι Ινδο-Σοβιετικές σχέσεις επιβίωσαν στο πέρασμα των ετών, μέσα από τρεις αξιοσημείωτες περιόδους και συμπίπτοντας με τη διαδοχή τριών εξαιρετικών ζευγών ηγετών, αυτών του Τζαβαρχαλάλ Νεχρού και του Νικήτα Χρουστσόφ, της Ίντιρας Γκάντι και του Λεονίντ Μπρέζνιεφ καθώς και του Ρατζίβ Γκάντι και του Μιχαήλ Γκορμπατσώφ. Η ακμή και παρακμή της πολιτικής δυναστείας της Ινδίας, σηματοδοτούσε ταυτόχρονα και το ίδιο για την Σοβιετική Ένωση. Οι πολιτικές μοίρες των δύο χωρών κινούνταν σε παράλληλη τροχιά. Καμία από τις εν λόγω περιόδους δεν είχε θετική κατάληξη. Η πρώτη με πανωλεθρία στην Κίνα, η δεύτερη με τη δολοφονία της Ίντιρας Γκάντι και η Τρίτη με την πτώση της Σοβιετικής Ένωσης αντίστοιχα. Η συνεργασία ανάμεσα στην Ινδία και τη Σοβιετική Ένωση καθόλη τη διάρκεια του Ψυχρού Πολέμου θεωρήθηκε ευρέως επιτυχής. Παρά το γεγονός ότι τα δύο κράτη δεν προσποιήθηκαν ποτέ αναφορικά με το ότι διέφεραν οι αρχές και οι αξίες τους, εντούτοις δεν υπήρξε κάποια ισχυρή σύγκρουση συμφερόντων ανάμεσά τους και κατόρθωσαν να δημιουργήσουν ένα μοντέλο λειτουργίας αμοιβαία επωφελούς ρεαλιστικής.⁶³

Κατά την περίοδο διακυβέρνησης της Γκάντι, η σχέση των δύο χωρών πέρασε σε μία διαφορετική εποχή. Δεδομένου και του γεγονότος ότι μόλις είχε πραγματοποιηθεί η υπογραφή της Συνθήκης της Τασκένδης, η Ίντιρας Γκάντι, όντας γνήσια ρεαλίστρια και αποφασισμένη να ανατρέψει την ετεροβαρή σχέση με τη Μόσχα, κατέληξε στο συμπέρασμα ότι «η Ινδία είναι η μοναδική χώρα που μπορεί, σε βάθος χρόνου, να αποτρέψει την περαιτέρω επεκτατική στάση τις Κίνας. Παρ'όλα αυτά, η ικανότητα της Ινδίας να το πράξει αυτό, πλήττεται άμεσα από τις διενέξεις της με το Πακιστάν» και επιπροσθέτως, ότι η Σοβιετική Ένωση επιθυμεί να προχωρήσει «δίχως να προκαλέσει πλήγμα στα βασικά συμφέροντα της Ινδίας και ρίχνοντας εμφανώς το Πακιστάν στα “χέρια” της Κίνας ή της Δύσης. Ταυτόχρονα, η Σοβιετική Ένωση

⁶³ The Soviet Union's Partnership with India, p. 50

συνειδητοποιεί ότι τα πράγματα θα ήταν ακόμα χειρότερα σε περίπτωση που η Ινδία κατευθυνόταν προς το Δυτικό μπλοκ»⁶⁴

Ανεξάρτητα από το γεγονός ότι ο κύριος γραμματέας και μέντορας της Γκάντι Π. Ν. Χακσάρ ασκούσε επιρροή πάνω της, εντούτοις η ίδια δεν είχε αυταπάτες αναφορικά με τη Σοβιετική Ένωση ή κάποια άλλη χώρα. Ήταν πεπεισμένη ότι «πορεύονται βάσει των προσωπικών τις συμφερόντων και δεν είχαν καμία υποχρέωση σε χώρες που δεν εξυπηρετούν τα εν λόγω συμφέροντα». Ήθελε να ρυθμίσει την πώληση σοβιετικών όπλων στην Ινδία και το Πακιστάν με σκοπό να αποτρέψει τη Σοβιετική Ένωση από το «να αναλάβει τη διαχείριση της υποηπείρου». Σε μία επίσκεψη της Γκάντι στη Μόσχα το 1966 καταβλήθηκε μεγαλύτερη οικονομική ενίσχυση, αλλά ο Κοσίγκιναντιστάθηκε στο αίτημά της για περισσότερα όπλα. Παρόλα αυτά, εντυπωσιάστηκε και θαύμασε την αφοσίωσή της στον «ανδικό τρόπο για το σοσιαλισμό» και σαν αποτέλεσμα προχώρησε σε περαιτέρω δανεισμό, προσφέροντας μάλιστα επιπλέον αρωγή στην αναβάθμιση και τον εκμοντερνισμό του στρατού της Ινδίας, με την ελπίδα ότι θα δοθεί προτροπή για ειρηνευτικές διαπραγματεύσεις με το Πακιστάν.⁶⁵

Τη δεδομένη χρονική στιγμή η οικονομική βοήθεια που παρείχαν οι ΗΠΑ στην Ινδία υπερέβαινε αυτήν τις Σοβιετικής Ένωσης. Ο Αμερικανός Πρόεδρος των ΗΠΑ Λίντον Τζόνσον γοητεύτηκε από την Γκάντι, μολονότι η ίδια ήταν επικριτική αναφορικά με τον τρόπο διαχείρισης του Πολέμου του Βιετνάμ και ταυτόχρονα αρνήθηκε να ζητήσει τη βοήθεια των Σοβιετικών ούτως ώστε να απαλλαχθούν τα αμερικανικά στρατεύματα από τον πόλεμο. Η Γκάντι κατέληξε στο συμπέρασμα ότι η στρατιωτική ενίσχυση που λαμβάνει η Ινδία από τη Σοβιετική Ένωση και αντίστοιχα η οικονομική αρωγή που λαμβάνει και από τις δύο πλευρές, δεν αποτελούν ένδειξη προσφοράς των δύο χωρών, αλλά αποδεικνύεται η σημασία της Ινδίας, βάσει των δικών της συμφερόντων.

Η Γκάντι προκάλεσε την αναστάτωση και την απογοήτευση και των δύο υπερδυνάμεων, με την απόφασή της να αντιταχθεί στη Συνθήκη μη Διάδοσης Πυρηνικών Όπλων (NPT) και για την οποία έκαναν διαπραγματεύσεις για τους δικούς τους λόγους. Προφανώς αυτή η εξέλιξη εξόργισε την Μόσχα, καθότι τις αναφέρθηκε η θέση της Ινδίας ήταν «η πιο αρνητική από όλους όσοι είχαν επιφυλάξεις ή ήταν αντίθετοι» με την εν λόγω Συνθήκη.

Εντούτοις, η απόφαση της Ινδίας να αντιταχθεί στη Συνθήκη, της έδωσε ένα σύμμαχο στο σοβιετικό μπλοκ. Συγκεκριμένα, σε μία επίμαχη συνάντηση της Συμβουλευτικής Επιτροπής για την Πολιτική του Συμφώνου της Βαρσοβίας που διεξήχθη το 1965, ο ΓκεόργκεΓκεοργκίου – Ντεζ , πρωθυπουργός της Ρουμανίας, υποστήριξε ότι «έχουμε δείξει τη στήριξή της για τη μη διάδοση των πυρηνικών

⁶⁴Gandhi to Kaul, 25 September 1965, in TNKP, NMML.

⁶⁵Surjit Mansingh, *India's Search for Power: Indira Gandhi's Foreign Policy, 1966–1982* (New Delhi: Sage, 1984), p. 135; Report by East German Embassy in Moscow, 23 July 1966, pp. 1–9, in C 1743/ 76, MfAA, PAAA; Report by Hungarian Embassy in Moscow, 1967, in Küm, India Tük 1967, 45. Doboz, 003949/3, MOL; Bulgarian Report on Gandhi-Kosygin Talks, 30 October 1967, in Record 23, File 1107, DAMFA; and Record of Conversation between Niculescu-Mizil and Basavapunnaiah, 23 October 1967, pp. 2–137, in CCFR 89/1967, ANR.

όπλων επανειλημμένα, αλλά δεν επιθυμούμε αυτό να χρησιμοποιηθεί από κάποιον, ακόμα και από μία χώρα όπως η Ινδία με την οποία διατηρούμε καλές σχέσεις, προκειμένου να καταδικαστεί η Κίνα». Φυσικά, γίνεται κατανοητό ότι με το συσχετισμό ανάμεσα στη διάδοση ή μη των πυρηνικών όπλων και στο γενικότερο συμπέρασμα της δημιουργίας μία συμφωνίας για τον πυρηνικό αφοπλισμό, ο ηγέτης της Ρουμανίας στόχευε πρωτίστως στη στήριξη της Κίνας για την ανεξαρτητοποίηση της Ρουμανίας από τη Μόσχα και δευτερευόντως στην προσπάθεια περιορισμού της Σοβιετικής Ένωσης από την κατοχή και το χειρισμό πυρηνικών όπλων.⁶⁶

Σε μία συνάντηση που πραγματοποίησε ο διάδοχος του ΓκεόργκεΓκεοργκίου – Ντεζ, Νικολάε Τσαουσέσκου με τον πρέσβη της Ινδίας, του ανέφερε χαρακτηριστικά πως οι πυρηνικές δυνάμεις θα αναγκάζοντουσαν να εξετάσουν εκ νέου τις απόψεις των άλλων χωρών, εν περιπτώσει που τις σημαντικός αριθμός εξ αυτών επέλεγε να μην προβεί στην υπογραφή της Συνθήκης. Οι θέσεις της Ρουμανίας και της Ινδίας αναφορικά με το εν λόγω ζήτημα συνέκλιναν στο γεγονός ότι και οι δύο χώρες αξίωναν από τη Συνθήκη να περιλαμβάνει πρωτίστως περαιτέρω βήματα για την κατάργηση των οπλοστασίων, να μην υπάρχουν περιορισμοί στη χρήση της πυρηνικής ενέργειας, υπό την προϋπόθεση ότι γίνεται για ειρηνικό σκοπό, την ύπαρξη εγγυήσεων για τις χώρες σε περίπτωση πυρηνικής επίθεσης και τέλος, ένα σύστημα ελέγχου βασιζόμενο στην ισότιμη αντιμετώπιση και διαχείριση και τη μη παρέμβαση. Όταν η Ίντιρα Γκάντι συναντήθηκε με τον Τσαουσέσκου τον διαβεβαίωσε πως η Ινδία προς το παρόν δεν είχε καμία πρόθεση να παράξει πυρηνικά όπλα και ούτε είχε κάποια αντίστοιχη επιδίωξη για το μέλλον.⁶⁷

Η Σοβιετική Ένωση έτεινε περισσότερο από ότι οι Ηνωμένες Πολιτείες στην άποψη ότι η Κίνα ευθυνόταν για τη δυστροπία της Ινδίας σχετικά με τη Συνθήκη μη Διάδοσης Πυρηνικών Όπλων. Συγκεκριμένα, ο Υπουργός Εθνικής Άμυνας των ΗΠΑ Ρόμπερτ Μακναμάρα κατέστησε την προσοχή στους Ινδούς εταίρους του κατά της «υπερβολικής αντίδρασης έναντι της Κινεζικής απειλής», με τον ισχυρισμό ότι οι στρατιωτικές δυνάμεις της Ινδίας είναι ήδη αυξημένου μεγέθους. Η Σοβιετική Ένωση από την άλλη, όντας περισσότερο επιρρεπής στις υπερβολικές αντιδράσεις της, εξήγησε ότι «κάποιος δύναται να μην υποστηρίζει την Κίνα, αλλά ούτε πρέπει να υποστηρίζει το μεγαλοαστικό εθνικισμό στην Ινδία».⁶⁸

Μετά τις πιέσεις της τελευταίας για εγγυήσεις της ασφάλειας, η Σοβιετική Ένωση προέβη σε ανεπιτυχή προσπάθεια για τη δημιουργία εγγυήσεων από το Συμβούλιο Ασφαλείας του ΟΗΕ, την ευθύνη των οποίων θα μοιραζόταν με τις ΗΠΑ. Παρά ταύτα, η Ινδία αποφάσισε να μην υιοθετήσει τη Συνθήκη κατά την υπογραφή της το 1968 και δεν αναθεώρησε έκτοτε. Το παράδοξο είναι ότι κατόρθωσε να διατηρήσει το

⁶⁶Record of Meeting of Warsaw Pact Political Consultative Committee, 20 January 1965, in KC PZPR, 2662/152-90, AAN.

⁶⁷Record of Ceauqescu-Mehta Conversation, 16 September 1967, pp. 2–6, in CCFR 77/1967, ANR; and Record of Ceauqescu-Gandhi Conversation, 30 October 1967, pp. 1–19, in CCFR 88/ 1967, ANR

⁶⁸Memorandum of McNamara-Jha Conversation, 18 April 1967 (dated 25 April 1967), in NSArchive; Memorandum of Ponomarev-Axen Conversation, 30 September 1967, in DY 30/IV A 2/ 20, No. 638, SAPMO; Report by Hungarian Embassy in Moscow 1967, in Küm India Tük 1967, 44. Doboz, 60-10, 001059/2, MOL; and Report by Hungarian Embassy in Moscow 1967, in Küm India Tük 1967, 44. Doboz, 60-10, 00505, MOL.

εύρος των επιλογών της καθώς και να συνεχίσει να βρίσκεται υπό την εύνοια των Σοβιετικών. Μάλιστα, όταν η Γκάντι επικοινωνήσε με τον Κοσίγκιν το 1968 προκειμένου να εκφράσει την αντίδρασή της για τη διαρκή πώληση όπλων της Μόσχας στο Πακιστάν, ο ίδιος έσπευσε να την καθησυχάσει απαντώντας της πως «οποιαδήποτε χώρα στον κόσμο θα ζήλευε τις Ινδο – Σοβιετικές σχέσεις». ⁶⁹

Λίγο αργότερα, όπως ήταν αναμενόμενο, η Ινδία αρνήθηκε να ψηφίσει στην Απόφαση του ΟΗΕ που καταδίκαιζε την εισβολή της Σοβιετικής Ένωσης στην Τσεχοσλοβακία. Όπως εξήγησε η Γκάντι στο Κοινοβούλιο «μία κυβέρνηση δεν μπορεί να παρασύρεται από συναισθηματισμούς», Παράλληλα, επεσήμανε την προθυμία της για τη δημιουργία συνομιλιών με την Κίνα χωρίς την ύπαρξη προϋποθέσεων, αποδεικνύοντας για ακόμα μία φορά τον πραγματισμό από τον οποίο διακατεχόταν και τον τρόπο διακυβέρνησής της.

Τα παραπάνω λειτούργησαν ως υπόβαθρο για την πρόταση της Μόσχας για τη δημιουργία διμερούς συνθήκης, η οποία υποβλήθηκε ανεπίσημα από τον Κοσίγκιν το Φεβρουάριο του 1969 και μετέπειτα αναφέρθηκε επισήμως από τον Υπουργό Εθνικής Άμυνας Αντρέι Γκρέτσκο κατά την επίσκεψή του στην Ινδία ένα μήνα αργότερα. ⁷⁰

Την ίδια στιγμή η Σοβιετική Ένωση με την Κίνα βρέθηκαν στα πρόθυρα πολεμικής διαδικασίας, με αφορμή εχθροπραξίες στα σύνορα των δύο κρατών. Αυτό δημιούργησε περιβάλλον ανασφάλειας για τη Σοβιετική Ένωση, η οποία προέβη σε απειλές για την ύπαρξη αποτρεπτικής επίθεσης εναντίον των πυρηνικών εγκαταστάσεων του Πεκίνου.

Η Συνθήκη Φιλίας

Οι Σινο – Αμερικανικές σχέσεις δημιούργησαν το έναυσμα για την επίσπευση του Συμφώνου Φιλίας ανάμεσα στην Ινδία και τη Σοβιετική Ένωση. Το συγκεκριμένο χρονικό πλαίσιο απαιτούσε περισσότερο την Ινδική διαχείριση παρά τη Σοβιετική προσέγγιση, κι αυτό καθώς αν από την πλευρά των Σοβιετικών ο κυρίαρχος παράγοντας ήταν μία ενδεχόμενη Κινεζική απειλή, τότε για την Γκάντι υπερτερούσε ο εμφύλιος πόλεμος στο Πακιστάν.

Το έγγραφο τις Συνθήκης αποτέλεσε κατά βάση εγχείρημα τις Ινδίας. Η Μόσχα από την άλλη, επιθυμώντας να κάνει βήματα τις το συγκεντρωτικό πλάνο ασφαλείας που

⁶⁹ Record of Gromyko-Rusk Conversation, 23 June 1967, in NSArchive; and Hemen Ray, *The Enduring Friendship: Soviet-Indian Relations in Mrs. Gandhi's Days* (New Delhi: Abhinav, 1989), p. 15

⁷⁰ Mansingh, *India's Search for Power*, pp. 139, 244; and A. G. Noorani, *Brezhnev Plan for Asian Security: Russia in Asia* (Bombay: Jaico, 1975)

είχε σαν όραμα ο Μπρέζνιεφ, περιαντολογούσε για την εν λόγω Συνθήκη Φιλίας και για το ότι «προάγει το υψηλό ιδανικό τις ισότητας ανάμεσα σε όλους τους ανθρώπους από όλα τα έθνη» οδηγώντας έτσι σε «καθολική ειρήνη και ασφάλεια». Βέβαια, αυτό που ήταν περισσότερο αντιπροσωπευτικό της πραγματικής κατάστασης ήταν η δέσμευση των μερών «να μην παράσχουν βοήθεια σε οποιοδήποτε τρίτο μέρος που θα εμπλακεί σε ένοπλη σύρραξη με το άλλο μέρος» και τη δέσμευσή τους για «κοινές διαβουλεύσεις». Αυτή η ρήτρα έδωσε στη Γκάντι την ευχέρεια επιλογών και κινήσεων αναφορικά με τη διάσπαση του Πακιστάν, την οποία επιτάχυναν οι θηριωδίες του στρατού καθώς και το κύμα προσφύγων προς την Ινδία.⁷¹

Όταν η Γκάντι επισκέφτηκε τη Μόσχα το Σεπτέμβριο του ίδιου έτους προκειμένου να ζητήσει τη στήριξη των Σοβιετικών αναφορικά με την πολιτική της για το Μπαγκλαντές, τη συμβούλευσαν να μην προβεί σε στρατιωτικές ενέργειες, αλλά η ίδια φέρεται να αντέδρασε έντονα λέγοντάς τους ότι «θα το κάνουμε και πρέπει να αποφασίσετε κατά πόσο είστε φίλοι μας ή όχι». Βεβαίως οι Σοβιετικοί έδειξαν γρήγορα τη στήριξή τους. Ο σύμβουλος εξωτερικής πολιτικής του Μπρέζνιεφ, Αντρέι Αλεξάντροφ – Ατζεντόφ ισχυρίστηκε ότι η Σοβιετική Ένωση στόχευε σε μία πολιτική κίνηση, που θα δείχνει την αντίδραση σχετικά με την αποκατάσταση των Σινο – Αμερικανικών σχέσεων.⁷²

Το Πακιστάν, σε μία απόπειρα που θύμιζε καταφανώς επανάληψη του Σινο-Ινδικού πολέμου του 1962, προκάλεσε έναν πόλεμο για τον οποίο η Ινδία ήταν άκρως προετοιμασμένη και στον οποίο χρησιμοποίησε τα Σοβιετικά όπλα. Η Μόσχα από την άλλη, δεν έχασε χρόνο, υποστηρίζοντας το νικητή, με την άσκηση βέτο στο Συμβούλιο Ασφαλείας των Ηνωμένων Εθνών, κάτι που επί της ουσίας έδωσε χρόνο στην Ινδία για να κηρυχθεί ο απόλυτος νικητής. Ο Κίσιντζερ έστειλε στο πεδίο τις μάχης το αεροπλανοφόρο Enterprise με στόχο την αποτροπή της Ινδίας και της συμμαχικής της Σοβιετικής Ένωσης, από το να καταστρέψουν ό,τι είχε απομείνει από το Πακιστάν, κάτι που δε σκόπευαν να κάνουν έτσι κι αλλιώς.⁷³

Η εν λόγω κίνηση των ΗΠΑ αποδείχθηκε μάταιη και σαν αποτέλεσμα, στην ινδική αντίληψη η Σοβιετική Ένωση κατοχυρώθηκε ως ένας πιστός φίλος σε περιόδους ανάγκης, ενώ οι ΗΠΑ αντίθετα ως ο “ύπουλος νταής”. Σύμφωνα με εικασίες, ο Μπρέζνιεφ επεξεργάστηκε την ιδέα του να προμηθεύσει την Ινδία με πυρηνικά όπλα, αλλά μετά από προσπάθειες συνεντισμού του άλλαξε γνώμη, καθώς μετά την εμπειρία που είχε ο Κρουσνιέφ με την Κίνα και την Κούβα δεν φαινόταν και η καλύτερη ιδέα.

⁷¹“Treaty of Peace, Friendship, and Cooperation,” 9 August 1971, in Thakur and Thayer, *Soviet Relations with India*, pp. 299–302. See also, Robert Litwak, “The Soviet Union in India’s Security Perspective,” in Timothy George, Robert Litwak, and Sharam Chubin, eds., *Security in Southern Asia*, Vol. 2, *India and the Great Powers* (Aldershot, UK: Gower, 1984), pp. 69–109.

⁷²Subrahmanyam, interview; Richard Sisson and Leo E. Rose, *War and Secession: Pakistan, India, and the Creation of Bangladesh* (Berkeley: University of California Press, 1991), p. 243; Briefing for Nixon, 29 October 1971, in FRUS, 1969–1975, Vol. 11, p. 483; and A. M. Aleksandrov-Agentov, *Ot Kollontai do Gorbacheva: Vospominaniyadiplomata, sovetnika A. A. Gromyko, pomoshchnika L. I. Brezhneva, Yu. V. Andropova, K. U. Chernenkoi M. S. Gorbacheva* [From Kollontai to Gorbachev: Memoirs of a Diplomat and Adviser to A.A. Gromyko and Aide to L.I. Brezhnev, Yu. V. Andropov, K.U. Chernenko, and M.S. Gorbachev] (Moscow: Mezhdunarodnyetnosheniya, 1994), pp. 218–220.

⁷³U.S. policy is explained in Raymond L. Garthoff, *Détente and Confrontation: American-Soviet Relations from Nixon to Reagan* (Washington, DC: Brookings Institution, 1994), pp. 295–322

Αντίστοιχα, δεν είναι απαραίτητο ότι τέτοιου είδους βοήθεια θα αποδεικνυόταν χρήσιμη για την Γκάντι. Κι αυτό καθώς η ίδια διακατεχόταν από την άποψη ότι τα πυρηνικά όπλα «δημιουργούν κίνδυνο εκεί που δεν υπήρχε πριν» και προτίμησε να αγωνιστεί στον πόλεμο του Μπαγκλαντές με τη χρήση συμβατικών μέσων, ούτως ώστε να κάνει την Ινδία την κυρίαρχη δύναμη της περιοχής.⁷⁴

Οι Σοβιετικοί θριαμβολογούσαν λέγοντας ότι «για πρώτη φορά στην ιστορία οι ΗΠΑ και η Κίνα ηττήθηκαν από κοινού», παρόλα αυτά, βλέποντας κανείς τα γεγονότα από διαφορετική οπτική αντιλαμβάνεται ότι ο πραγματικός νικητής ήταν η Γκάντι. Κατόρθωσε να λάβει από τη Σοβιετική Ένωση ό,τι ακριβώς ήθελε και έπρεπε να γίνει αποδεκτό από όλους. Νικήτρια αναδείχθηκε και η Ανατολική Γερμανία, η οποία έλαβε επίσημη διπλωματική αναγνώριση από την Ινδία, για το γεγονός ότι αναγνώρισε το Μπαγκλαντές ως ανεξάρτητο κράτος ήδη πριν από τη Σοβιετική Ένωση.

Η Ανατολική Γερμανία ομολογουμένως δεν έχασε χρόνο και προσπάθησε να πείσει την Ινδία για το γεγονός ότι η επίτευξη της ειρήνης στην Ασία μπορεί να επιτευχθεί μόνο με τη χρήση της Ευρωπαϊκής εμπειρίας. Από την άλλη, η επιτυχία της Γκάντι αναπτέρωσε τις ελπίδες των Σοβιετικών για ενδεχόμενη δεκτικότητά της αναφορικά με το σχέδιο του Μπρέζνιεφ για συλλογική ασφάλεια. Η Ινδή πρωθυπουργός θεώρησε τη διμερή Συνθήκη ανάμεσα στη Σοβιετική Ένωση και την Αίγυπτο ως μία πιο στρατηγική επιλογή, ικανή να αυξήσει την Ινδική επιρροή στην περιοχή και να οδηγήσει στη μείωση της Σοβιετικής επιρροής αντίστοιχα. Όταν όμως ο Μπρέζνιεφ ανακοίνωσε το σχέδιό του σε μία ομιλία που παρέθεσε στο ινδικό κοινοβούλιο το 1973, δεν έλαβε ιδιαίτερη ανταπόκριση, παρά το γεγονός ότι προσπάθησε να το εξωραΐσει, προτείνοντας στην Ινδία μία 15ετή συμφωνία για παροχή σημαντικής οικονομικής στήριξης τις με γενναιόδωρους μάλιστα όρους.⁷⁵

Φυσικά, υπήρχαν λόγοι για τη συγκεκριμένη πράξη του Μπρέζνιεφ και όλοι εκκινούσαν από το ότι ο ίδιος οραματιζόταν την Ινδία ως τον άμεσο στρατηγικό συνεργάτη της Σοβιετικής Ένωσης στον Τρίτο Κόσμο. Η Γκάντι, αν και είχε την πρόθεση να εκμεταλλευτεί την γενναιοδωρία του Μπρέζνιεφ, εντούτοις δεν επέτρεψε την Ινδία να λειτουργήσει σαν “γέφυρα” των Σοβιετικών. Κατόρθωσε εντούτοις να λάβει την αρωγή της Μόσχας, δίχως να δώσει ιδιαίτερα απτά ανταλλάγματα. Η ενίσχυση αυτή έδωσε τη δυνατότητα στην Γκάντι να φτάσει το βασικό της στόχο, που ήταν να μετατραπεί Ινδία ως η ηγεμονική δύναμη της περιοχής.

Κομβικό σημείο για τη διαμόρφωση των Ινδό-Σοβιετικών σχέσεων, αλλά και για τη γενικότερη ασφάλεια στη Νότια Ασία, αποτέλεσε η περίοδος 1974-1976. Οι εξελίξεις που συνέβαιναν στην περιοχή πολλαπλασίαζαν τις στρατιωτικές συγκρούσεις, ενισχύοντας την άποψη ότι θα γινόταν το πρώτο πυρηνικό πεδίο μάχης σε παγκόσμια κλίμακα.

⁷⁴Aleksandrov-Agentov, *Ot Kollontai do Gorbacheva*, p. 242; and George Perkovich, *India's Nuclear Bomb: The Impact on Global Proliferation* (Berkeley: University of California Press, 1999), p. 114.

⁷⁵Notes for and Minutes of Winzer-Singh Conversation, 26 May 1973, pp. 1–99, in C 801/75, MfAA, PAAA; Sridharan, *The ASEAN Region in India's Foreign Policy*, p. 67; and Report on Brezhnev's Visit to India, 17 December 1973, pp. 39–45, in C 1743/76, MfAA, PAAA

Ταυτόχρονα, σε ό,τι αφορά στις Ινδο-Σοβιετικές σχέσεις, επηρεάστηκαν σε ισχυρό βαθμό από το εσωτερικό πολιτικό σκηνικό της Ινδίας, το οποίο επιδενόταν διαρκώς.

Οι Σοβιετικοί αξιωματούχοι ανησυχούσαν για την πιθανότητα ύπαρξης ενός πραξικοπήματος, παρόμοιο με εκείνο τις Χιλής και εξέφραζαν τους προβληματισμούς τους για τον τρόπο διακυβέρνησης της Γκάντι. Ωστόσο επιδοκίμασαν την απόφασή της να κηρύξει καθεστώς έκτακτης ανάγκης το 1975, το οποίο αποτέλεσε δείγμα σύγκλισης ανάμεσα σε δύο απολυταρχικά καθεστώτα.

Στα χρόνια που ακολούθησαν η Σοβιετική Ένωση προσπάθησε να καλοπιάσει την Ινδία γεμίζοντάς την με αγαθά και προϊόντα, εντούτοις η Ινδή πρωθυπουργός συνέχισε να πιστεύει ότι «η Ινδία είναι απαραίτητος δρών για την Σοβιετική Ένωση στη Νότια Ασία, δεν είναι ο πελάτης της». Η Μόσχα συνέχισε να έχει προβληματισμούς σχετικά με τις πολιτικές που ακολουθούσε η Γκάντι και όταν πλέον καταψηφίστηκε τις εκλογές του 1977, οι Σοβιετικοί την κατέκριναν για «κατάχρηση τις εξουσίας», «καταστροφή των δημοκρατικών κανόνων», καθώς και αμέλεια στο να κρατήσει «τις αριστερόστροφες και δημοκρατικές δυνάμεις» ενωμένες.⁷⁶

Παρόλα αυτά όμως, η επιστροφή της Γκάντι στην εξουσία το 1980 είχε ως αποτέλεσμα την ενθουσιώδη αντίδραση των Σοβιετικών και η Μόσχα έκανε δηλώσεις αναφορικά με τα θεμελιώδη συμφέροντα των δύο χωρών, καθώς και το γεγονός ότι η σύγκλιση τους λειτουργεί ως αντικειμενικός παράγοντας και στόχος παγκόσμιας σημασίας. Επιπλέον, οι σχέσεις ΕΣΣΔ-Κίνας χειροτέρευαν, οπότε η Σοβιετική Ένωση θεώρησε ότι η Ινδία μπορεί να λειτουργήσει ως αντιστάθμισμα για την Κίνα. Σε μία προσπάθεια της Σοβιετικής Ένωσης και της Ινδίας να απομακρύνουν τις ναυτικές και αεροπορικές βάσεις των ΗΠΑ από τον Ινδικό Ωκεανό, κηρύχθηκε ο τελευταίος ως «ειρηνική ζώνη» και από τις δύο πλευρές.⁷⁷

Ακόμη, η επιθυμία τις Γκάντι ήταν να λειτουργεί η Ινδία ως ισχυρός καταλύτης για την παγκόσμια ισορροπία, δίχως όμως αυτό να συνεπάγεται ότι θα αναλαμβάνει το ρόλο του εξισορροπητή για όποιον το επιθυμούσε. Αποδέχθηκε τη σοβιετική ναυτική ύπαρξη στην περιοχή του Ινδικού Ωκεανού, κατάφερε ωστόσο να αντισταθεί με επιτυχία στην εγκατάσταση στρατιωτικών μονάδων στην Ινδία.

Κατά το διάστημα τις δεύτερης πρωθυπουργίας τις Γκάντι, η Σοβιετική Ένωση βρισκόταν σε περισσότερο ευνοϊκή θέση προκειμένου να επιβάλλει τις στρατηγικές της επιλογές στην Ινδία, παρά το αντίθετο. Αυτό συνέβαινε κυρίως για το λόγο ότι η ισχύς της Ινδίας αποδυναμωνόταν και όχι επειδή ισχυροποιούταν η Σοβιετική Ένωση.

⁷⁶Thakur and Thayer, *Soviet Relations with India*, p. 297; and Soviet Memorandum on Internal Situation in India, 6 April 1977, in DY 30/13941, SAPMO.

⁷⁷Report by East German Embassy in Moscow, 28 January 1980, in DY 30/IV B 2/20, No. 443, SAPMO; and Memorandum of Hain-Surovtsev Conversation, 20 June 1979, pp. 9–14, in C 5058, MfAA, PAAA.

Το Φεβρουάριο του 1980 ο υπουργός εξωτερικών της Σοβιετικής Ένωση επισκέφτηκε το Δελχί, προκειμένου να προασπίσει την εισβολή των Σοβιετικών στο Αφγανιστάν, έφυγε ευνοϊκά διακείμενος τις την Γκάντι. Λίγο αργότερα στο ίδιο έτος, η Μόσχα προέβη σε χορήγηση πίστωσης δεκαπέντε (15) ετών, 1,6 δισεκατομμυρίων δολαρίων προς την Ινδία για αγορά προμηθειών στρατιωτικού εξοπλισμού. Αυτό έθεσε την Ινδία ως το μεγαλύτερο εισαγωγέα όπλων παγκοσμίως, το 85% των οποίων ήταν Σοβιετικής προέλευσης. Καθώς ο πόλεμος στο Αφγανιστάν αναστελλόταν, οι Σοβιετικοί ηγέτες κατέληξαν να εκτιμούν τη «ρεαλιστική και ισορροπημένη αντίδραση της Ίντιρας Γκάντι».⁷⁸

Στα τελευταία χρόνια διακυβέρνησής της, οι ικανότητές της Γκάντι φάνηκε να την προδίδουν, καθώς ενέδωσε στην πίεση των Σοβιετικών για αναγνώριση της Καμποτζιανής κυβέρνησης, που εγκαθιδρύθηκε από τον Βιετναμέζικο στρατό με τη βοήθεια της Σοβιετικής Ένωσης, παρόλο που αυτό δημιούργησε τεταμένο κλίμα όσον αφορά στις σχέσεις της Ινδίας με την Κίνα. Αντίστοιχα, ο στόχος της Γκάντι για την βελτίωση των σχέσεων με τις ΗΠΑ άσκησε αρνητική επιρροή και το οποίο δημιούργησε καχυποψίες.

Το Νοέμβριο του 1982 απεβίωσε ο Μπρέζνιεφ και η Γκάντι επέβαλε φόρο τιμής κηρύσσοντας την Ινδία σε τριήμερο πένθους. Όπως ανέφερε χαρακτηριστικά η ίδια ήταν ένας άνθρωπος που «επέδειξε συνεχή κατανόηση των προβλημάτων τους και παρέμεινε δίπλα μας σε στιγμές που το είχαμε ανάγκη». Η Γκάντι δε συναντήθηκε ποτέ με τους διαδόχους του Μπρέζνιεφ και οι σχέσεις ανάμεσα στις δύο χώρες δεν ήταν ποτέ ξανά οι ίδιες.⁷⁹

Η Ίντιρα Γκάντι προσπάθησε να επαναφέρει το Κίνημα των Αδεσμεύτων υπό ινδική ηγεσία, επαναφέροντάς το «στις αρχές του 1961», σε μία απόπειρα για επαναφορά των ιδανικών του πατέρα της. Επεδίωξε να επανεστιάσει το κίνημα στην καμπάνια κατά της κούρσας των πυρηνικών όπλων, στοχεύοντας και σ δύο υπερδυνάμεις. Η Μόσχα ήταν θετικά προσκείμενη για τη Σύνοδο Κορυφής των Αδεσμεύτων που διοργάνωσε η Γκάντι στο Δελχί το 1983, αλλά ο ηγέτης της Σοβιετικής Ένωσης έδειξε καχυποψία αναφορικά με την πρόταση της Ινδής πρωθυπουργού για να φέρει κοντά τους αρχηγούς όλων των κρατών στον ΟΗΕ, φοβούμενος ότι ο τότε πρόεδρος των ΗΠΑ Ρόναλντ Ρήγκαν θα κερδίσει τις εντυπώσεις.⁸⁰

Όταν έγινε εμφανές ότι ο Ψυχρός Πόλεμος τείνει να παραταθεί, η Ινδό-Σοβιετική συνεργασία θα μπορούσε εύλογα να χαρακτηριστεί επιτυχής.⁸¹ Παρόλα αυτά, η

⁷⁸ Mansingh, *India's Search for Power*, 158; Information on Gromyko's Visit to India in February 1980, 10 March 1980, in DY 30/IV B 2/20, No. 443, SAPMO; and Information on Gandhi's Visit to the Soviet Union, 30 September 1982, in DY 30/13941, SAPMO.

⁷⁹ Thakur and Thayer, *Soviet Relations with India*, p. 275; and Interview with Raghunath by Surjit Mansingh, 4 January 2008.

⁸⁰ Information for SED Politburo, 4 April 1983, in DY 30/ 11645, SAPMO; Soviet Communist Party Central Committee to Communist Parties of Non-socialist Countries, 14 April 1983, in DY 30/ 14006, SAPMO; and Memorandum of Andropov-Honecker Conversation on 4 May 1983, 7 May 1983, in J IV/827, SAPMO.

⁸¹As Duncan argued in *The Soviet Union and India*.

πραγματικότητα διέφερε. Η Ινδία δεν κατόρθωσε να αυξήσει την ασφάλειά της μέσω της στρατιωτικοποίησής της με τη βοήθεια που της παρείχε η Σοβιετική Ένωση και η αποστολή της Γκάντι για περιφερειακή κυριαρχία δημιουργούσε περισσότερη εχθρότητα. Σε μία εποχή όπου η παγκοσμιοποίηση άρχισε να κάνει την εμφάνισή της, το οικονομικό μοντέλο της Σοβιετικής Ένωσης θεωρούνταν πλέον παρωχημένο και παρέσερνε μαζί του και την Ινδία.

Όταν το 1984 η Ίντιρα Γκάντι δολοφονήθηκε από τους Σιχ σωματοφύλακές της, ενισχύθηκαν οι χαρακτηρισμοί για την ανικανότητά της να διαχειριστεί τις συγκρούσεις που λάμβαναν χώρα στο εσωτερικό, με την ίδια οξυδέρκεια που επεδείκνυε σε επίπεδο εξωτερικών σχέσεων και κυρίως με τη Μόσχα, οι σχέσεις και η συνεργασία των δύο χωρών βρισκόταν σε παρακμή. Το σκηνικό διαφοροποιήθηκε αργότερα, όταν την Ίντιρα Γκάντι διαδέχθηκε ο γιος της Ρατζίβ Γκάντι και όταν την ηγεσία της Σοβιετικής Ένωσης ανέλαβε λίγο αργότερα ο Μιχαήλ Γκορμπατσώφ.⁸²

⁸²The Soviet Union's Partnership with India , VojtechMastny ,p. 77

Κεφάλαιο 4

Γκόλντα Μέιρ

Βιογραφία

Η Γκόλντα Μάμποβιτς (Μέιρ) γεννήθηκε το Μάιο του 1898 στο Κίεβο, στη Ρωσία και είχε δύο μεγαλύτερες αδερφές. Τα πρώτα χρόνια της ζωής της τα πέρασε στο Κίεβο και το Πινσκ, όπου κυριαρχούσαν ταραχές και βίαιες συγκρούσεις. Η Τσαρική αρχή κατέρρευε ολοένα και περισσότερο και ο αντί-σημιτισμός έκανε το ξέσπασμά του. Όταν η ίδια ήταν έξι ετών, ο πατέρας της μετανάστευσε στις ΗΠΑ και δύο χρόνια αργότερα, τον ακολούθησαν η γυναίκα και οι τρεις κόρες τους στην πόλη Μιλγουόκι, στο Ουισκόνσιν.

Η οικογένεια δυσκολευόταν να βιοπορίσει και η Γκόλντα βοηθούσε καθημερινά πριν και μετά το σχολείο τη μητέρα της σε ένα μικρό μπακάλικο που διατηρούσαν ως επιχείρηση. Ωστόσο οι επιδόσεις της στο σχολείο ήταν εξαιρετικές και για το λόγο αυτό επιθυμούσε να συνεχίσει και στη δευτεροβάθμια εκπαίδευση. Παράλληλα, τα ενδιαφέροντά της διαμορφώθηκαν περαιτέρω, όταν η αδερφή της Σείνα την άφησε να συμμετέχει σε κάποιες ανεπίσημες συναντήσεις της ομάδας νέων Ρώσων μεταναστών, οι οποίοι συζητούσαν με θέρμη για την πολιτική, το Σιωνισμό, την επανάσταση και τη φιλοσοφία.⁸³

Η διακαής επιθυμία της Γκόλντα για συνέχιση των σπουδών της συνεχίστηκε, με αποτέλεσμα τις διαρκείς συγκρούσεις με τους γονείς της, οι οποίοι θεωρούσαν ότι όχι μόνο η περαιτέρω εκπαίδευση δε θα ενίσχυσε τις προοπτικές της νεαρής γυναίκας για γάμο, αλλά ταυτόχρονα ότι είναι και επικίνδυνο.

Η επιρροή της αδερφής της Σείνα, που λόγω των πολιτικών της πεποιθήσεων έφυγε από το σπίτι, καθώς και η ανάγκη της για μόρφωση και ακαδημαϊκή επιτυχία, ώθησαν την Γκόλντα να διευρύνει τους ορίζοντές της πέρα των υπαρχουσών συνθηκών και τους παραδοσιακούς ρόλους των περισσότερων γυναικών της εποχής της. Αν και βρέθηκε αντιμέτωπη με πληθώρα δυσκολιών, εντούτοις γράφτηκε στο λύκειο και παράλληλα βρήκε εργασία μερικής απασχόλησης, προκειμένου να διασφαλίσει την οικονομική της ανεξαρτησία.⁸⁴ Εξαιτίας των συνθηκών, η Γκόλντα πήρε την απόφαση να μετακομίσει μαζί με την αδερφή της στο Κολοράντο. Οι δύο αδερφές κάποια στιγμή ήρθαν σε ρήξη και έτσι στην ηλικία των δεκαπέντε ετών, η Γκόλντα ήταν πλέον εντελώς αυτόνομη, όπου συνέχισε να πηγαίνει σχολείο και να εργάζεται. Επιπρόσθετα, έγινε ενεργό μέλος της ομάδας νέων διανοούμενων, το οποίο την ώθησε στο να ακολουθήσει το Εργατικό Σιωνιστικό κίνημα, ένα κράμα ουτοπικών σοσιαλιστικών ιδανικών και ένθερμης αφοσίωσης για ένα Εβραϊκό κράτος στην Παλαιστίνη. Έτσι η Γκόλντα έκανε προσωπικό της στόχο να μείνει και να εργαστεί στην Παλαιστίνη.⁸⁵

⁸³Syrkin, *Golda Meir*, 19-22.

⁸⁴Thompson, "Golda Meir", 137.

⁸⁵Syrkin, *Golda Meir*, 37-47.

Όντας πλήρως αφοσιωμένη στο σκοπό της, αργότερα έγινε εργαζόμενη πλήρους απασχόλησης για το Εργατικό Σιωνιστικό κίνημα, όπου τα καθήκοντά της ήταν η αύξηση των συμμετοχών, η δημιουργία νέων παραρτημάτων, η συγκέντρωση χρημάτων ούτως ώστε να σταλούν στην Παλαιστίνη, καθώς και η προετοιμασία όσων επιθυμούσαν να μεταναστεύσουν εκεί μετά το τέλος του Πρώτου Παγκοσμίου Πολέμου. Ταυτόχρονα, μέσω του κινήματος η Γκόλντα Μείρ είχε γνωρίσει τον Μορίς Μάγερσον, ο οποίος εν αντιθέσει με την ίδια, δεν έδειχνε ιδιαίτερο ενδιαφέρον για τα πολιτικά ζητήματα και ήταν αρνητικός στην ιδέα της μετανάστευσης στην Παλαιστίνη. Ωστόσο η Γκόλντα του ξεκαθάρισε ότι θα δεχόταν να τον παντρευτεί μόνο αν άλλαζε γνώμη γι' αυτό.⁸⁶

Εν τέλει παντρεύτηκαν, αλλά οι διαφορές τους δεν άργησαν να φανούν. Η Γκόλντα έπρεπε να ταξιδεύει συχνά λόγω της ενασχόλησής της με τους Εργατικούς Σιωνιστές. Η ανάμειξή της με το κίνημα βελτίωσε τις πολιτικές της ικανότητες και ταυτόχρονα της έδωσε τον κατάλληλο χώρο για να τα χρησιμοποιήσει, όταν πια είχε μεταναστεύσει στην Παλαιστίνη. Η επιτυχία της οφειλόταν στην ειλικρίνεια και τη σημασία των πεποιθήσεών της και στην ευχέρειά της να συνεπαίρνει τους παρευρισκόμενους με τις ομιλίες της, με τον απλό και λογικό τρόπο που παρουσίαζε τα όσα ήθελε να πει.

Η λογική της ήταν απλή και ξεκάθαρη: «Το να είναι κάποιος Εβραίος συνεπάγεται να είναι Σιωνιστής και το να είναι Σιωνιστής συνεπάγεται τη συμμετοχή στη δημιουργία ενός Εβραϊκού κράτους στην Παλαιστίνη.»⁸⁷ Αυτό έδινε νόημα και κατεύθυνση στην καριέρα και τη ζωή της και παράλληλα, εξαιτίας αυτού, ήταν διατεθειμένη να θυσιάσει την ευημερία του εαυτού της καθώς και της οικογένειάς της.

Το 1928 η Γκόλντα Μείρ έγινε γραμματέας του Εργατικού Συμβουλίου Γυναικών της Χιςταντρούτ. Η συγκεκριμένη θέση έλαβε καίρια σημασία στην εξέλιξη της μετέπειτα ζωής της. Πρωτίστως γιατί μέσω αυτής εισήχθη στην πολιτική ελίτ και ταυτόχρονα μπορούσε να διαδραματίζει έναν περισσότερο ενεργό ρόλο αναφορικά με την επιτακτική ανάγκη για τη δημιουργία του Ισραήλ και τις πολιτικές του Εργατικού Κόμματος. Επιπροσθέτως, σε ό,τι αφορά στον ιδιωτικό της βίο, εξαιτίας της θέσης της έπρεπε να μετακομίσει από την Ιερουσαλήμ στο Τελ Αβίβ μαζί με τα δύο παιδιά της, ενώ τα ταξίδια συνεχίστηκαν. Σε αρκετές περιπτώσεις ταξίδευε μέχρι τις ΗΠΑ. Ο σύζυγός της Μορίς επέλεξε να μείνει στην Ιερουσαλήμ, αλλά αυτό συνετέλεσε στην περαιτέρω συναισθηματική απόσταση του ζευγαριού και οδήγησε σε διάσταση.⁸⁸

Η πολιτική της καριέρα εξελισσόταν διαρκώς. Το 1946 ορίστηκε επικεφαλής του πολιτικού γραφείου της Εβραϊκής Υπηρεσίας στην Ιερουσαλήμ, και το 1948 πήγε στις ΗΠΑ ως μέλος της Εβραϊκής αντιπροσωπείας στον ΟΗΕ. Ωστόσο το γεγονός ότι οι αρμοδιότητές της ήταν περιορισμένες και η ίδια δεν είχε τον πρώτο λόγο, την ώθησε στο να επιστρέψει στο Τελ Αβίβ, όπου και νοσηλεύτηκε εξαιτίας ενός πιθανού

⁸⁶Noble, *Israel's Golda Meir*, 17-19.

⁸⁷Thompson, "Golda Meir", 138.

⁸⁸Στοιχίο, 181.

εμφράγματος. Το αυξημένο άγχος όλα αυτά τα χρόνια, καθώς και η καταπόνηση του εαυτού της, είχαν σαν αποτέλεσμα την εξασθένηση της υγείας της.

Παρά τις περιπέτειες με την υγεία της και το γεγονός ότι είχε απορρίψει διάφορες προτάσεις, η Γκόλντα Μείρ παρέμεινε μία σημαντική πολιτική προσωπικότητα στο Ισραήλ και το Μαπάι (το Εργατικό Κόμμα της Γης του Ισραήλ). Ήταν μία εκ των διακοσίων που προσκλήθηκαν να συμμετάσχουν στην υπογραφή τις διακήρυξης του Κράτους του Ισραήλ στις 14 Μαΐου του 1948.⁸⁹

Αργότερα η Γκόλντα επιλέχθηκε να υπηρετήσει ως πρέσβης του Ισραήλ στη Μόσχα. Η έκβαση κρίθηκε ως επί το πλείστον ανεπιτυχής και το 1949 επέστρεψε στο Ισραήλ, όπου έγινε μέλος του Κοινοβουλίου και πραγματοποίησε επταετή θητεία ως Υπουργός Εργασίας και Στέγασης.

Η θητεία τις Γκόλντα Μείρ ως Υπουργού Εξωτερικών

Στις αρχές του 1956 ο πρωθυπουργός Μπεν Γκουριόν προέβη σε ανασχηματισμό του Υπουργικού του Συμβουλίου, αντικαθιστώντας τον τότε Υπουργό Εξωτερικών ΜοσΣαρέτ με τη Γκόλντα Μείρ. Ο Μπεν Γκουριόν την επέλεξε γιατί ήταν πλήρως αφοσιωμένη σε εκείνον και αποδεχόταν τις πολιτικές που ακολουθούσε και επιπρόσθετα, επειδή ήταν ακτιβίστρια σε θέματα ασφάλειας. Ωστόσο η Μείρ δεν ένιωσε ποτέ ιδιαίτερη άνεση με τους αξιωματούχους του γραφείου εξωτερικών. Πίστευε ότι οι επαγγελματίες διπλωμάτες είναι υπερβολικά εκλεπτυσμένοι, προσπαθούν διαρκώς να κατανοήσουν και να αναλύσουν ποικίλες απόψεις και σαν αποτέλεσμα φθείρονται σε ένα φαύλο κύκλο, όπου εν τέλει δυσκολεύονται να επικοινωνήσουν ο ένας με τον άλλον. Αντιθέτως, οι ικανότητες της Μείρ βασιζόντουσαν στην τάση της να υπεραπλουστεύει τα πράγματα. Χαρακτηριστικό είναι το γεγονός ότι όποτε συνομιλούσε με τους λειτουργούς του κράτους ή αξιωματούχους και προέβαιναν σε αναλύσεις, τους διέκοπτε, ζητώντας τους να αναφερθούν μόνο στα κύρια σημεία.⁹⁰

Διετέλεσε Υπουργός Εξωτερικών για δέκα σχεδόν συναπτά έτη, από τις 18 Ιουνίου 1956 έως και τις 12 Ιανουαρίου 1966, αρχικά υπό την πρωθυπουργία του Νταβίντ Μπεν Γκουριόν και αργότερα αυτήν του ΛεβίΕσκόλ. Κατά τη διάρκεια της θητείας της ως Υπουργός Εξωτερικών, η Γκόλντα Μείρ κλήθηκε να αντιμετωπίσει ποικίλες καταστάσεις.

Μία εξ αυτών έλαβε χώρα το 1956 όταν ο πρόεδρος της Αιγύπτου Νάσερ αποφάσισε να κρατικοποιήσει τη Διώρυγα του Σουέζ, απέκλεισε τον Κόλπο της Άκαμπα για τα πλοία του Ισραήλ και υπέγραψε στρατιωτική συμφωνία με τη Συρία ούτως ώστε να ενώσουν τις ανώτερες διοικήσεις τους, ενώ τον Οκτώβριο του ίδιου έτους στη συμφωνία εντάχθηκε και η Ιορδανία.

⁸⁹Steinberg, *Women In Power*

⁹⁰Eban, *Personal Witness*, 336-7.

Οι παραπάνω εξελίξεις δημιούργησαν στην κυβέρνηση του Ισραήλ την πεποίθηση ότι η επιλογή του πολέμου ήταν μονόδρομος. Διεξήχθη λοιπόν μία μυστική εκστρατεία από τα Υπουργεία Εξωτερικών και Εθνικής Άμυνας, με σκοπό να αποκτηθεί το πλεονέκτημα από το Ισραήλ. Φυσικά ο ρόλος της Μείρ ήταν άμεσος. Παράλληλα η Γαλλία προσέφερε όπλα στο Ισραήλ και οργάνωσε από κοινού με την Αγγλία μυστικό πλάνο επίθεσης στη Διώρυγα του Σουέζ. Η εκστρατεία της Χερσονήσου του Σινά ξεκίνησε στις 29 Οκτωβρίου και έληξε στις 5 Νοεμβρίου. Οι Ισραηλινές δυνάμεις κατόρθωσαν να διασχίσουν και να αιχμαλωτίσουν τη Χερσόνησο του Σινά και τη Λωρίδα της Γάζας και στην πορεία κατέστρεψαν ένα κομμάτι του Αιγυπτιακού στρατού.⁹¹

Ωστόσο αυτό είχε σαν απόρροια τον εκνευρισμό των Βρετανών και ταυτόχρονα, τη σύμπλευση των ΗΠΑ με την Αίγυπτο. Εν συνεχεία, η Σοβιετική Ένωση και οι ΗΠΑ άσκησαν σημαντική πίεση ούτως ώστε να πραγματοποιηθεί η αποχώρηση των Γαλλικών και Βρετανικών δυνάμεων από τη Διώρυγα. Το ίδιο ίσχυσε και για το Ισραήλ, όταν λίγο αργότερα, στις 8 Νοεμβρίου 1957, η Κυβέρνηση αναγκάστηκε να αποσύρει τις δυνάμεις της, με την προϋπόθεση ότι θα διενεργούνταν συμφωνίες με σκοπό την προστασία του Ισραήλ, σε περίπτωση επίθεσης εναντίον του από στεριά ή θάλασσα.⁹²

Φυσικά αυτή η διασφάλιση για το κράτος του Ισραήλ, δεν προήλθε τυχαία. Ήδη από το Δεκέμβριο του 1956 που έφτασε η Μείρ στην Ουάσιγκτον, όντας επικεφαλής της Ισραηλινής αποστολής στον ΟΗΕ, παρουσίασε μαχητική στάση. Αυτό συνέβη καθώς σύμφωνα με την ίδια το Ισραήλ είχε το ηθικό δικαίωμα της άμυνας εναντίον Αιγυπτίων κατασκόπων που βρίσκονταν στη Γάζα και κατά δεύτερον, απέναντι στον αποκλεισμό των μεταφορών μέσω του Κόλπου της Ακάμπα. Με τον παθιασμένο και παράλληλα πειστικό της λόγο, η Γκόλντα Μείρ κατάφερε να πείσει τους συνομιλητές της για την επιτακτική ανάγκη της χώρας της αναφορικά με τη μη ανάμειξη τις ηττημένης Αιγύπτου στις μεταφορές του Ισραήλ. Παράλληλα, εξήγησε ότι η μη επανίδρυση της Λωρίδας της Γάζας ως βάση επίθεσης, θα αποδεικνυόταν δύσκολο επίτευγμα. Την ίδια περίοδο η Μείρ διαπραγματευόταν σε τακτά διαστήματα με τον Υπουργό Εξωτερικών των ΗΠΑ Φόστερ Ντάλες, αλλά όπως φαινόταν, η άρνηση του Ισραήλ να αποσύρει τα στρατεύματά του εξαντλούσε την υπομονή των ΗΠΑ, καθώς και της Γαλλίας και της Βρετανίας, αντίστοιχα. Η Γκόλντα Μείρ δεν πτοήθηκε και ύστερα από παρατεταμένες διαπραγματεύσεις που διήρκησαν μέχρι και το Μάρτιο του 1957, το Ισραήλ συμβιβάστηκε με την απομάκρυνση των δυνάμεών του από την περιοχή, αφού έλαβε την υποστήριξη των Αμερικανών για τα εξής: Καταρχάς τη διασφάλιση και προστασία του Ισραήλ από τον ΟΗΕ, με σκοπό τις ελεύθερες και αβλαβείς μετακινήσεις στον Κόλπο της Ακάμπα και επιπρόσθετα την ανάθεση της ευθύνης της Λωρίδας της Γάζας στον ΟΗΕ.⁹³

⁹¹Bar Zohar, *Ben Gurion*, 230-258.

⁹²Viorst, *Sands of Sorrow*, 86-7.

⁹³Syrkin, *Golda Meir*, 280-5.

Ωστόσο αυτή ήταν μόνο η κορυφή του παγόβουνου καθώς μία μετασυγκρουσιακή συνέπεια που προέκυψε ήταν τα προσφυγικά ρεύματα των Αράβων. Κι αυτό διότι οι αναταραχές και οι εδαφικές διχοτομήσεις οδήγησαν σε μαζικές μεταναστεύσεις. Εν προκειμένω, τα Αραβικά κράτη αρνήθηκαν να ενσωματώσουν τους Παλαιστίνιους πρόσφυγες, 500.000 εκ των οποίων είχαν φύγει αρχικά από το Ισραήλ το 1948 και οι οποίοι βρίσκονταν σε προσφυγικές δομές, υπό τη στήριξη και την προστασία του ΟΗΕ.

Σε μία απόφαση που υιοθετήθηκε σε ένα συνέδριο των προσφύγων το 1957, αναφέρθηκε ότι: «Οποιαδήποτε συζήτηση που θα στοχεύει στο πρόβλημα της Παλαιστίνης και θα έχει σαν βάση την εξασφάλιση του δικαιώματος των προσφύγων να εξοντώσουν το Ισραήλ, θα θεωρείται ιεροσυλία απέναντι στους Άραβες, καθώς και πράξη προδοσίας». Το Κάιρο, τη Βηρυτό, η Βαγδάτη, το Αμμάν και η Σαουδική Αραβία εξέδωσαν επίσημες αποφάσεις, κάνοντας μάλιστα διαρκείς επαναλήψεις της συγκεκριμένης θέσης.

Ορισμένοι όντας συμπονετικοί με τα δεινά στα οποία υποβλήθηκαν οι εκτοπισμένοι Άραβες, παρότρυναν το Ισραήλ να σεβαστεί το αίτημά τους και να δεχτεί την επιστροφή τους. Εντούτοις, η Μέρν δήλωσε ακραιφνώς ότι η στρατηγική των Αράβων στόχευε στην εκ νέου εισβολή στο Ισραήλ και εν τέλει στην καταστροφή του.⁹⁴ Έχοντας αποκοπεί από τους γείτονές του και δίχως να δύναται να βασιστεί αμιγώς στην Ευρώπη και τις ΗΠΑ, το Ισραήλ έστρεψε το βλέμμα του τα Ασιατικά κράτη. Ωστόσο, η προσπάθεια αυτή δεν ευόδωσε ιδιαίτερα και έτσι ξεκίνησε επαφές με τα Αφρικανικά κράτη. Ο ρόλος της Γκόλντα Μέρν ήταν καταλυτικός, καθώς ανέπτυξε μία ενδιαφέρουσα στρατηγική. Αντί να αναζητά τους Αφρικανούς προκειμένου να συζητήσει την κατάσταση στην Ιερουσαλήμ και το ζήτημα των Αράβων προσφύγων, ο βασικός της στόχος έγινε η παροχή βοήθειας στα αναπτυσσόμενα κράτη. Ισραηλινοί δάσκαλοι, μηχανικοί και επαγγελματίες υγιεινής πήγαν σε Αφρικανικά χωριά και πόλεις και αντίστοιχα, Αφρικανοί που επιθυμούσαν να σπουδάσουν συνεταιριστική γεωργία και κατασκευή δρόμων, πήγαν στο Ισραήλ.⁹⁵ Το ισχυρό σημείο της Μέρν ήταν το γεγονός ότι οι άνθρωποι την πίστευαν και την εμπιστευόντουσαν και αυτό τη βοήθησε με τις σχέσεις που δόμησε με τα Αφρικανικά κράτη.

Για τα επόμενα εννέα έτη η Γκόλντα Μέρν ταξίδευε εκτεταμένα στα περισσότερα κράτη της Αφρικής, πλην της Σομαλίας και τις Μαυριτανίας, οι οποίες δεν κατόρθωσαν να δημιουργήσουν διπλωματικές σχέσεις με το Ισραήλ, εξαιτίας του γεγονότος ότι διεκδικούσαν την ανεξαρτησία τις. Εκτός από την προσφορά τεχνικής αρωγής, η Μέρν γοήτευσε τους Αφρικανούς ηγέτες, ένας εκ των οποίων μάλιστα της είτε χαρακτηριστικά «είσαι σαν μητέρα για εμάς».⁹⁶

Η Γκόλντα Μάμποβιτς Μέρν έγινε πρωθυπουργός στις 7 Μαρτίου 1969 και διοίκησε μέχρι τις 3 Ιουνίου 1974 όπου και παραιτήθηκε.

⁹⁴Fallaci, *Interview with History*, 104.

⁹⁵Syrkin, *Golda Meir*, 290-6

⁹⁶Στο ίδιο, 296.

Ο Πόλεμος του ΓιουΚιπούρ

Το υπόβαθρο

Η ανάληψη των πρωθυπουργικών καθηκόντων από τη Μέρ συνέπεσε με ένα μακροσκελές διπλωματικό αδιέξοδο, ως αποτέλεσμα της επικράτησης του Ισραήλ στον Πόλεμο των Έξι Ημερών τον Ιούνιο του 1967, παρόλο που στις 22 Νοεμβρίου 1967 υιοθετήθηκε η Απόφαση 242 του Συμβουλίου Ασφαλείας. Σκοπός της συγκεκριμένης Απόφασης ήταν μία δίκαιη και βιώσιμη ειρήνη, στην οποία περιλαμβανόταν και η αποχώρηση του Ισραήλ από τα εδάφη που αποκτήθηκαν κατά τη διάρκεια του πολέμου, η τήρηση των συμφωνηθέντων συνόρων ανάμεσα στο Ισραήλ και του γείτονές του, η λήξη της εμπόλεμης κατάστασης, η ελεύθερη ναυσιπλοΐα σε διεθνή ύδατα, καθώς και η πραγματοποίηση τις διεθνούς προσπάθειας ούτως ώστε να επιλυθεί το προσφυγικό ζήτημα.⁹⁷ Προκειμένου να διασφαλιστεί η ομαλή εφαρμογή της Απόφασης, ορίστηκε ως ειδικός απεσταλμένος από τον Οργανισμό Ηνωμένων Εθνών στη Μέση Ανατολή, ο οποίος όμως απέτυχε στην αποστολή του να δημιουργήσει ένα περιβάλλον διπλωματικής συμφωνίας.

Ήδη από την περίοδο διακυβέρνησης του Εσκόλ, η πολιτική γραμμή που κυριαρχούσε όσον αφορά στο εν λόγω ζήτημα, είχε σαν βάση το γεγονός ότι τα Αραβικά κράτη πρέπει να προβούν στην υπογραφή ειρηνευτικών συμφωνιών. Η Μέρ την ακολούθησε πιστά, αναφέροντας μάλιστα χαρακτηριστικά κατά την ομιλία της για την παρουσίαση της κυβέρνησής της στις 17 Μαρτίου 1969 στο Κνέσετ: «η εγκαθίδρυση μόνιμης ειρήνης στην περιοχή μας εξαρτάται από τα Αραβικά κράτη. Η ειρήνη θα έρθει μόνο όταν τα Αραβικά κράτη δεχθούν να διαπραγματευτούν απευθείας μαζί μας, με σκοπό να προβούμε στην υπογραφή ειρηνικών συμφωνιών...Εμείς και οι γείτονές μας ουσιαστικά έχουμε ανάγκη την ειρήνη που θα επιτευχθεί διαμέσου του διαλόγου, σε κατ'ίδιαν συναντήσεις. Μόνο με αυτό τον τρόπο είναι πιθανό να εξασφαλίσουμε την ειρήνη.»⁹⁸ Φυσικά, μέσω της παραπάνω πολιτικής που ακολουθούσε, το Ισραήλ μπορούσε να κάνει χρήση των εδαφών που διεκδίκησε κατά τον πόλεμο, ως μέσο διαπραγματεύσεως αλλά και ως ουδέτερη ζώνη ταυτόχρονα. Απουσία ειρήνης, το Ισραήλ είχε τη δυνατότητα να επιβλέπει την κατάσταση που δημιουργήθηκε με τις συμφωνίες για εκεχειρία του 1949 και παράλληλα, να ισχυροποιεί τη θέση του ανάλογα με τις ανάγκες του για ασφάλεια και ανάπτυξη. Σαν αποτέλεσμα, γίνεται κατανοητό ότι μία Αραβο-Ισραηλινή ειρήνη θα επιτυγχανόταν μόνο μέσω άμεσων διαπραγματεύσεων, ενδεχομένως και μέσω της διεθνούς παρέμβασης.⁹⁹

Σε αντίθεση με τον προκατόχό της, η Γκόλντα Μέρ επέδειξε ισχυρή αποφασιστικότητα και επιμονή, καθώς θεωρούσε επιτακτική την ανάγκη εξεύρεσης της λύσης για τη διαχείριση της σύγκρουσης. Ακόμη, πίστευε ότι ο εδαφικός χαρακτήρας του Ισραήλ δεν αποτελούσε την βασική αιτία της σύγκρουσης, αλλά

⁹⁷Για το πλήρες κείμενο της Απόφασης 242, βλέπε Moore, *Arab-Israeli Conflict*, 802-3.

⁹⁸*Knesset Debates*, Israel Parliamentary Debates, vol. 54, 17 March 1969.

⁹⁹Gat, *Golda Meir and the 1973 Yom Kippur War*

υπήρχε κάτι πιο σημαντικό και βαθύ απ'αυτό. Η Μείρ δεν πίστευε στην ρομαντική ιδέα τις εδαφικότητας. Αντίθετα, αυτό που κυριαρχούσε στη σκέψη της ήταν η ανάγκη διατήρησης του Εβραϊκού και δημοκρατικού χαρακτήρα του Ισραήλ. Διακατεχόταν από ιδιαίτερη ανησυχία σχετικά με τους Άραβες και ίσως αυτό να εξηγεί την επιμονή της για τη μη εδαφική απόσυρση του Ισραήλ, δίχως την ύπαρξη της συνθήκης ειρήνης με τους Άραβες, η διαπραγμάτευση της οποίας θα γινόταν απευθείας με τα εμπλεκόμενα μέρη, χωρίς την παρουσία τρίτων και χωρίς υφιστάμενες προϋποθέσεις που θα καθορίσουν την έκβαση των διαπραγματεύσεων. Εν προκειμένω, υποστήριζε ότι σε αυτό το στάδιο δεν κρινόταν απαραίτητος ο καθορισμός των τελικών συνόρων. Συγκεκριμένα, το Ισραήλ ήλπιζε ότι δε θα χρειαζόταν να απολέσει τον έλεγχο της Ιερουσαλήμ, καθώς και των Υψιπέδων του Γκολάν.¹⁰⁰

Ο Πόλεμος της Φθοράς

Ήδη από τη στιγμή που ανέλαβε τα καθήκοντά της, η Μείρ κλήθηκε να αντιμετωπίσει τα παράγωγα δύο εξελίξεων, της διπλωματικής και τις στρατιωτικής σημασίας. Στις 8 Μαρτίου 1969, ο Πρόεδρος της Αιγύπτου Γκαμάλ Αμπντελ Νάσερ κήρυξε τον Πόλεμο της Φθοράς κατά μήκος τις Διώρυγας του Σουέζ, στοχεύοντας στην αποχώρηση του Ισραήλ από τα εδάφη που είχε κατακτήσει στον Πόλεμο των Έξι Ημερών, το 1967. Οι Μεγάλες Δυνάμεις δεν έμειναν αμέτοχες, με τις ΗΠΑ και τη Σοβιετική Ένωση να διενεργούν διμερείς διαπραγματεύσεις για την κατάσταση στη Μέση Ανατολή, ενώ ταυτόχρονα, το ζήτημα μεταφέρθηκε και στον ΟΗΕ, όπου οι πρέσβεις των δύο χωρών προέβησαν σε διαβουλεύσεις, από κοινού με τους πρέσβεις της Αγγλίας και της Γαλλίας.

Η Γκόλντα Μείρ είδε με αρνητικό τρόπο αυτή την εξέλιξη, καθότι πίστευε ότι έτσι δυσχεραίνονται ακόμα περισσότερο οι Αραβο-Ισραηλινές σχέσεις και η πιθανότητα για μία συνθήκη ειρήνης, απομακρύνεται.¹⁰¹ Επεδίωξε λοιπόν να μεταπείσει τον Πρόεδρο των ΗΠΑ Ρίτσαρντ Νίξον παραθέτοντας τους λόγους για τους οποίους η συμμετοχή των ΗΠΑ στις διεθνείς συνομιλίες ενέχει ισχυρό ρίσκο και του ζήτησε να κρατήσει υπομονετική στάση. Ταυτόχρονα, σε συνομιλία της με τον Βρετανό Υπουργό Εξωτερικών Μάικλ Στιούαρτ, υποστήριζε ότι το Ισραήλ δε θεωρούσε πως κάποια από τις υπερδυνάμεις μπορεί να ανταποκριθεί στα συμφέροντα του Ισραήλ που σχετίζονταν με την ασφάλειά του.¹⁰²

¹⁰⁰Tsoref, *Golda Meir*, 273-81.

¹⁰¹United States National Archives (USNA), RG59/1819. SD to Tel Aviv, 15 March 1969, και RG59/1834, SD to Tel Aviv, 2 April 1969; The National Archives, Kew, London (TNA), FCO17/943, Washington to FCO, 15 March 1969.

¹⁰²TNA, FCO17/947, Ηχογράφηση της Συζήτησης, 13 Ιουνίου 1969.

Οι κόποι της Μέρ δεν τελεσφόρησαν, αφού οι ΗΠΑ θεώρησαν ότι η συγκεκριμένη επιλογή δεν μπορεί να λειτουργήσει κάτω από τις υφιστάμενες συνθήκες, αν και αναγνώρισαν την ανάγκη για την ύπαρξη άμεσων συνομιλιών. Ωστόσο, το παρατεταμένο αδιέξοδο που υπήρχε επηρέαζε αρνητικά την επιρροή των Αμερικανών στην περιοχή και ταυτόχρονα ενίσχυε αυτή τις Σοβιετικής Ένωσης. Ακόμη, υπήρχε το ενδεχόμενο ενός Αραβο-Ισραηλινού πολέμου και ο οποίος θα είχε σαν αποτέλεσμα την ανάμειξη των υπερδυνάμεων στη σύγκρουση. Για τους προαναφερθέντες λόγους λοιπόν, η ανάγκη της διεθνούς παρέμβασης με σκοπό την επίτευξη της συμφωνίας, ήταν επιτακτική.¹⁰³

Με τις συνομιλίες ανάμεσα σε ΗΠΑ και Σοβιετική Ένωση να μην επιφέρουν κάποια λύση, η Ουάσινγκτον ανέλαβε τη δική της πρωτοβουλία. Τις 9 Δεκεμβρίου 1969, ο Αμερικανός Υπουργός Εξωτερικών Γουίλιαμ Ρότζερς ανακοίνωσε το λεγόμενο “RogersPlan”, το οποίο επί τις ουσίας όριζε την απόσυρση όλων των δυνάμεων από τα κατεχόμενα εδάφη. Εντούτοις, σύμφωνα με τις ΗΠΑ, η Ιερουσαλήμ έπρεπε να είναι ενωμένη, αλλά η πολιτική, οικονομική και θρησκευτική διαχείριση της πόλης θα έπρεπε να διενεργείται από το Ισραήλ από κοινού με την Ιορδανία. Ταυτόχρονα, τονίστηκε η ανάγκη για την επίλυση του προσφυγικού ζητήματος.¹⁰⁴

Το συγκεκριμένο πλάνο πρέσβευε ό,τι ακριβώς φοβόταν η Γκόλντα Μέρ: μία αμερικανική παρέμβαση που θα αποπειράται καθορίσει τα συμφέροντα του Ισραήλ, αντί να δοθεί η δυνατότητα στο ίδιο το Ισραήλ να προβεί στον καθορισμό τους και ταυτόχρονα να δημιουργήσει τις δικές του βάσεις για την ειρήνη. Θεωρούσε ότι το συγκεκριμένο σχέδιο ήταν ανώφελο, καθώς όχι μόνο δεν λειτουργούσε υπέρ του κυρίαρχου στόχου που ήταν η επίτευξη της ειρήνης, αλλά παράλληλα συνέβαλε και στην προσβολή της ασφάλειας του Ισραήλ, καθώς αγνοούσε το γεγονός ότι μία συνθήκη ειρήνης που θα ορίζει ακριβή και συμφωνηθέντα σύνορα, ήταν ζωτικής σημασίας. Επόμενο ήταν λοιπόν να αρνηθεί το Ισραήλ το εν λόγω πλάνο¹⁰⁵, ενώ οι Άραβες ηγέτες ήταν αρνητικοί, εμμένοντας στην αρχική τους θέση, με τα λεγόμενα “τρία όχι” που ανακοινώθηκαν στο συνέδριο του Χαρτούμ, την 1^η Σεπτεμβρίου του 1967: όχι στην αναγνώριση, όχι στις διαπραγματεύσεις και όχι στην ειρήνη με το Ισραήλ.¹⁰⁶

Η Γκόλντα Μέρ διακατεχόταν από την άποψη ότι ο μόνος τρόπος για να αναθεωρήσουν οι Άραβες και να δεχτούν να διαπραγματευτούν, ήταν είτε μέσω διεθνούς πίεσης, είτε μέσω ένοπλης βίας.¹⁰⁷ Για το λόγο αυτό, αντί να προβεί σε παραχωρήσεις υπό τον κίνδυνο του Πολέμου τις Φθοράς, η Μέρ επέλεξε να ακολουθήσει διαφορετική στρατηγική. Μέσω επιδρομών σε στρατηγικούς στόχους εντός της Αιγύπτου και επιπλέον, κάνοντας αποδεκτή μία ανακωχή προερχόμενη και καθορισμένη από τις ΗΠΑ.

¹⁰³USNA, Nixon Files/756,13 June 1968.

¹⁰⁴USNA, RG59/1840, SD to Tel Aviv, 19 December 1969; Quandt, *Peace Process*, 68.

¹⁰⁵Rafael, *Destination Peace*, 192; Kissinger, *White House Years*, vol. 1, 401; Rabin, *Service Notebook*, vol. 1, 263.

¹⁰⁶Heikal, *Road to Ramadan*, 53-4.

¹⁰⁷USNA, Nixon Files/756, Prime Minister Meir to President, 15 May 1969.

Η τελευταία έγινε αποδεκτή μόνο εφόσον ο Ρίτσαρντ Νίξον υποσχέθηκε ότι δε θα υπάρξει απόσυρση των Ισραηλινών δυνάμεων από τα εδάφη, μέχρι να επιτευχθεί μία μόνιμη και σταθερή ειρήνη και η οποία θα εξέφραζε τις ανάγκες και τα συμφέροντα του κράτους του Ισραήλ.¹⁰⁸

Η κατάπαυση του πυρός τέθηκε σε εφαρμογή στις 7 Αυγούστου 1970 και διήρκησε για τρεις μήνες, μέχρι που παραβιάστηκε από την Αίγυπτο, κάτι το οποίο έκανε περισσότερο καχύποπτη και επιφυλακτική τη Μέιρ αναφορικά με τις μελλοντικές κινήσεις της γειτονικής χώρας.¹⁰⁹ Ωστόσο, τις 28 Σεπτεμβρίου προέκυψε ο θάνατος του Νάσερ από ανακοπή, κάτι το οποίο σηματοδότησε την αρχή της διαδικασίας με περισσότερες επιπλοκές για την περιοχή.

Η διαχείριση της κατάστασης από τον Ανουάρ Σαντάτ

Μετά το θάνατο του Νάσερ, την προεδρία της Αιγύπτου ανέλαβε ο Ανουάρ Σαντάτ, χωρίς όμως να προβεί σε ριζικές αλλαγές όσον αφορά στη στάση της Αιγύπτου απέναντι στο Ισραήλ. Θεωρούσε το κράτος του Ισραήλ ένα εμφύτευμα στην περιοχή, με επεκτατικές και ιμπεριαλιστικές τάσεις. Εντούτοις, σε αντίθεση με τον προκάτοχό του το Νάσερ, ο Σαντάτ πίστευε ότι το στρατηγικό χαρτί της Αιγύπτου για την ανάκτηση των εδαφών που χάθηκαν στον πόλεμο του 1967 είναι η Αμερική, αντί της Σοβιετικής Ένωσης. Ο λόγος ήταν σαφής: οι ΗΠΑ προσέφεραν σημαντική αρωγή στο Ισραήλ και δίχως αυτήν, θα ήταν αδύνατη η επιβίωσή του.¹¹⁰

Στις 15 Φεβρουαρίου 1971 ο Ανουάρ Σαντάτ ενημέρωσε τον ειδικό απεσταλμένο του ΟΗΕ Τζάρινγκ πως η Αίγυπτος είναι διατεθειμένη να προβεί στην υπογραφή τις ειρηνικής συνθήκης, μόνο σε περίπτωση που το Ισραήλ αποσύρει τις δυνάμεις του από όλα τα κατεχόμενα εδάφη, συμφωνήσει στην επίλυση του προσφυγικού ζητήματος των Παλαιστινίων σύμφωνα με τις αποφάσεις του ΟΗΕ και παράλληλα δεχτεί την συμμετρική αποστρατικοποίηση και στις δύο πλευρές των συνόρων και στη δημιουργία της ειρηνευτικής δύναμης του ΟΗΕ, την οποία θα απαρτίζουν στρατεύματα από τις τέσσερις μεγάλες δυνάμεις της Χερσονήσου του Σινά.¹¹¹

Παρόλο που η συγκεκριμένη κίνηση εξέπληξε τις Ισραηλινούς, η Μέιρ παρέμεινε δύσπιστη. Ο λόγος ήταν επειδή δεν ήταν ξεκάθαρο το κατά πόσο αυτή η πράξη συνεπαγόταν αλλαγή στρατηγικής του Σαντάτ σε σχέση με τον προκάτοχό του, ή αν αυτή η νέα προσέγγιση ήταν απλώς ένας τρόπος για να επιβάλλει εν τέλει τους όρους του.¹¹²

¹⁰⁸Dayan, *Story*, 521; Rabin, *Service Notebook*, vol. 1, 296; Korn, *Stalemate*, 254; και Quandt, *Peace Process*, 74.

¹⁰⁹USNA, RG50/2068, Sisco to Rogers, 15 August 1970. Israeli, *Man of Defiance*, 23.

¹¹⁰Burns, *Economic*, 176-177; El Husseini, *Soviet-Egyptian Relations*, 184; Heikal, *Road to Ramadan*, 115; και Heikal, *Secret Channels*, 169.

¹¹¹Waldheim, "Search for Peace," 203-4; Gazit, *Peace Process*, 65; και USNA, Nixon Files, H-31, Memorandum for the President, 25 February 1971.

¹¹²Klagsbrun, *Lioness*, 585; και Boumfeld, *Take the Plunge*, 126-7.

Η Ισραηλινή κυβέρνηση χαιρέτησε την πρόθεση της Αιγύπτου να υπογράψει μία ειρηνευτική συνθήκη, υπογραμμίζοντας ότι «και τα δύο μέρη μπορούν τώρα να επιδιώξουν τις διαπραγματεύσεις τους με λεπτομερή και ξεκάθαρο τρόπο, δίχως την ύπαρξη προηγούμενων όρων, ούτως ώστε να καλυφθούν όλα τα ζητήματα που καταγράφονται στα αντίστοιχα έγγραφα, με στόχο την επίτευξη της συμφωνίας ειρήνης.»¹¹³

Εντούτοις, προτού διερευνηθεί πλήρως το πλάνο που είχε προτείνει ο Σαντάτ, ο απεσταλμένος του ΟΗΕ Τζάρινγκ, έθεσε επί τάπητος μία άλλη πρόταση, που θα επέτρεπε έναν ειρηνικό συμβιβασμό. Σύμφωνα με τον Τζάρινγκ, η Αίγυπτος θα έπρεπε να παραθέσει στο Ισραήλ μία λίστα εγγυήσεων που θα αφορούσε στην ειρήνη, στην αναγνώριση και στη λήξη του πολεμικού καθεστώτος. Το Ισραήλ από την άλλη, θα έπρεπε να δεσμευτεί αναφορικά με την απομάκρυνση των στρατιωτικών του δυνάμεων, από τις διαχωριστικές γραμμές που ορίστηκαν πριν από τις 5 Ιουνίου του 1967 και η Γάζα να επιστρέψει στην κυριαρχία των Αράβων.¹¹⁴

Η Αίγυπτος έκανε αποδεκτή την πρόταση του Τζάρινγκ και το ίδιο ίσχυσε και για το Ισραήλ, αφού του ασκήθηκε πίεση από τις ΗΠΑ. Φυσικά, η Μέρ διατηρούσε το σκεπτικισμό τις αναφορικά με τη δεκτικότητα του Σαντάτ και γι' αυτό στις συζητήσεις με το Υπουργικό Συμβούλιο προσέθεσε ότι οι όροι της ειρηνευτικής συμφωνίας θα πρέπει να διαπραγματευτούν ανάμεσα στα συμβαλλόμενα μέρη. Ο Έμπαν και ο Αλόν¹¹⁵ βέβαια, ήταν αντίθετοι στην προσθήκη της δήλωσης ότι “το Ισραήλ δε θα υποχωρήσει τις γραμμές της 4^{ης} Ιουνίου του 1967”, καθώς διαισθάνονταν ότι θα αναφερθεί κατά τη διάρκεια των διαπραγματεύσεων. Φοβούμενη ότι το Ισραήλ θα γίνει θύμα της “τακτικής σαλαμοποίησης” της Αιγύπτου, η Μέρ προτίμησε έχει πραγματιστική στάση και να αντιληφθεί το κυρίαρχο νόημα.¹¹⁶

Όσοι ήταν επικριτικοί απέναντι στην Κυβέρνηση της Μέρ, δήλωσαν ότι η απορριπτική απάντηση του Ισραήλ σχετικά με τα σύνορα της 4^{ης} Ιουνίου 1967, οδήγησε στην αποτυχία της αποστολής του απεσταλμένου του ΟΗΕ Τζάρινγκ και ταυτόχρονα κατέστρεψε τη μόνη πιθανή ευκαιρία για ειρήνη. Αντίθετα, αυτοί που ήταν θετικά προσκείμενοι προς την Κυβέρνηση, ανέφεραν ότι αν ο Σαντάτ ήταν όντως έτοιμος για διαπραγματεύσεις με σκοπό την επίτευξη της ειρήνης και ότι η απάντηση του Ισραήλ στην πρόταση του Τζάρινγκ δε θα τον αποθάρρυνε.¹¹⁷

Στη συνάντηση που πραγματοποιήθηκε στις 22 Μαρτίου 1971, το Υπουργικό Συμβούλιο του Ισραήλ έκανε αποδεκτή τη σταδιακή αποχώρηση των δυνάμεών του, λαμβάνοντας έτσι σαν αντάλλαγμα κάτι λιγότερο από την πλήρη ειρήνη, που ήταν ο κυρίαρχος στόχος. Η Μέρ παρόλα αυτά ήταν εκ διαμέτρου αντίθετη ακόμα και στη συμβολική παρουσία των Αιγυπτιακών δυνάμεων στην Ανατολική Όχθη της διώρυγας που κατεχόταν από το Ισραήλ, κάτι για το οποίο επέμενε η Αίγυπτος. Η Μέρ ωστόσο

¹¹³Waldheim, “Search for Peace,” 204-205; και Rafael, *Destination Peace*, 230.

¹¹⁴Eban, *Personal Witness*, 500.

¹¹⁵Ο Άμπα Έμπαν ήταν Υπουργός Εξωτερικών και ο Γικάλ Αλόν Αναπληρωτής Πρωθυπουργός, καθώς και Υπουργός Παιδείας και Πολιτισμού στην Κυβέρνηση της Γκόλντα Μέρ.

¹¹⁶Steinberg B., *Women In Power*.

¹¹⁷Eban, *Personal Witness*, 500-1.

είχε κι άλλο στόχο: ήθελε να διατηρηθούν η Ιερουσαλήμ και τα υψίπεδα του Γκολάν υπό την ισραηλινή δικαιοδοσία και κυριαρχία.

Το Ισραήλ επιθυμούσε και επεδίωκε συνθήκες ειρήνης, όχι συμφωνίες εκχειρίας. Μία φιλειρηνική σχέση με την Αίγυπτο, δίχως τη διασφάλιση τις πλήρους ειρήνης δεν αποτελούσε ισχυρό κίνητρο για την επιστροφή του Όρους του Σινά. Στους δεκαοχτώ μήνες που ακολούθησαν, ο Σαντάτ επανέλαβε εις διπλούν την προσφορά του, εντούτοις η Μέρ την απέρριψε και τις δύο φορές.¹¹⁸ Αυτό ακολούθησε ένα αδιέξοδο, το οποίο διήρκησε μέχρι τον Οκτώβριο του 1973, με την Αίγυπτο να διασχίζει τη διώρυγα του Σουέζ, ανατρέποντας έτσι το statusquo.

Καθ'όλη τη διάρκεια των ετών 1971 και 1972 η Ισραηλινή Πρωθυπουργός δεν λάμβανε σοβαρά υπόψη τις ειρηνικές προσεγγίσεις του Σαντάτ. Αυτό συνέβαινε για τους λόγους που προαναφέρθηκαν και επιπρόσθετα, επειδή η Μέρ γνώριζε ότι ο Υπουργός Εξωτερικών των ΗΠΑ Χένρι Κίσιντζερ δεν ήταν ιδιαίτερα διατεθειμένος να ασχοληθεί ενδελεχώς με τη διαπραγματευτική απόπειρα της Ισραηλινο-Αιγυπτιακής διαμάχης. Αυτό ήταν επόμενο, διότι το καθεστώς που επικρατούσε δεν ήταν τόσο προβληματικό, ούτως ώστε να χρήζει η ανατροπή του.

Σε μία συνάντηση που πραγματοποιήθηκε ανάμεσα στη Γκόλντα Μέρ και τον Πρόεδρο των ΗΠΑ Ρίτσαρντ Νίξον τις 1 Μαρτίου 1973, η Πρωθυπουργός του Ισραήλ ισχυρίστηκε πως η εν λόγω στασιμότητα αποτελούσε ασφαλή επιλογή, καθώς οι Άραβες βρίσκονταν σε στρατιωτικό τέλμα. Αυτό το αίσθημα ασφάλειας και σιγουριάς προερχόταν από το γεγονός ότι η Μέρ θεωρούσε το Ισραήλ στρατιωτικά απόρθητο. Την ίδια άποψη μοιραζόντουσαν ο Υπουργός Εθνικής Άμυνας ΜοσέΝταγιάν και οι Στρατηγοί ΆριελΣαρόν και Γιτζάκ Ράμπιν.¹¹⁹ Κανένας τους δεν θεωρούσε πιθανό το ενδεχόμενο τις πολέμου με περιορισμένους στόχους και σκοπούς, ούτως ώστε να ανατραπεί το υπάρχον statusquo, αντί την επιβολή της συντριπτικής στρατιωτικής ήττας στο Ισραήλ.

Την ίδια περίοδο διεξήχθη και η Σύνοδος Κορυφής ΗΠΑ-Σοβιετικής Ένωσης, κατά οποία αποφασίστηκε να αναβληθούν οι διαδικασίες που αφορούσαν στο ζήτημα της Μέσης Ανατολής. Ο Σαντάτ, φανερά ενοχλημένος με αυτή την εξέλιξη, ανέφερε στον Πρόεδρο της Ρουμανίας ΝικολάεΤσαουσέσκου ότι ήταν έτοιμος να μιλήσει με κάποιον ανώτερο Ισραηλινό. Ο Τσαουσέσκου το μετέφερε αυτό στη Μέρ, η οποία φέρεται να χαροποιήθηκε δεόντως, ωστόσο παρέμεινε αδρανής. «Όλα της τα ένστικτα της έλεγαν να μην εμπιστευτεί το Σαντάτ.»¹²⁰

Εν συνεχεία, σε ό,τι αφορά στο αίτημα των Παλαιστινίων για την επιστροφή των εδαφών που κατακτήθηκαν πριν από τον πόλεμο, η Πρωθυπουργός του Ισραήλ έτεινε να κρατά την ίδια στάση. Πιο συγκεκριμένα, υποστήριζε ότι στη Διακήρυξη Μπαλφούρ η Παλαιστίνη περιλάμβανε εδάφη και στις δύο πλευρές του Ιορδάνη. Το 1922, όταν βρισκόταν ακόμα υπό βρετανική διοίκηση, περισσότερα από τα 2/3 αυτών των εδαφών χρησιμοποιήθηκαν από τους Βρετανούς, με σκοπό τη δημιουργία της Ιορδανίας. Και αργότερα, το 1948 η Ιορδανία κατέλαβε ό,τι είχε απομείνει από την

¹¹⁸Sachar, *A History of Israel*, vol. 2,4.

¹¹⁹Eban, *Personal Witness*, 515-16.

¹²⁰Stein, *Heroic Diplomacy*, 63.

Παλαιστίνη στη Δυτική Όχθη. Η Μείρ λοιπόν διακατεχόταν από την άποψη ότι οι Άραβες που εγκατέλειψαν τα χωριά τους στο Ισραήλ και κατέφυγαν στην Ιορδανία ή τη Δυτική Όχθη, δεν είχαν χάσει την πατρίδα τους. Τουναντίον, βρήκαν τόπο διαμονής σε άλλο μέρος αυτού που αργότερα θεωρήθηκε Παλαιστίνη.

Παρά τη δογματική στάση της Μείρ και τη σιγουριά που είχε αναφορικά με τη θέση του Ισραήλ, τα πράγματα επρόκειτο να εξελιχθούν διαφορετικά. Ο Αιγύπτιος Πρόεδρος βίωσε ιδιαίτερη πίεση από τους Άραβες σε εσωτερικό και διεθνές επίπεδο, από τη στιγμή που κήρυξε τα δύο προγενέστερα έτη ως “η χρονιά της απόφασης”, όπου επί της ουσίας η Αίγυπτος θα έπαυε την παρουσία των Ισραηλινών από το Αιγυπτιακό έδαφος. Όντας δυσαρεστημένοι λοιπόν οι Αιγύπτιοι από το στρατιωτικό αδιέξοδο και παρατηρώντας παράλληλα τη στρατιωτική υπεροχή των Ισραηλινών σε αέρα και σε οχυρώματα κατά μήκος της Διώρυγας του Σουέζ, οι πρώτοι κατήρτισαν ένα σχέδιο παραπλάνησης των Ισραηλινών, με σκοπό να επιτεθούν αιφνιδίως και με αμφίβιο τρόπο.¹²¹

Το Μάιο του 1973, το Ισραήλ κινητοποιήθηκε εξαιτίας της απειλής για επίθεση από τους Άραβες, εντούτοις οι υπηρεσίες πληροφοριών του Ισραήλ αγνόησαν τα στοιχεία που παρέπεμπαν σε μία επικείμενη σύγκρουση. Εν τέλει έπραξαν ορθά εκείνη τη φορά, ωστόσο το Σεπτέμβριο του ίδιου έτους έκαναν το ίδιο, απορρίπτοντας πληροφορίες για τις προετοιμασίες σοβαρής και άμεσης πολιτικής και στρατιωτικής επίθεσης. Στα Υψίπεδα του Γκολάν, κατά μήκος των Ισραηλινών συνόρων, υπήρχε κινητικότητα με διαρκή ενίσχυση Συριακών στρατευμάτων, μολαταύτα οι αξιωματούχοι των υπηρεσιών πληροφοριών του Ισραήλ ερμήνευσαν τη συγκεκριμένη κίνηση ως παρεπόμενο ανασφάλειας και φόβου της Συρίας για επίθεση από το Ισραήλ.¹²²

Στις 25 Σεπτεμβρίου πραγματοποιήθηκε μία μυστική συνάντηση ανάμεσα στη Γκόλντα Μείρ και το Βασιλιά της Ιορδανίας Χουσεΐν. Ο προσωπικός βοηθός της Μείρ, ΛουΚαντάρ, που τη συνόδευσε στη συνάντηση, συμπέρανε από το λεγόμενα του Χουσεΐν ότι οι Σύριοι ήταν έτοιμοι για πόλεμο και αντίστοιχα ότι οι Αιγύπτιοι ήταν πρόθυμοι να συνεργαστούν.¹²³ Αντίθετη άποψη είχε ο Γενικός Διευθυντής του πρωθυπουργικού γραφείου, ο οποίος φέρεται να τόνισε ότι σε καμία των περιπτώσεων δεν ανέφερε ο Χουσεΐν κάτι τέτοιο, ούτε υπήρξε κάποια αντίστοιχη πληροφόρηση από αλλού.¹²⁴

Λίγο αργότερα, η Μείρ συναντήθηκε με στελέχη του Υπουργικού Συμβουλίου, του στρατού, καθώς και με τον αρχηγό του επιτελείου και το στρατιωτικό πόρισμα έδειξε ότι το Ισραήλ δεν είχε να αντιμετωπίσει κάποιο κίνδυνο, προερχόμενο από μία κοινή στρατιωτική επίθεση Συρίας-Αιγύπτου, καθώς τις ήταν απίθανο η Συρία να επιχειρήσει μία επίθεση κατά μόνας. Επιπρόσθετα, τις 5 Οκτωβρίου, η Μείρ έλαβε ενημέρωση για τη βιαστική φυγή Ρώσων συμβούλων από τη Συρία και την ακριβώς

¹²¹Steinberg, *Women In Power*, location 2904.

¹²²Meir, *My Life*, 421.

¹²³Rabinovitch, *The Yom Kippur War*, 50.

¹²⁴Παρατηρήσεις του MordechaiGazit από το Συνέδριο για τον Οκτωβριανό Πόλεμο, Ινστιτούτο της Μέσης Ανατολής, Ουάσινγκτον Π.Κ., 9 Οκτωβρίου 1998, οι οποίες παρατίθενται στον Stein, *HeroicDiplomacy*, 70.

επόμενη μέρα, πληροφορήθηκε την επικείμενη επίθεση στις έξι το απόγευμα.¹²⁵ Η επιλογή της συγκεκριμένης ημέρας από τους Αιγύπτιους ήταν εσκεμμένη, καθώς ήταν η μέρα της Εξιλέωσης, το λεγόμενο “ΓιομΚιπούρ” που αποτελεί γιορτή για τους Εβραίους και γνώριζαν ότι οι Ισραηλινοί θα είναι απροετοίμαστοι και έτσι θα μπορέσουν να τους αιφνιδιάσουν.

Η Ισραηλινή Πρωθυπουργός αποφάσισε να καλέσει άμεσα τους συμβούλους της, ούτως ώστε να αποφασιστεί η ανταπόκριση του Ισραήλ. Ωστόσο υπήρχαν διαφωνίες ανάμεσά τους. Ο Αρχηγός του Γενικού Επιτελείου των Ισραηλινών Αμυντικών Δυνάμεων, Ντέιβιντ Ελαζάρ τάχθηκε υπέρ ενός προληπτικού πλήγματος, με την κινητοποίηση όλων των δυνάμεων της αεροπορίας, καθώς και τεσσάρων μεραρχιών του στρατού. Ο Υπουργός Εθνικής Άμυνας από την άλλη, ΜοσέΝταγιάν, υποστήριζε ότι έπρεπε να επιστρατευτούν δύο μεραρχίες του στρατού αντί για τέσσερις, καθότι αν υπήρχε πλήρης κινητοποίηση πριν από τη ρίψη των πρώτων πυρών, τότε θα θεωρηθεί το Ισραήλ ως η επιτιθέμενη πλευρά. Η Μείρ συμφώνησε και με τους δύο, με τον Ελαζάρ για το ότι η πλήρης κινητοποίηση είναι απαραίτητη και με τον Νταγιάν για το ότι εντούτοις, το Ισραήλ δεν έπρεπε να προβεί σε κάποια προληπτική ενέργεια.¹²⁶

Σκεπτόμενη την κατάσταση και τις χειρισμούς που έπρεπε να γίνουν, η Γκόλντα Μείρ φέρεται να είπε σε όσους ήταν παρόντες στη συγκεκριμένη συνάντηση ότι «αυτός ο πόλεμος βρίσκεται μόλις στην αρχή. Δεν γνωρίζουμε πόσο θα διαρκέσει, δε γνωρίζουμε αν θα έχουμε επιτακτική ανάγκη για πολεμοφόδια και άλλα. Και αν γνωρίζω το πώς λειτουργεί ο κόσμος, αν ξεκινήσουμε, κανένας δε θα ενδιαφερθεί: θα πουν «πώς ξέρατε ότι (οι Άραβες) θα επιτίθονταν;»»¹²⁷

Οι Υπουργοί που κλήθηκαν να παραστούν σε συνάντηση την ίδια μέρα στις 12:30, έμειναν άναυδοι με τα όσα πληροφορήθηκαν και άκουσαν, κι αυτό καθώς δεν είχαν λάβει κάποια προγενέστερη ενημέρωση για τις εξελίξεις με τους Άραβες στα σύνορα. Αντίθετα, γνώριζαν ότι υπό κανονικές συνθήκες, οι Ισραηλινές Ένοπλες Δυνάμεις θα είχαν στη διάθεσή τους τουλάχιστον 24 ώρες πριν την πρόκληση του πολέμου και στην προκειμένη περίπτωση τους ανακοινώθηκε ότι μόλις σε μερικές ώρες θα λάμβανε χώρα ένας πόλεμος σε δύο μέτωπα και με το στρατό να μην έχει κινητοποιηθεί ακόμα.¹²⁸

Όσο διενεργούνταν η εν λόγω συνάντηση, η Ισραηλινή Πρωθυπουργός πληροφορήθηκε την εκκίνηση των πυροβολισμών. Ο πόλεμος άρχισε στις 14:00, αιφνιδιάζοντας έτσι το Ισραήλ, καθώς αναμενόταν να λάβει χώρα τέσσερις ώρες αργότερα. Μετά από αυτό το γεγονός, η Μείρ για όσο ζούσε μετάνιωσε για το ότι δεν εμπιστεύτηκε το ένστικτό της και δεν προέβη στη διαταγή επιστράτευσης ολικής κλίμακας νωρίτερα.¹²⁹

¹²⁵Στοιίδιο.

¹²⁶Safran, *Israel: The Embattled Ally*, 285-6.

¹²⁷Συνέντευξη με την Γκόλντα Μείρ, 26 Δεκεμβρίου, 1978, Τελ Αβίβ, Ισραήλ, στο ίδιο ο.π.

¹²⁸Rabinovitch, *The Yom Kippur War*, 94.

¹²⁹Meir, *My Life*, 424-426.

Σε ό,τι αφορά στην πολεμική διαδικασία, η Γραμμή Μπαρ Λεβ άρχισε να καταρρέει εξαιτίας της Αιγυπτιακής επίθεσης, ήδη από τις πρώτες ώρες διεξαγωγής του πολέμου. Πιο συγκεκριμένα, τα Ισραηλινά αεροσκάφη καταστράφηκαν από πυραύλους τις τεχνολογίας, εξαιρετικής ακρίβειας και τα άρματα μάχης υπέστησαν ισχυρές απώλειες. Τα πράγματα χειροτέρεψαν με το πέρασμα του χρόνου, αφού μέχρι το βράδυ οι Αιγύπτιοι είχαν ήδη καταλάβει στρατηγικά σημεία στα ανατολικά της διώρυγας του Σουέζ, ενώ παράλληλα αιγυπτιακά πλοία μετέφεραν 70,000 στρατιωτικές δυνάμεις και 1,000 άρματα μάχης στην αντίπερα όχθη. Επιπλέον, 40,000 Σύριοι με 800 άρματα μάχης είχαν κινηθεί εντός των Υψιπέδων του Γκολάν.¹³⁰ Τα παραπάνω γεγονότα ώθησαν τον Υπουργό Εθνικής Άμυνας ΜοσέΝταγιάν να κλονιστεί σε τέτοιο βαθμό, φοβούμενος για την πιθανότητα να μην μπορεί το Ισραήλ να αμυνθεί, λόγω έλλειψης επαρκούς οπλισμού, που έφτασε στο σημείο να αναφέρεται σε παράδοση στους Αιγυπτίους. Ο Νταγιάν δε θεωρούσε ότι το Ισραήλ βρισκόταν σε θέση να αντεπιτεθεί. Εντούτοις ο Νταγιάν δε φερόταν να αναφέρεται στην ολική και πλήρη παράδοση του Ισραήλ στην Αίγυπτο, αλλά στην παραχώρηση κάποιου εδάφους.¹³¹ Η Ισραηλινή Πρωθυπουργός αποφάσισε να καλέσει τον πρέσβη του Ισραήλ στην Ουάσινγκτον και τον διέταξε να ασκήσει πίεση στις ΗΠΑ για την παροχή όπλων.¹³²

Ωστόσο οι εξελίξεις στο πεδίο τις μάχης μαίνονταν και παρά την ισχυρή αμυντική ικανότητα που επέδειξαν οι Ισραηλινές Ένοπλες Δυνάμεις, δεν υπήρξε κάποια συνταρακτική αλλαγή. Τα πράγματα διαφοροποιήθηκαν όταν ένα σημαντικό μέγεθος αμερικανικό εφοδιαστικό πρόγραμμα τέθηκε σε εφαρμογή. Βέβαια σύμφωνα με έναν αμερικανό ερευνητικό δημοσιογράφο, τον Σέιμουρ Χερς, η Γκόλντα Μέρ απείλησε μυστικά τον Χένρι Κίσιντζερ, εμμέσως, για το ότι θα έκανε χρήση του πυρηνικού οπλοστασίου του Ισραήλ, σε περίπτωση που δεν γινόταν άμεσα η αποστολή των όπλων. Οπότε αυτή η “εκβιαστική” απόπειρα της Μέρ έφερε τον Κίσιντζερ σε τέτοια θέση, που συνειδητοποίησε ότι δεν είχε επιλογή και ενέδωσε στις απαιτήσεις του Ισραήλ.¹³³

Μέχρι τις 19 Οκτωβρίου το Ισραήλ κατόρθωσε να απωθήσει το στρατό των Αιγυπτίων στην άλλη πλευρά της διώρυγας, ενώ ταυτόχρονα δημιούργησε ένα προγεφύρωμα στη Δυτική Όχθη, μόλις 97 περίπου χιλιόμετρα από το Κάιρο, παρά τις τεράστιες απώλειες που είχε υποστεί ήδη από τις πρώτες μέρες του πολέμου. Επιπροσθέτως, κατόρθωσε να απωθήσει το συριακό στρατό και με αυτό τον τρόπο τα Υψίπεδα του Γκολάν επανήλθαν στον έλεγχο του Ισραήλ.

Τρεις μέρες αργότερα, στις 22 Οκτωβρίου, το Συμβούλιο Ασφαλείας του ΟΗΕ εκδίδει ψήφισμα για την κατάπαυση του πυρός, το οποίο εφαρμόστηκε μετά από την απαίτηση των Σοβιετικών και την πίεση των ΗΠΑ στο Ισραήλ. Μάλιστα, ο Κίσιντζερ φέρεται να απείλησε με διακοπή κάθε είδους στρατιωτικής βοήθειας προς τους Ισραηλινούς. Ωστόσο, η Γκόλντα Μέρ προτιμούσε να υπάρξει καθυστέρηση μερικών

¹³⁰Eban, *Personal Witness*, 529.

¹³¹Rabinovitch, *The Yom Kippur War*, 220.

¹³²Στοιίδιο.

¹³³Hersh, *The Samson Option*, 225-31.

ημερών για την κατάπαυση του πυρός, διότι έτσι θα επιτυγχανόταν η οριστική ήττα του Αιγυπτιακού και Συριακού στρατού.¹³⁴

Μετά τον Πόλεμο του ΓιομΚιπούρ

Το κυρίαρχο συμπέρασμα που εξάγεται σχετικά με τον πόλεμο του ΓιομΚιπούρ είναι ότι οι Ισραηλινοί ήταν εντελώς απροετοίμαστοι για το ξέσπασμά του, κάτι που έγινε ολοφάνερο από το ότι η πολιτική καθώς και η στρατιωτική εξουσία του κράτους είχαν παρερμηνεύσει την κατάσταση ήδη πριν από την έκρηξη του εν λόγω πολέμου.¹³⁵ Η αυτοπεποίθηση από την οποία διακατεχόταν το Ισραήλ μετά τον Πόλεμο των Έξι Ημερών γινόταν ιδιαίτερα εμφανής και από τη στάση που διατηρούσε απέναντι στις ΗΠΑ.¹³⁶ Ο τρόπος διαχείρισης του συγκεκριμένου πολέμου από το Ισραήλ, αποτελεί ένα σημαντικό κεφάλαιο για τη στρατιωτική ιστορία, καθώς καταδεικνύει τους κινδύνους που υφίστανται από την εξάρτηση του κράτους αμιγώς στον τεχνολογικό εξοπλισμό, και το γεγονός ότι λειτούργησε ως υποκατάστατο του δόγματος, της τακτικής και της εκπαίδευσης.¹³⁷ Επιπλέον, μπορεί το Ισραήλ να ήταν ο νικητής του Πολέμου του ΓιομΚιπούρ, εντούτοις το κόστος που ενείχε ήταν πολύ μεγαλύτερο από οποιονδήποτε άλλο πόλεμο στον οποίο είχε συμμετάσχει η χώρα. Πάνω από 6,000 στρατιώτες τραυματίστηκαν ή σκοτώθηκαν στις δεκαοχτώ μέρες που διήρκεσε ο πόλεμος και η καταγραφή των οικονομικών απωλειών μόλις είχε ξεκινήσει¹³⁸.

Εντούτοις, σε ό,τι αφορά στην Μείρ, ο Πόλεμος του ΓιομΚιπούρ αποτέλεσε καθοριστικό γεγονός της καριέρας της ως Πρωθυπουργού και το απότοκο αυτών των εξελίξεων άσκησε σημαντική επιρροή στο πολιτικό της μέλλον. Διεξήχθησαν οι εκλογές για την ανάδειξη της όγδοης Κνέσετ¹³⁹ στις 31 Δεκεμβρίου 1973, στα αποτελέσματα των οποίων το Εργατικό κόμμα κέρδισε μόνο 51 από τις 120 θέσεις. Έχασε έξι θέσεις, ωστόσο παρέμεινε το κυρίαρχο κόμμα και ήταν το μόνο που μπορούσε να σχηματίσει κυβέρνηση. Στις 30 Ιανουαρίου 1974 ο τότε Πρόεδρος του Ισραήλ, ΕφραίμΚατζίρ διόρισε την Γκόλντα Μείρ για το σχηματισμό κυβέρνησης.

Εν τω μεταξύ, αυτή ήταν μία δύσκολη διαδικασία. Η επίδραση που είχαν οι προηγούμενοι μήνες φάνηκε στη σωματική και ψυχική της υγεία. Παράλληλα, καλούνταν να διαχειριστεί τη “μάχη” που λάμβανε χώρα στο εσωτερικό του κόμματος, κυρίως εξαιτίας του γεγονότος ότι είχε επηρεαστεί αρνητικά η υπόληψη και η πολιτική της φήμη. Μολονότι πριν από τον πόλεμο του ΓιομΚιπούρ κανείς δεν τόλμησε να τις ασκήσει κριτική, πλέον αυτό συνέβαινε και μάλιστα σε ισχυρό βαθμό.¹⁴⁰ Παρά τις δυσκολίες που αντιμετώπισε, η Μείρ κατόρθωσε τελικά να συστήσει τη νέα διοίκηση και την παρουσίασε στο κοινοβούλιο. Υπήρχαν νέες

¹³⁴Eban, *Personal Witness*, 532-9.

¹³⁵Rolef, *The Domestic fallout of the Yom Kippur War*, 178.

¹³⁶Dinitz, *The Yom Kippur War: Diplomacy of war and peace*, 106.

¹³⁷Bolia, *Overreliance on Technology in Warfare: The Yom Kippur War as a Case Study*, 55.

¹³⁸Sachar, *A History of Israel*, vol. 2,3.

¹³⁹Η Κνέσετ είναι το κοινοβούλιο του Ισραήλ.

¹⁴⁰Weitz, *Golda Meir, Israel's Fourth Prime Minister (1969-74)*, 56.

πολιτικές παρουσίες, παρόλα αυτά οι ανώτεροι υπουργοί που συνδέονταν με τον πόλεμο του ΓιομΚιπούρ παρέμειναν στις θέσεις τους, με κυρίαρχο τον ΜοσέΝταγιάν. Ταυτόχρονα, δημοσιοποιήθηκαν τα συμπεράσματα της επιτροπής που διερεύνησε τα γεγονότα του πολέμου και παρά την παρότρυνση για αποδέσμευση ανώτερων αξιωματούχων από τα καθήκοντά τους, αυτό δεν εφαρμόστηκε. Η κοινή γνώμη εξοργίστηκε, προσφεύγοντας σε διαδηλώσεις και απαιτώντας την παραίτηση της Πρωθυπουργού και της κυβέρνησης στο σύνολό της. Έτσι λοιπόν, στις 10 Απριλίου 1974, η παράταξη του Εργατικού Κόμματος στην Κνέσσετ απαίτησε την παραίτηση του Υπουργού Εθνικής Άμυνας ΜοσέΝταγιάν, ή ολόκληρης της κυβέρνησης. Η Γκόλντα Μείρ λοιπόν, δήλωσε σε όλους όσοι παρευρίσκονταν στη συνάντηση του κόμματος, την παραίτησή της. «Παραιτούμαι. Δεν δύναμαι να κρατάω αυτό το βάρος άλλο...Βρίσκομαι στο τέλος της επαγγελματικής μου πορείας.»¹⁴¹ Είχε γίνει πλέον ξεκάθαρο λοιπόν ότι η πολιτική της καριέρα είχε φτάσει στο τέλος της. Έτσι, στις 11 Απριλίου 1974 υπέβαλε την παραίτησή της και το Υπουργικό της Συμβούλιο έγινε μεταβατική κυβέρνηση, μέχρις ότου να πραγματοποιηθεί ο συνασπισμός της κυβέρνησης, που όριζε το Σύνταγμα του Ισραήλ.

Παρά τα τραγικά γεγονότα που έλαβαν χώρα και την ώθησαν στην παραίτηση όχι μόνο από το πρωθυπουργικό αξίωμα, αλλά και στο να δώσει τέλος στην πολιτική της καριέρα, η Γκόλντα Μείρ αποτέλεσε πηγή έμπνευσης και θαυμασμού για το Ισραήλ και διεθνώς. Στις 16 Απριλίου 1975, σε μία τελετή για την Ημέρα της Ανεξαρτησίας στο Θέατρο της Ιερουσαλήμ, της απονεμήθηκε το ανώτατο βραβείο του Κράτους του Ισραήλ, το “Βραβείο Ισραήλ”, για το έργο που προσέφερε καθ’όλη τη διάρκεια του βίου της. Λαμβάνοντας το βραβείο της, φέρεται να είπε «Δεν γνωρίζω γιατί μου αξίζει αυτή η τιμή»¹⁴², αντίδραση που αποτελούσε χαρακτηριστική της προσωπικότητάς της.

Η Γκόλντα Μείρ απεβίωσε στην Ιερουσαλήμ στις 8 Δεκεμβρίου 1978, στην ηλικία των 80 ετών. Παρά την αδιάψευστη αφοσίωσή και τις ηγετικές ικανότητες που επέδειξε, όταν ήταν πια σε προχωρημένη ηλικία, της επιβλήθηκε ένας ρόλος που κάλλιστα θα αποτελούσε σημαντική πρόκληση για έναν χαρισματικό πολιτικό όπως ήταν η ίδια και ο οποίος ήταν πολύ μεγάλος και βαρύς για να τον διαχειριστεί.¹⁴³ Αν και ασκήθηκε άσχημη κριτική για την αντιμετώπιση του Πολέμου του ΓιομΚιπούρ και την άρνησή της να διαπραγματευτεί με τον Πρόεδρο της Αιγύπτου Σαντάτ, η ίδια δεν έχασε ποτέ την πίστη στις απόψεις της και μέχρι το τέλος θεωρούσε ότι ο Αραβικός κόσμος δε θα αναγνώριζε ποτέ το δικαίωμα του Ισραήλ για ειρήνη, με ασφαλή και αναγνωρισμένα σύνορα.¹⁴⁴

Όπως η Ίντιρα Γκάντι, έτσι και η Γκόλντα Μείρ άφησε μία κληρονομιά με αμφιλεγόμενα σχόλια και κριτικές. Οι υποστηρικτές της την αίρουν για το ρόλο που διαδραμάτισε στη δημιουργία του κράτους του Ισραήλ, στην εγκαθίδρυση σημαντικών διμερών σχέσεων με πολλά αφρικανικά κράτη, στο γεγονός ότι προσέφερε στέγη στους μετανάστες του Ισραήλ και στη σταθερότητα και την πυγμή

¹⁴¹Medzini, *The Proud Jewess*, 494.

¹⁴²*Ma'ariv*, 17 April, 1975.

¹⁴³Weitz, *Golda Meir, Israel's Fourth Prime Minister (1969-74)*, 59.

¹⁴⁴Steinberg, *Women In Power*, τοποθεσία 3001.

που επέδειξε κατά τη διάρκεια του Πολέμου του ΓιομΚιπούρ. Από την άλλη, υπάρχουν εκείνοι που την κατακρίνουν για τους διακανονισμούς στη Δυτική Όχθη, για την αποτυχία της και την άρνησή της για διαπραγμάτευση με την Αίγυπτο, για το ότι απέρριπτε την ύπαρξη των Παλαιστινίων, καθώς και για το γεγονός ότι επέτρεψε την εξέλιξη της κατάστασης κατά την οποία κινδύνευσε να χαθεί ο Τρίτος Ναός.¹⁴⁵

Τα ισχυρά όσο και τα αδύναμα στοιχεία της Γκόλντα Μέρ ως ηγέτιδας, έγιναν εμφανή από τον τρόπο με τον οποίο διαχειρίστηκε τα όσα προέκυψαν κατά τη διάρκεια της θητείας της και τα οποία αναφέρθηκαν παραπάνω. Ωστόσο, η πλήρης κατανόηση αυτών θα επιτευχθεί μέσω της ανάλυσης του προφίλ της προσωπικότητάς της, καθώς και του στυλ ηγεσίας της.

Η προσωπικότητα της Γκόλντα Μέρ

Ο διεθνής τύπος εκλάμβανε την Ισραηλινή πρωθυπουργό ως μία φιγούρα συνυφασμένη με το πρότυπο της γιαγιάς, γεμάτη καλοσύνη και εγκαρδιότητα. Στην πραγματικότητα όμως, η προσωπικότητα της Γκόλντα Μέρ απαρτιζόταν περισσότερο από ένα ισχυρό κράμα κυριαρχικών/χειριστικών χαρακτηριστικών, συνδυαστικά με το μοτίβο που αφορά στο παράπονο και την εριστική συμπεριφορά. Η Στάινμπεργκ συμπεραίνει ότι το χαρακτηριστικό της κυριαρχικότητας είναι αυτό που υπερισχύει σε σύγκριση με τα υπόλοιπα.¹⁴⁶

Αναλυτικότερα, σε ό,τι αφορά στους ανθρώπους με το χαρακτηριστικό μοτίβο της κυριαρχικότητας, παρατηρείται ότι διακατέχονται από ισχυρή θέληση, αποφασιστικότητα και είναι σκληραγωγημένοι. Σχετικά με τη Γκόλντα Μέρ, ιδιαίτερα τα δύο τελευταία στοιχεία παρατηρήθηκαν να αναπτύσσονται ήδη από πολύ νεαρή ηλικία, όσο ήταν παιδί στη Ρωσία. Επιπρόσθετα, το χαρακτηριστικό της κυριαρχικότητας έγινε πρόδηλο στις ΗΠΑ, όπου έπρεπε να διαχειριστεί τον αρνητισμό των γονέων της για τις σπουδές της και την αναγκαιότητα να βρει λύση ούτως ώστε να πραγματοποιήσει αυτήν της την επιθυμία. Με το πέρασμα του χρόνου και με τη μετέπειτα ενασχόλησή της με το κίνημα του Σιωνισμού, η ισχυρή της βούληση και η αποφασιστικότητά της έγιναν περισσότερο εμφανείς.

Όσο αυξανόταν η ενασχόληση της Μέρ με την πολιτική, τόσο πιο έντονη γινόταν η κυριαρχικότητά της. Κατά τη διάρκεια της θητείας της ως Υπουργός Εξωτερικών, δεν απήλασε κανένα υπάλληλο του Υπουργείου από τα καθήκοντά του, ο οποίος δε μοιραζόταν κοινές ιδέες και απόψεις με την ίδια, παρόλο που η ιδεολογία αποτελούσε σημαντικό παράγοντα για εκείνη. Ωστόσο, η αποδοκιμασία της απέναντί τους γινόταν πασιφανής από τις εκφράσεις και τον τρόπο που αντιδρούσε σε ορισμένες

¹⁴⁵Στο ίδιο, τοποθεσία 3007.

¹⁴⁶Στο ίδιο, τοποθεσία 3015.

περιστάσεις. Μάλιστα, αρκετοί αξιωματούχοι του Υπουργείου φρόντιζαν να μην προκαλούν την Υπουργό, ειδικά δημοσίως και κατέβαλαν σημαντικές προσπάθειες για να μην εκφράσουν καινούργιες ιδέες, ριζοσπαστικού χαρακτήρα.¹⁴⁷

Ο Μερών Μετζίνι, ένας εκ των βιογράφων της Γκόλντα Μείρ, παρατηρεί ότι η Ισραηλινή Πρωθυπουργός ήταν δογματική και ισχυρογνώμων. Υπερασπιζόταν με ζήλο την ορθότητα των απόψεών της και στις συναναστροφές της με τους ανθρώπους μπορούσε να γίνει εκφοβιστική και σκληρή.¹⁴⁸ Ο Ντέιβιντ Μπεν-Γκουριόν, ο πρώτος Πρωθυπουργός του κράτους του Ισραήλ, περιέγραψε την Γκόλντα Μείρ ως «μία γυναίκα με στενούς ορίζοντες». Ωστόσο, ο ίδιος τη χαρακτήρισε κάποτε ως «το μοναδικό άνδρα της κυβέρνησης», κάτι που οφείλεται στην κυριαρχική συμπεριφορά της.¹⁴⁹

Ο εν λόγω χαρακτηρισμός αποδίδεται στην Ίντιρα Γκάντι, καθώς και τη Μάργκαρετ Θάτσερ. Ο Σιμόν Περές, ο οποίος είχε διατελέσει Υπουργός Εθνικής Άμυνας, υπηρεσιακός Πρωθυπουργός, Πρωθυπουργός και εν συνεχεία Πρόεδρος, θεωρούσε εξίσου τη Μείρ ως μία ισχυρή προσωπικότητα. Συμπληρωματικά, την έβλεπε ως κάποια που «στα ίδια της τα μάτια, δεν της δόθηκε καμία ευκαιρία. Το κίνητρό της δεν ήταν τόσο η επιθυμία για εξουσία, αλλά η αυτοέκφραση των απόψεων που τις είχε σαν αναμφισβήτητες αλήθειες»¹⁵⁰. Προς επίρρωση αυτών, πολλοί από όσους εργάστηκαν μαζί της πριν γίνει Πρωθυπουργός, ισχυρίστηκαν ότι επρόκειτο για έναν άνθρωπο με σκληρό χαρακτήρα και τη θέληση να προσαρμόζουν οι ανώτεροι αξιωματούχοι τις απόψεις τους στις δικές της προκαταλήψεις. Τη θεωρούσαν δογματική και με ισχυρές πεποιθήσεις. Μάλιστα, όταν της ζητήθηκε κάποτε να μπει στη θέση του Νάσερ, η ίδια αρνήθηκε.¹⁵¹ Ο Μάικλ Χάρις, ανέφερε χαρακτηριστικά ότι «αυτό στο οποίο υστερούσε η Γκόλντα ήταν η προσαρμοστικότητα, δηλαδή η ικανότητα να λέει για λόγους τακτικής κάτι το οποίο δεν υποστήριζε εν τοις πράγμασι. Θα μπορούσε να πει ότι είμαστε έτοιμοι να εξερευνήσουμε το ζήτημα, αντί να εκφέρει ένα ηχηρό όχι. Ορισμένες από τις κρίσεις με τις Ηνωμένες Πολιτείες και τα Ηνωμένα Έθνη θα μπορούσαν να έχουν αποφευχθεί αν δεν ήταν τόσο ευθύς και ωμή. Ήταν ιδιαίτερα άκαμπτη στις τακτικές της.»¹⁵²

¹⁴⁷Medzini, *The Proud Jewess*, 273-4.

¹⁴⁸Στοιίδιο, 14-16.

¹⁴⁹Στοιίδιο, 18.

¹⁵⁰Απόσπεντέυξητηςσυγγραφέωςτουβιβλίου “*Women In Power: The Personalities and Leadership Styles of Indira Gandhi, Golda Meir, and Margaret Thatcher*” ΜπλέμαΣτάνιμπεργκμετονΣάιμονΠέρες, στις 16 Νοεμβρίου 2004, στηΝέαΥόρκη.

¹⁵¹Steinberg, *Women In Power: The Personalities and Leadership Styles of Indira Gandhi, Golda Meir, and Margaret Thatcher*, τοποθεσία 3163.

¹⁵²Απόσπεντέυξητηςσυγγραφέωςτουβιβλίου “*Women In Power: The Personalities and Leadership Styles of Indira Gandhi, Golda Meir, and Margaret Thatcher*” ΜπλέμαΣτάνιμπεργκμετονΜάικλΧάρις, στις 14 ΟκτωβρίουστηνΙερουσαλήμ. Ο Χάρις εργάστηκε για τη Μείρ όσο ήταν Υπουργός Εξωτερικών και Παγκόσμια Γραμματέας του Εργατικού Κόμματος. Αργότερα ο ίδιος έγινε Υπουργός Βιομηχανίας και Εμπορίου και Γενικός Γραμματέας του Εργατικού Κόμματος.

Ακόμη, σε ό,τι αφορά στη διαχείριση τις εξωτερικής πολιτικής, η Γκόλντα Μείρ ήταν υπέρ της απλούστευσης των ζητημάτων. Αυτό έγινε πασιφανές από το γεγονός ότι δεν επιθυμούσε να εμβαθύνει στην περιπλοκότητα των επιμέρους διεθνών θεμάτων, των πιέσεων που προέρχονταν από την ανταγωνιστικότητα του διεθνούς συστήματος και να κατανοήσει πώς αυτά επηρεάζουν τη διαμόρφωση της εξωτερικής πολιτικής όχι μόνο του Ισραήλ, αλλά και άλλων κρατών. Για την ίδια, αυτό που είχε τη μέγιστη σημασία ήταν η προάσπιση των στοιχειωδών συμφερόντων του Ισραήλ, όπως τα αντιλαμβανόταν εκείνη.¹⁵³

Η Γκόλντα Μείρ διακατεχόταν και από έντονη ευσυνειδησία, χαρακτηριστικό το οποίο συνεπάγεται την ύπαρξη ισχυρών ηθικών αξιών και την αδήριτη ανάγκη να φέρουν εις πέρας το έργο που έχουν θέσει και κυρίως, με σωστό τρόπο. Είναι όμως πιστοί στην οικογένειά τους και τους σκοπούς τους. Στην περίπτωση της Μείρ το χαρακτηριστικό τις ευσυνειδησίας γινόταν έντονα διακριτό με τη μορφή τις αξιοσημείωτης ευλάβειας. Το αίσθημα τις ευθύνης και του καθήκοντος είχε τόσο μεγάλη επιρροή στην ίδια, που την ώθησε στο να θυσιάσει το χρόνο που θα μπορούσε να αφιερώσει στα παιδιά τις, το γάμο τις, καθώς και την υγεία τις. Η Μείρ ένιωθε ότι είχε ηθική υποχρέωση απέναντι στο Εβραϊκό κράτος και γι' αυτό το λόγο διχαζόταν διαρκώς ανάμεσα τις ευθύνες τις και τις υποχρεώσεις που έφερε τις τα αγαπημένα τις πρόσωπα από τη μία πλευρά και στην ευθύνη που είχε στο κράτος του Ισραήλ, από την άλλη.

Κατανοώντας το προφίλ της προσωπικότητας της Γκόλντα Μείρ

Το προφίλ τις προσωπικότητας τις Μείρ ήταν το απότοκο οικογενειακών γνωρισμάτων, εγγενών προδιαθέσεων, καθώς και βιωμάτων, τα οποία κυρίως προέρχονταν από τη σχέση της με τους γονείς και τη μεγαλύτερη αδερφή της. Ειδικότερα, το μοτίβο της κυριαρχίας οφείλεται σε ισχυρό βαθμό στη συνδιαλλαγή με την οικογένειά της και τις εμπειρίες που αποκόμισε. Η μεγαλύτερη αδερφή της Σέινα, διαδραμάτισε εξέχοντα ρόλο στην εξέλιξη της Γκόλντα, καθώς της έδωσε το κίνητρο να ασχοληθεί με το Σιωνισμό και αν αφοσιωθεί σε τέτοιο βαθμό, που έθεσε ως σκοπό της ζωής της να συμβάλλει ούτως ώστε να επιστραφεί η γη που ανήκε στους Εβραίους και τα κατάφερε. Εντούτοις, η Μείρ απέκτησε την πεποίθηση πως δεν είναι αρκετό να πιστεύει κάποιος σε κάτι, πρέπει να προσπαθήσει πολύ ούτως ώστε να το πραγματώσει.¹⁵⁴

¹⁵³Steinberg, "Women In Power: The Personalities and Leadership Styles of Indira Gandhi, Golda Meir, and Margaret Thatcher", τοποθεσία 3179.

¹⁵⁴Στο ίδιο, τοποθεσία 3482.

Το στυλ ηγεσίας τις Γκόλντα Μείρ

Η δημιουργία του κράτους του Ισραήλ είχε πρωτεύουσα σημασία για τη Γκόλντα Μείρ και σαν αποτέλεσμα, οι αποφάσεις που λάμβανε λειτουργούσαν βάσει αυτού. Ο ρόλος της στην κυβέρνηση, είτε ως Υπουργός, είτε ως Πρωθυπουργός ήταν εξέχων, εντούτοις είναι σημαντικό να υπάρξει σαφήνεια και κατανόηση αναφορικά με το είδος τις ηγεσίας που ασκούσε.

Πολιτικός Προσανατολισμός

Οι παράγοντες που κινητοποιούσαν τη Γκόλντα Μείρ και διαμόρφωναν τις πολιτικές της αποφάσεις ήταν η ιδεολογία, ο πραγματισμός, η ισχύς και η προσωπική επιβεβαίωση. Αναλύοντας το καθένα από αυτά, θα πραγματοποιηθεί η κατανόηση του στυλ ηγεσίας της Ισραηλινής Πρωθυπουργού.

Ιδεολογία

Όπως έχει γίνει ήδη προφανές από τα όσα προαναφέρθηκαν, το βασικό στοιχείο που ώθησε τη Μείρ στην ανάληψη των πρωθυπουργικών καθηκόντων, ήταν οι ιδεολογικές της πεποιθήσεις και η εκπλήρωση του οράματος που είχε διαμορφώσει για το κράτος του Ισραήλ. Πιο συγκεκριμένα, η Γκόλντα Μείρ διακατεχόταν από ένα σύνολο πολιτικών αξιών που η ίδια θεωρούσε ότι έπρεπε να εφαρμοστούν σε επίπεδο κυβερνητικών πολιτικών και κυρίως σε ό,τι αφορά στην εξωτερική πολιτική, με σκοπό την ασφάλεια του κράτους του Ισραήλ. Η Μείρ θεωρούσε ότι καταλυτικός παράγοντας για αυτό ήταν η διατήρηση του statusquo. Μέχρις ότου να είναι θετικοί οι Άραβες στην ύπαρξη διαπραγματεύσεων με απόλυτο σκοπό την πλήρη ειρήνη, δεν έπρεπε να γίνει καμία εδαφική παραχώρηση.¹⁵⁵ Η επίμονη και αποφασιστική στάση της Γκόλντα Μείρ σχετικά με το Μεσανατολικό, έγινε προφανής ήδη από την απαρχή της πρωθυπουργικής της θητείας. Δήλωσε με ξεκάθαρο τρόπο στην Κνέσετ ότι κατά τη διάρκεια της θητείας της το Ισραήλ δε θα δεχόταν τίποτα λιγότερο από την πλήρη και αληθινή ειρήνη.¹⁵⁶ Αυτό ήταν και το αίτιο εξαιτίας του οποίου ήταν αντίθετη με τις διαπραγματεύσεις τεσσάρων δυνάμεων, καθώς ανησυχούσε ότι δε θα έδιναν βαρύτητα στο ζήτημα της ειρήνης και έτσι οι Άραβες θα είχαν ένα επιπρόσθετο επιχείρημα για την άρνησή τους αναφορικά με τις διαπραγματεύσεις με το Ισραήλ. Στην πραγματικότητα λοιπόν, η Γκόλντα Μείρ θεωρούσε ότι μία εξωτερική δύναμη θα προσπαθούσε να καθορίσει το μέλλον του Ισραήλ και να το ωθήσει να αποδεχτεί μία συμφωνία, η οποία στην πραγματικότητα όχι μόνο ήταν ασύμφορη, αλλά και την οποία δεν επιθυμούσε.¹⁵⁷

¹⁵⁵ Στο ίδιο, τοποθεσία 3598.

¹⁵⁶ Από ομιλία της Πρωθυπουργού στην Κνέσετ, στις 16 Δεκεμβρίου 1969.

¹⁵⁷ Jerusalem Post, 20 Μαρτίου 1969.

Η Μέρνι έδινε την εντύπωση τις γυναίκασ και τις ηγέτιδασ που κατείχε τον απόλυτο έλεγχο, ωστόσο τα πράγματα δεν ήταν πάντα έτσι και σε ορισμένες περιστάσεισ αισθανόταν ανεπαρκήσ. Αυτό ίσχυε κυρίωσ κατά τη διάρκεια τις πρωθυπουργικήσ τις θητείασ, εξαιτίασ τις προχωρημένησ ηλικίασ στην οποία βρισκόταν και των ζητημάτων υγείασ που αντιμετώπιζε, την ελλιπή τις εκπαίδευση, τις ελάχιστεσ στρατιωτικέσ τις γνώσεισ, καθώσ και το γεγονός ότι απουσίαζε μία σταθερή και συνεκτική πολιτική συμμαχία. Όλα αυτά είχαν ωσ απότοκο να αντιλαμβάνεται τα πράγματα με ασπρόμαυρη λογική και να εμμένει δογματικά σε συγκεκριμένα ζητήματα, τα οποία θεωρούνταν αναχρονιστικά για εκείνη την εποχή και δεν μπορούσαν να εφαρμοστούν.¹⁵⁸ Βεβαίωσ αυτά αιτιολογούν και το γεγονός ότι η προσωπικότητα της Μέρνι χαρακτηριζόταν από το μοτίβο της κυριαρχικότητασ. Τα άτομα με το συγκεκριμένο μοτίβο τείνουν να έχουν ισχυρέσ απόψεισ, οι οποίεσ είναι γερά θεμελιωμένεσ σε πιστεύω και αξίεσ.¹⁵⁹

Η ισχυρή ιδεολογική ταυτότητα της Μέρνι και η επιμονή της σε αυτήν αιτιολογεί τη διαρκή άρνησή της να διαπραγματευτεί με τουσ Άραβεσ και εν προκειμένω με τον Πρόεδρο της Αιγύπτου Σαντάτ για κάτι λιγότερο από τα όσα θεωρούσε ότι συνέφεραν το Ισραήλ, δηλαδή μία ειρηνευτική συνθήκη, μία στρατιωτική συμφωνία καθώσ και ένα επίσημο πολιτικό έγγραφο.

Πολιτικός Πραγματισμός

Κάτι που αποτελεί παράδοξο είναι το γεγονός ότι ενώ η Ισραηλινή Πρωθυπουργόσ είχε σαν κυρίαρχο άξονα την ιδεολογική της ταυτότητα, ωστόσο τα νεανικά χρόνια που πέρασε τις ΗΠΑ την εφοδίασαν με την ανάγκη εύρεσησ άμεσων και πρακτικών λύσεων για την αντιμετώπιση των προβλημάτων. Αυτό είχε σαν αποτέλεσμα να εκτιμήσει τον πραγματισμό και την ανάμειξη με τις δημόσιεσ υποθέσεισ.¹⁶⁰

Επιπλέον, χαρακτηριστικό είναι το ότι ήδη από τις πρώτεσ μέρεσ ανάληψησ των πρωθυπουργικών της καθηκόντων, η Μέρνι δημιούργησε ένα εργασιακό μοτίβο το οποίο και ακολούθησε καθ'όλη τη διάρκεια της θητείασ της. Σύμφωνα με αυτό λοιπόν, η Ισραηλινή Πρωθυπουργόσ κατόρθωνε να επικεντρώνεται στην αντιμετώπιση εξωτερικών ζητημάτων και ταυτόχρονα στην ανάληψη ορισμένων κυβερνητικών πρωτοβουλιών. Ο λόγος ήταν απλόσ: η Μέρνι υποστήριζε έντονα ότι η εφαρμογή νέων πολιτικών δε θα έχει θετικό αντίκτυπο, ειδικότερα στις λεπτέσ ισορροπίεσ που έπρεπε να διατηρούνται στη συμμαχία, αλλά και στην ίδια της την παράταξη. Ακόμη, εφόσον ήταν σίγουρη ότι η πιθανότητα διαπραγματεύσεων με τουσ Άραβεσ και κυρίωσ με την Αίγυπτο, ήταν μηδαμινέσ, θεωρούσε άσκοπο να δημιουργήσει ψεύτικεσ ελπίδεσ στην κυβέρνηση και το κράτοσ της και γ'αυτό προτιμούσε να επικεντρωθεί σε απτά και ακριβή ζητήματα.¹⁶¹

¹⁵⁸Medzini, *The Proud Jewess*, 356.

¹⁵⁹Millon, *Disorders of Personality*, 485.

¹⁶⁰Medzini, *The Proud Jewess*, 387.

¹⁶¹Στοιίδιο, 359.

Ισχύς – Εξουσία

Η έννοια της ηγεσίας για την Γκόλντα Μέρ λειτουργούσε βάσει της ανάγκης για προσφορά. Όπως διευκρινίστηκε και στα προαναφερθέντα, η Μέρ από νεαρή ηλικία ανέπτυξε το όραμα της δημιουργίας και ύπαρξης ενός ανεξάρτητου εβραϊκού κράτους, κάτι το οποίο εν τέλει κατόρθωσε. Θεωρούσε ότι όφειλε να υπηρετήσει το κοινό καλό και δεν διακατεχόταν τόσο από την ανάγκη για δύναμη. Εν ολίγοις λοιπόν, δεν ανήκε στην κατηγορία των ηγετών που αποσκοπούν στην εξουσία για λόγους ισχύος πρωτίστως και δευτερευόντως για την προσφορά στην κοινωνία, αλλά αντίθετα, ανήκε στην κατηγορία της “υπηρεσιακής ηγεσίας”, όπως αποκαλείται και περιγράφεται από τον Γκρίνλιφ.¹⁶² Προς επίρρωση των όσων αναφέρθηκαν, ο Πρόεδρος των ΗΠΑ Ρίτσαρντ Νίξον, του οποίου η θητεία συνέπεσε με αυτήν της Μέρ, δήλωσε χαρακτηριστικά για εκείνη: «Πολλοί ηγέτες ανέρχονται στην εξουσία υποκινούμενοι από τη δύναμη για προσωπική φιλοδοξία. Όχι όμως η Γκόλντα Μέρ. Όλη της τη ζωή έθετε να φέρει εις πέρας κάποιο έργο, όποιο κι αν ήταν αυτό, και έβαζε όση περισσότερη ενέργεια και αφοσίωση μπορούσε σε αυτό.»¹⁶³

Εντούτοις ορισμένοι μελετητές υποστηρίζουν ότι η Ισραηλινή Πρωθυπουργός διεπόταν από την επιθυμία για προσωπική ισχύ και κυριαρχία, κάτι το οποίο ενδεχομένως αποδεικνύεται και από τις οργανωσιακές συνήθειές της. Επί παραδείγματι, η δυσπιστία της την απώθησε από τη δημιουργία μιας μακροπρόθεσμης στρατηγικής. Αρνήθηκε να προβεί στη σύνθεση τις Εθνικού Συμβουλίου Ασφαλείας, κάτι το οποίο είχε σαν αποτέλεσμα στη διάρκεια του πολέμου του ΓιομΚιπούρ, να υφίσταται μία διαδικασία λήψης απόφασης που λειτουργούσε ερασιτεχνικά και με οργανωσιακές ελλείψεις.¹⁶⁴

Προσωπική Επιβεβαίωση

Η μοναδική στιγμή όπου η ανάγκη για προσωπική επιβεβαίωση κυριάρχησε για τη Μέρ, ήταν όταν τον Απρίλιο του 1974 ανακοίνωσε την παραίτησή της στην Κνέσετ. Δήλωσε χαρακτηριστικά ότι δεν μπορούσε να αγνοήσει τη δημόσια όξυνση αναφορικά με τη διαχείριση του Πολέμου του Γιομ Κιπούρ από την κυβέρνησή της. Επιθυμούσε να λάβει προσωπική επιβεβαίωση για τη θητεία της ως Πρωθυπουργός, εφόσον όμως αυτό δεν ήταν δυνατό, επέλεξε να το πραγματώσει με το να παραιτηθεί.¹⁶⁵

¹⁶²Greenleaf, “*Servant Leadership*”, 22.

¹⁶³Nixon, *Leaders*, 285-6.

¹⁶⁴Medzini, *The Proud Jewess*, 451.

¹⁶⁵Steinberg, *WomenInPower*, 3725.

Στρατηγική Διοίκησης του Υπουργικού Συμβουλίου

Υπερασπίστρια

Κατά τη διάρκεια της πρωθυπουργικής της θητείας, η Γκόλντα Μείρ χρησιμοποίησε μία πληθώρα στρατηγικών προκειμένου να διοικήσει το Υπουργικό της Συμβούλιο. Ωστόσο, σε ό,τι αφορά στη διαχείριση των ζητημάτων εξωτερικής πολιτικής, λειτουργούσε κατά κύριο λόγο ως υπέρμαχος των ιδεών που εκείνη και οι συνάδελφοι, οι σύμβουλοι και το Υπουργικό της Συμβούλιο είχαν συμφωνήσει και δεν δεχόταν τις απόψεις άλλων.

Ακόμη, η Μοσάντ¹⁶⁶ και η Σαμπάκ¹⁶⁷, λογοδοτούσαν απευθείας σε εκείνη, βάσει της πρωθυπουργικής της ιδιότητας. Το ίδιο ίσχυε για τους επικεφαλής της αστυνομίας και των Ισραηλινών Ενόπλων Δυνάμεων και επιπλέον, διατηρούσε άμεση επαφή με τον πρόεδρο του Ισραήλ στις ΗΠΑ.¹⁶⁸ Στο σημείο αυτό κρίνεται σημαντικό να επισημανθεί πως αυτό συνέβαινε διότι η Γκόλντα Μείρ επιθυμούσε μυστικότητα και ήταν επιφυλακτική. Ακόμη, πίστευε ότι με αυτό τον τρόπο μειώνονταν οι πιθανότητες διαρροής κρατικών πληροφοριών και δεδομένων. Βέβαια, προκειμένου να το επιτύχει αυτό, σε αρκετές περιπτώσεις έδινε περιορισμένη πρόσβαση στις πληροφορίες σε υπουργούς και άλλα ανώτερα στελέχη της κυβέρνησης, κάτι το οποίο δημιουργούσε όχι μόνο δυσμένειες, αλλά κυρίως λάθη σε ζητήματα εξωτερικής πολιτικής και ασφάλειας. Εν προκειμένω στην περίπτωση του Πολέμου του ΓιομΚιπούρ, η Μείρ κατά την παραμονή του πολέμου και θέλοντας να αποφευχθεί η όποια διαρροή από τους 19 Υπουργούς του Συμβουλίου, περιόρισε την πρόσβαση σε ευαίσθητο και σημαντικό υλικό σε μία υπουργική επιτροπή και απαγόρευσε τη δημοσίευσή του βάσει νόμου.¹⁶⁹ Αυτό είχε σαν αποτέλεσμα κατά το αιφνίδιο ξέσπασμα του πολέμου στις 5 Οκτωβρίου 1973, τα μέλη του Υπουργικού Συμβουλίου να μην έχουν πρότερη γνώση της κατάστασης. Έτσι, η Μείρ αποφάσισε να δημιουργήσει ένα κανάλι επικοινωνίας ανάμεσα στο Λευκό Οίκο και την Ιερουσαλήμ, συνδέοντας έτσι τον Ρίτσαρντ Νίξον, τον Κίσιντζερ, τον Ράμπιν, τον Ντίνιτς¹⁷⁰, καθώς και την ίδια, αποκλείοντας έτσι τα δύο γραφεία εξωτερικών σχέσεων. Επιπλέον, παραγκώνισε τον Υπουργό Εξωτερικών Αμπά Εμπάν, όπως το ίδιο είχε πράξει αντίστοιχα και ο Μπεν Γκουριόν όταν εκείνη ήταν Υπουργός Εξωτερικών.¹⁷¹

¹⁶⁶Η Μοσάντ είναι το Ινστιτούτο Πληροφοριών και Ειδικών Αποστολών και αποτελεί την κύρια οργάνωση συγκέντρωσης και ανάλυσης πληροφοριών του Ισραήλ.

¹⁶⁷Η Σαμπάκ είναι η Γενική Υπηρεσία Ασφαλείας και αποτελεί την υπηρεσία εσωτερικής ασφάλειας του Ισραήλ.

¹⁶⁸Medzini, *The Proud Jewess*, 379.

¹⁶⁹Στοιίδιο.

¹⁷⁰Ο Γιτζάκ Ράμπιν διετέλεσε Υπουργός Εργασίας της Κυβέρνησης της Γκόλντα Μείρ και ο Σίμτσα Ντίνιτς ήταν πολιτικός της σύμβουλος.

¹⁷¹Steinberg, *Women In Power*, 3873.

Αυτό ήταν ακόμα μία απόδειξη για την ανάγκη και την αποφασιστικότητα της Μείρ να αποτελεί τον ανώτατο εκπρόσωπο στο πεδίο των ζητημάτων της εξωτερικής πολιτικής.¹⁷²

Εν γένει ο τρόπος με τον οποίο διοικούσε η Μείρ δεν επέτρεπε πολλά περιθώρια ελέγχων και ισορροπιών, μολαταύτα με το ξέσπασμα του πολέμου το 1973, τα πράγματα διαφοροποιήθηκαν και η Ισραηλινή Πρωθυπουργός απέδειξε ότι στις διαδικασίες λήψης αποφάσεων λειτουργεί δίχως αποκλεισμούς. Ταυτόχρονα, επέδειξε ισχυρή και δυναμική ηγεσία στη διοίκηση του κράτους του Ισραήλ, η οποία ήταν απαραίτητη όχι μόνο για όσο διήρκεσε η σύρραξη, αλλά και κατά τις μετασυγκρουσιακές διαπραγματεύσεις που έλαβαν χώρα.¹⁷³

Στρατηγική Διαχείρισης της Πληροφορίας

Σε ό,τι αφορά στο κομμάτι της λήψης και διαχείρισης των πληροφοριών, η Γκόλντα Μείρ διατηρούσε σημαντική ανάμειξη στην εύρεση και την ανάλυση των δεδομένων που σχετίζονταν με τις πολιτικές. Παραδείγματος χάριν, ειδικότερα στα θέματα εξωτερικής πολιτικής, εθνικής άμυνας και πολιτικών ασφαλείας, φρόντιζε να έχει ενεργό ρόλο, κυρίως εξαιτίας του γεγονότος ότι ο πρωταρχικός της στόχος ήταν η ασφάλεια του κράτους του Ισραήλ.

Αναλυτικότερα, μελετούσε με ενδελέχεια τις αναφορές που ετοιμαζόντουσαν για εκείνη και ανήκαν στην εν λόγω κατηγορία θεμάτων, παρόλα αυτά, απαραίτητη προϋπόθεση ήταν να βασίζονται στην αλήθεια και να γίνονται διακριτά τα πιο σημαντικά στοιχεία.

Υπουργοί/Δημόσιοι Λειτουργοί

Η Γκόλντα Μείρ βασιζόταν σε σημαντικό βαθμό σε μία ομάδα ανθρώπων, που απαρτιζόταν από τους ανώτατους συμβούλους της. Οι βοηθοί της αναλάμβαναν την επεξεργασία και προετοιμασία εγγράφων, προκειμένου να μελετηθούν από τη Μείρ, τα οποία προέρχονταν είτε από την κυβέρνηση, είτε από αναφορές που σχετίζονταν κατά κύριο λόγο με ζητήματα εξωτερικής πολιτικής. Ο αρχηγός του επιτελείου της και ο βοηθός αυτού, ο σύμβουλος της για ζητήματα στρατιωτικής φύσεως, καθώς και άλλοι λειτουργοί ανήκαν σε αυτή την ομάδα. Ακόμη, η Ισραηλινή Πρωθυπουργός εμπιστευόταν και ακολουθούσε απόψεις και συμβουλές βασιζόμενη στη φήμη, από ανθρώπους που δεν ήταν παρόντες, όπως για παράδειγμα ανώτερα κομματικά στελέχη.¹⁷⁴

Η σχέση ανάμεσα στην προσωπικότητα της Γκόλντα Μείρ και στο στυλ ηγεσίας της

¹⁷²Medzini, *The Proud Jewess*, 367.

¹⁷³Steinberg, *Women In Power*, 3880.

¹⁷⁴Medzini, *The Proud Jewess*, 383.

Η Γκόλντα Μέρ ήταν μία γυναίκα με αξιοθαύμαστη προσωπικότητα, που έζησε σε χαλεπούς καιρούς, αλλά που κατόρθωσε να επιδείξει ισχυρή ηγετική ικανότητα. Το στυλ ηγεσίας της χαρακτηριζόταν από πολιτικό προσανατολισμό, ο οποίος ισορροπούσε ανάμεσα στην ιδεολογία και τον πραγματισμό. Κατά κύριο λόγο, το στυλ ηγεσίας της δεν αντιστοιχούσε πλήρως με τα επικρατέστερα γνωρίσματα της προσωπικότητάς της, δηλαδή την κυριαρχία, την εριστικότητα και την τόλμη. Πιο αναλυτικά, το βασικό υπόβαθρο του στυλ ηγεσίας της ήταν ο προσανατολισμός στις πολιτικές, που τις ισορροπούσε ανάμεσα στην ιδεολογία, η οποία ήταν το κύριο ένυσμά της, καθώς και τον πραγματισμό. Όπως έγινε κατανοητό και από τα όσα προαναφέρθηκαν, η βαθιά αφοσίωση της Μέρ στην ιδεολογία την ωθούσε στο να είναι πλήρως προσηλωμένη στο στόχο και αδιάκοπες προσπάθειές της.

Εντούτοις, σε ό,τι αφορά στην ισχύ, δεν αποτελούσε ισχυρό κίνητρο για την ίδια. Σε αντιδιαστολή με την Ίντιρα Γκάντι και τη Μάργκαρετ Θάτσερ, οι οποίες ήταν ιδιαίτερα επικεντρωμένες στην απόκτηση και διατήρηση της εξουσίας, οι προτεραιότητες της Μέρ διέφεραν. Βεβαίως, εξέχοντα ρόλο σε αυτό διαδραμάτισε και το γεγονός ότι η τελευταία ανήλθε στην εξουσία σε προχωρημένη ηλικία, κάτι που είχε σαν αποτέλεσμα να έχει περιορισμένες αντοχές και διαφορετική νοοτροπία. Παρόλα αυτά, τα προβλήματα της υγείας της που έκαναν την εμφάνισή τους σχετικά νωρίς, λειτουργούσαν κατασταλτικά.

Επιπρόσθετα, αναφορικά με τη σχέση της Μέρ με τα ΜΜΕ, η Στάινμπεργκ παρατήρησε ότι ήταν περισσότερο προσιτή και κατατοπιστική από ό,τι όριζαν τα χαρακτηριστικά της γνωρίσματα. Όντας η πρώτη γυναίκα και η μοναδική μέχρι σήμερα, Πρωθυπουργός του Ισραήλ, ήταν πλήρως πληροφορημένη και είχε σημαντική επίγνωση σχετικά με το ενδιαφέρον που επεδείκνυαν τα τοπικά και ξένα ΜΜΕ για εκείνη και τις απόψεις της και ενίοτε, το χρησιμοποιούσε προς όφελός της.

Συμπεραίνεται λοιπόν, ότι αν και η κυριαρχία και η εριστικότητα διαδραμάτισαν είχαν χαρακτηριστική υπεροχή και επίδραση στον τρόπο με τον οποίο διοικούσε και έπαιρνε αποφάσεις η Ισραηλινή Πρωθυπουργός, δεν ήταν ωστόσο κάτι το δεδομένο που ίσχυε πάντα. Η προχωρημένη ηλικία της Μέρ όταν ανέλαβε τα πρωθυπουργικά καθήκοντα, η επιβαρυνόμενη υγεία της, καθώς και η ανησυχία από την οποία διακατεχόταν, δεν δημιούργησαν πρόσφορο έδαφος ούτε ως ώστε να είναι περισσότερο συνεργατική και επιπλέον, δεν επέτρεψαν να δοθεί προσοχή στο ζήτημα της εξουσίας ως κίνητρο για τη συμπεριφορά και τις πράξεις της.¹⁷⁵

¹⁷⁵Steinberg, *Women In Power*, 4259-4320.

Κεφάλαιο 5

Μάργκαρετ Θάτσερ

Βιογραφία

Η Μάργκαρετ Ρόμπερτς (Θάτσερ) γεννήθηκε στις 13 Οκτωβρίου 1925 στο Γκράνθαμ, μία μικρή πόλη στη νότια Αγγλία. Υπήρξε Πρωθυπουργός του Ηνωμένου Βασιλείου από το 1979 έως και το 1990 και αποτέλεσε όχι μόνο τη μοναδική διατελέσασα Βρετανίδα Πρωθυπουργό του 20ού αιώνα για τρεις συνεχόμενες θητείες, αλλά ταυτόχρονα, ήταν και η πρώτη γυναίκα Πρωθυπουργός σε ευρωπαϊκό επίπεδο. Επίσης, μέχρι την παραίτησή της ήταν και μοναδική που άσκησε τα βρετανικά πρωθυπουργικά καθήκοντα για τόσο μεγάλο χρονικό διάστημα από το 1827. Η Θάτσερ χαρακτηρίστηκε για τη συμβολή της στην επίσπευση τις μεταβολής της οικονομίας από τον κρατισμό στο φιλελευθερισμό και θεωρήθηκε η πιο καταξιωμένη πολιτική ηγέτιδα μετά τον Ουίνστον Τσώρτσιλ.¹⁷⁶

Οι πολιτικές πεποιθήσεις της Θάτσερ ξεκίνησαν να διαμορφώνονται ήδη από νεαρή ηλικία και από τις αρχές με τις οποίες γαλουχήθηκε από την οικογένειά της. Κόρη Μεθοδιστών και κατοικώντας σε μία μικρή πόλη, η κοινωνική της ζωή περιλάμβανε στενές σχέσεις με την κοινότητα, ισχυρές παραδόσεις αυτοβοήθειας, φιλανθρωπικής εργασίας, καθώς και την ανάγκη διαρκούς προσωπικής εξέλιξης.¹⁷⁷ Ο πατέρας της ήταν ιδιοκτήτης ενός παντοπωλείου και η μητέρα της ανέλαβε τον παραδοσιακό ρόλο της ανατροφής της Μάργκαρετ και της αδερφής της, Μύριελ, καθώς και της φροντίδας του σπιτιού. Κυρίαρχο ρόλο για τη Θάτσερ διαδραμάτισε ο πατέρας της, ο οποίος ήταν τοπικός ιεροκήρυκας, ανεξάρτητος σύμβουλος και τελικά έγινε και δήμαρχος του Γκράνθαμ. Η σχέση πατέρα-κόρη ήταν ιδιαίτερα στενή και ήταν αυτή που δημιούργησε το εφαλτήριο για την ενασχόληση της Θάτσερ με τον πολιτικό στίβο. Ήταν για εκείνη ένας ολόκληρος κόσμος, ο οποίος ειδικά εκείνη την εποχή, απαρτιζόταν στην πλειονότητά του από άνδρες και που εν τέλει, κατάφερε να τον κατακτήσει.

Αναλυτικότερα, η Μάργκαρετ, απολάμβανε την προσοχή και το χρόνο τις πρωτότοκης από τον πατέρα της, ενώ η αδερφή της ήταν μεγαλύτερη. Έκανε έντονες πολιτικές συζητήσεις με τον πατέρα τις και υιοθέτησε τις συντηρητικές πολιτικές του πεποιθήσεις και τις απόψεις του σε ό,τι αφορούσε στην υπευθυνότητα, την τιμιότητα, καθώς και τη λιτότητα.¹⁷⁸

¹⁷⁶Young, *Margaret Thatcher. Encyclopedia Britannica*.
<https://www.britannica.com/biography/Margaret-Thatcher>

¹⁷⁷*Margaret Thatcher Foundation*, <https://www.margaretthatcher.org/essential/biography>

¹⁷⁸Ogden, *Maggie*, 40.

Όταν ολοκλήρωσε το σχολείο, η Μάργκαρετ Θάτσερ κέρδισε υποτροφία για το Πανεπιστήμιο της Οξφόρδης, όπου και σπούδασε Χημεία. Εκεί έγινε πασιφανής πλέον η θέλησή της για ενασχόληση με την πολιτική, αφού έγινε μία εκ των πρώτων γυναικών προέδρων της Ένωσης Συντηρητικών του Πανεπιστημίου της Οξφόρδης. Μετά την αποφοίτησή της το 1947, εργάστηκε για τέσσερα συναπτά έτη ως ερευνήτρια χημικός, διαβάζοντας στον ελεύθερό της χρόνο για τις εξετάσεις της Νομικής. Έπειτα, το 1951 παντρεύτηκε έναν εύπορο βιομήχανο, τον Ντένις Θάτσερ, ο οποίος στήριζε τις πολιτικές τις φιλοδοξίες και απέκτησαν δίδυμα, μία κόρη και ένα γιο. Τις Εθνικές Εκλογές που έλαβαν χώρα το 1950 και το 1951, έθεσε υποψηφιότητα με το Κόμμα των Συντηρητικών σε μία ισχυρή και δύσκολη εκλογική περιφέρεια, αυτή του Ντάρτφορντ. Αν και έχασε και τις δύο φορές, εντούτοις απέκτησε διεθνή φήμη ως τη νεαρότερη υποψήφια γυναίκα στη χώρα και ταυτόχρονα, συνέβαλε σημαντικά στην αύξηση της τοπικής ψήφου των Συντηρητικών κατά 50%.¹⁷⁹ Από το 1954 άσκησε το επάγγελμα της δικηγορίας, εξειδικεύοντας στο φορολογικό δίκαιο.¹⁸⁰

Ωστόσο, παράλληλα έψαχνε διακαώς τον τρόπο να κερδίσει μία θέση στο Κοινοβούλιο, αλλά την απέρριψαν από έξι ενώσεις εκλογικών περιφερειών, λέγοντάς τους ότι παρόλο που είχαν εντυπωσιαστεί από τις γνώσεις και την ευφυΐα της, θεωρούσαν ότι θα ήταν προτιμότερο για μία νέα σύζυγο με δύο παιδιά της ήταν εκείνη να παραμείνει στο σπίτι. Φυσικά, αυτό είχε σαν συνέπεια να παραμείνει η Θάτσερ απτόητη και να αποκτήσει ακόμα ισχυρότερο κίνητρο.¹⁸¹ Εν τέλει κατόρθωσε να θέσει υποψηφιότητα το 1959 στην εκλογική περιφέρεια του Φίντσεϊ και εκλέχθηκε στο Κοινοβούλιο κερδίζοντας μάλιστα 3,500 περισσότερες ψήφους από τον προκάτοχό της, αυξάνοντας κατ' αυτό τον τρόπο την πλειοψηφία των Συντηρητικών στην εν λόγω περιφέρεια.¹⁸²

Πολιτική Σταδιοδρομία

Τα πρώτα χρόνια στο Κοινοβούλιο

Όντας μόλις δύο χρόνια βουλευτής, ο Πρωθυπουργός Χάρολντ ΜακΜίλαν της προσέφερε τη θέση της κοινοβουλευτικής γραμματέως στο Υπουργείο Συντάξεων και Εθνικής Ασφάλισης, την οποία και διατήρησε μέχρι που το Κόμμα των Φιλελευθέρων ανέτρεψε αυτό των Συντηρητικών στις εκλογές του 1964. Τότε ο αρχηγός του Κόμματος των Συντηρητικών Έντουαρντ Χιθ την όρισε επικεφαλής εκπρόσωπο της αντιπολίτευσης για συνταξιοδοτικά ζητήματα και το 1965 τις έδωσε την ίδια θέση, με τη διαφορά ότι αυτή τη φορά εκπροσωπούσε το Τμήμα Στέγασης και Ιδιοκτησίας. Αργότερα, στις εκλογές του 1966 όπου οι Συντηρητικοί ηττήθηκαν και πάλι, η

¹⁷⁹ Margaret Thatcher Foundation, <https://www.margaretthatcher.org/essential/biography>

¹⁸⁰ Young, Margaret Thatcher. *Encyclopedia*

Britannica. <https://www.britannica.com/biography/Margaret-Thatcher>

¹⁸¹ Ogden, Maggie, 73.

¹⁸² Στο ίδιο, 74.

Μάργκαρετ Θάτσερ έγινε το νούμερο δύο της Σκιάδους Κυβέρνησης¹⁸³. Η Θάτσερ εκμεταλλεύτηκε αυτό το χρονικό διάστημα για να διευρύνει τις γνώσεις της, ταυτόχρονα άσκησε επίθεση στην προϋπολογισμό του Φιλελεύθερου Κόμματος και αντιτάχθηκε σθεναρά στις εκτρώσεις και τα δικαιώματα των ομοφυλοφίλων. Αυτό εξόργισε τις φεμινιστικές οργανώσεις, εντούτοις η ίδια αγνοούσε τις φεμινίστριες, καθότι θεωρούσε ότι επρόκειτο για γυναίκες που απαιτούσαν να τους δοθεί κάτι, χωρίς να έχουν την πρόθεση να εργαστούν και να προσπαθήσουν γι' αυτό.¹⁸⁴

Η Μάργκαρετ Θάτσερ ως Υπουργός Εκπαίδευσης

Το 1970 που οι Συντηρητικοί ανήλθαν εκ νέου στην εξουσία, έγινε Υπουργός Εκπαίδευσης, με Πρωθυπουργό τον Έντουαρντ Χιθ. Η Θάτσερ προέβη στην κατάργηση του προγράμματος που προσέφερε δωρεάν γάλα στους μαθητές των σχολείων, με συνέπεια τον ξεσηκωμό των πολιτών και τη σύγκυση των συναδέλφων της. Εντούτοις, ισχυροποίησε και διαμόρφωσε καλύτερα τα ολοκληρωμένα σχολεία¹⁸⁵, τα οποία εισήχθησαν μεν από το Κόμμα των Φιλελευθέρων, ωστόσο εκείνη το έπραξε περισσότερο από κάθε άλλο Υπουργό στην ιστορία. Οι αναταραχές εναντίον της Κυβέρνησης συνεχίστηκαν και αφού ο Χιθ έχασε σε δύο συνεχόμενες εκλογικές διαδικασίες το 1974, η Θάτσερ θεώρησε το έδαφος πρόσφορο ούτως ώστε να διεκδικήσει την ηγεσία του κόμματος, αν και βρισκόταν χαμηλά στην ιεραρχία.

Με την υποστήριξη της Συντηρητικής πτέρυγας της δεξιάς, η Μάργκαρετ Θάτσερ εκλέχθηκε πρόεδρος του Κόμματος των Συντηρητικών το Φεβρουάριο του 1975 και εκκίνησε μία 15ετή εξουσία που άφησε εποχή και έμεινε στην ιστορία ως “Θατσερισμός”.

Ακόμα και μετά τη συνταξιοδότησή της από τον πολιτικό στίβο, η Μάργκαρετ Θάτσερ παρέμεινε μία ισχυρή πολιτική δύναμη και σφαίρα επιρροής. Συνέχισε να δίνει διαλέξεις, ωστόσο μετά από αλληπάλληλα εγκεφαλικά επεισόδια, το 2002 ανακοίνωσε την απόσυρσή της από τη δημόσια σφαίρα. Μετά το θάνατο του συζύγου της το 2003, εμφάνισε προχωρημένη απώλεια μνήμης και εν τέλει απεβίωσε στο Λονδίνο τον Απρίλιο του 2013.¹⁸⁶

¹⁸³Η Σκιάδης κυβέρνηση είναι το πολιτικό σχήμα, αποτελούμενο από μέλη της αξιωματικής αντιπολίτευσης και έχει ακριβώς την ίδια δομή με την κυβέρνηση, με σκοπό να παρακολουθεί στενά το κυβερνητικό έργο, ανά τομείς.

¹⁸⁴Steinberg, *WomenInPower*, 4379.

¹⁸⁵Στην Αγγλία και την Ουαλία ολοκληρωμένο σχολείο θεωρείται ένα δημόσιο σχολείο για παιδιά δημοτικής ή δευτεροβάθμιας ηλικίας, το οποίο δεν λειτουργεί βάσει του ακαδημαϊκού επιτεύγματος των παιδιών ή την οικονομική δυνατότητα των γονέων τους.

¹⁸⁶*Margaret Thatcher Foundation*, <https://www.margarethatcher.org/essential/biography>

Η Μάργκαρετ Θάτσερ ως Πρωθυπουργός του Ηνωμένου Βασιλείου και το φαινόμενο του Θατσερισμού

Το 1979 η Θάτσερ κατόρθωσε να οδηγήσει το Κόμμα των Συντηρητικών σε μία ιστορική νίκη, η οποία όχι μόνο αποτέλεσε την κινητήριο δύναμη για μία μεγάλη πολιτική αλλαγή στη χώρα, αλλά παράλληλα ηττήθηκε και ο τις ο σοσιαλισμός. Καθόλη τη διάρκεια της θητείας της, η Θάτσερ κατάφερε να δώσει τέλος στην συστηματική και ενδελεχή ανάμειξη του κράτους στην οικονομία και να προσδώσει μεγαλύτερη οικονομική ελευθερία στους πολίτες, μέσω της ιδιωτικοποίησης επιχειρήσεων που ανήκαν στο κράτος, μείωση στις δαπάνες κοινωνικών υπηρεσιών όπως είναι η υγεία, η παιδεία και η στέγαση. Ακόμη, δημιούργησε περιορισμούς στην έκδοση χαρτονομισμάτων με βάση του οικονομικού δόγματος του μονεταρισμού καθώς και νομικούς περιορισμούς στις συνδικαλιστικές οργανώσεις. Η εφεύρεση του όρου “Θατσερισμός” ήταν απόρροια όχι μόνο των συγκεκριμένων πολιτικών, αλλά αναφερόταν και σε πτυχές των ηθικών αρχών της και του προσωπικού της στυλ, περιλαμβανομένου του ηθικού απολυταρχισμού της, του έντονου εθνικιστικού της αισθήματος, της ένθερμης αντιμετώπισης των προσωπικών συμφερόντων και τέλος, της ασυμβίβαστης προσέγγισης στην επίτευξη των πολιτικών στόχων.¹⁸⁷

Ο Πόλεμος των Φώκλαντ

Το υπόβαθρο

Οι Νήσοι Φώκλαντ αποτελούν έδαφος υπό Βρετανική κυριαρχία και βρίσκονται ανοικτά της ακτής της Αργεντινής. Στις αρχές της δεκαετίας του '80 πήγαν να κατοικήσουν εκεί 1,800 Βρετανοί. Από το 1966 οι Βρετανικές Κυβερνήσεις είχαν αναγνωρίσει την κατάσταση των Φώκλαντ ως μία ανωμαλία και έδειξαν την προδιάθεση για διαπραγματεύσεις με την Κυβέρνηση της Αργεντινής, με σκοπό την αλλαγή του καθεστώτος. Ωστόσο, το κώλυμα ήταν ότι οποιοσδήποτε συμβιβασμός που θα οδηγούσε στη μεταβολή της Βρετανικής κυριαρχίας θα έπρεπε να γίνει αποδεκτός από τους κατοίκους των Νήσων. Προς επίρρωση αυτού, η Κυβέρνηση της Θάτσερ “κληρονόμησε” το 1979 το πρόβλημα της μη δυνατότητας υπεράσπισης των Νήσων σε περίπτωση εισβολής, από την Κυβέρνηση των Φιλελεύθερων. Παρόλα αυτά, δεν αποτέλεσε ζήτημα σημαντικής προτεραιότητας.¹⁸⁸

Ο Νίκολας Ράιντλι, ο κοινοβουλευτικός γραμματέας που είχε αναλάβει τη διαχείριση του ζητήματος των Νήσων Φώκλαντ το 19679, πρότεινε τη μετάβαση της κυριαρχικής ιδιότητας στην Αργεντινή, με την άμεση μακροχρόνια επανεκμίσθωση στη Βρετανία.

¹⁸⁷Young, *Margaret Thatcher. Encyclopedia Britannica.*
<https://www.britannica.com/biography/Margaret-Thatcher>

¹⁸⁸Young, *The Iron Lady*, 259.

Μολονότι η Θάτσερ ήταν αντίθετη στο να δοθούν οι Νήσοι, εξουσιοδότησε τον Ράιντλι να αποπειραθεί να πείσει τους κατοίκους των Νήσων στο να συμφωνήσουν και παράλληλα, να παρουσιάσει το θέμα στο Κοινοβούλιο. Εντούτοις η πρόταση δεν έγινε αποδεκτή από Κοινοβούλιο και η κατάσταση παρέμεινε η ίδια. Επιπλέον, το 1981 η Βρετανική Κυβέρνηση αποφάσισε την απομάκρυνση του ερευνητικού πλοίου *Endurance* από το Νότιο Ατλαντικό, με τον ισχυρισμό ότι η παραμονή του θα ερμηνευθεί από τις Αργεντινούς ως αδυναμία των Βρετανών στα Φώκλαντ και σε οποιαδήποτε σημαντική αποτρεπτική απειλή.¹⁸⁹

Κατά συνέπεια, σχεδόν έως και τη στιγμή της εισβολής, υπήρχε άρνηση αναφορικά με το ζήτημα των Νήσων των Φώκλαντ. Ακόμα και η Θάτσερ δεν έδειχνε να έχει επαρκή γνώση του κινδύνου, μέχρι εκείνη τη στιγμή. Αυτό εξηγείται μάλιστα από το γεγονός ότι αν και είχε δεχτεί τηλεγράφημα από τον Βρετανό πρέσβη στο Μπουένος Άιρες τις 3 Μαρτίου, ο οποίος την προειδοποιούσε για την ύπαρξη ορισμένων παράνομων πράξεων των Αργεντινών στις Νήσους, εντούτοις δεν έγινε κάποια κίνηση, παρόλο που η ίδια είχε αναφέρει ότι πρέπει να δομηθεί ένα πλάνο. Εν συνεχεία, στις 19 Μαρτίου ο επικεφαλής της στρατιωτικής χούντας που διοικούσε την Αργεντινή, Στρατηγός Λεοπόλντο Γκαλιέρι προχώρησε σε κλιμάκωση της σύγκρουσης, τοποθετώντας στρατεύματα στο νησί Νότια Γεωργία, αλλά και πάλι η Βρετανία παρέμεινε ανενεργή, μέχρι που στις 28 Μαρτίου η Μάργκαρετ Θάτσερ τηλεφώνησε στο Γενικό Γραμματέα του ΝΑΤΟ Λόρδο Κάρινγκτον, λέγοντάς του ότι η Βρετανική κυβέρνηση οφείλει να δράσει άμεσα και αποτελεσματικά.¹⁹⁰

Το ξέσπασμα του πολέμου

Οι Αργεντινοί εισέβαλαν στα Φώκλαντ την 1^η Απριλίου 1982 και παρά το ότι συνέβη αναπάντεχα, η Θάτσερ φέρεται να είπε χαρακτηριστικά ότι «πρέπει να τα πάρουμε πίσω»¹⁹¹. Ήταν αποφασισμένη να αντιδράσει δυναμικά, κηρύσσοντας τον πόλεμο εναντίον της Αργεντινής. Την αμέσως επόμενη μέρα, η Βρετανίδα Πρωθυπουργός συγκάλεσε συνάντηση με το Υπουργικό Συμβούλιο, όπου ο καθένας ρωτήθηκε για το κατά πόσο έπρεπε να σταλεί Ειδική Ομάδα του ναυτικού. Στην απαρχή του, ο πόλεμος ήταν στην πραγματικότητα κοινοβουλευτικός. Κι αυτό διότι μόλις η Βουλή των Κοινοτήτων πληροφορήθηκε την κατάληψη των Φώκλαντ, οι αντιδράσεις ήταν ποικίλες και έλειπε η ομοφωνία. Η Θάτσερ, ανήκοντας παραδόξως στους πιο μετριοπαθείς της Βουλής, γνώριζε ότι θα την καταδίκασαν αν δεν έπαιρναν πίσω τα Φώκλαντ, αλλά από την άλλη, σε περίπτωση που προσπαθούσε και δεν τα έπαιρνε, τότε αυτό θα σήμαινε την καταστροφή της.¹⁹² Εν τέλει η Βουλή συναίνεσε και η Θάτσερ έκανε την εξής χαρακτηριστική δήλωση: «Τα νησιά Φώκλαντ πρέπει να παραμείνουν ως βρετανικό έδαφος. Κανένα είδος επιθετικής ενέργειας ή εισβολής δεν μπορεί να αλλάξει αυτό το απλό γεγονός. Αποτελεί στόχο της κυβέρνησης τα νησιά

¹⁸⁹ Στο ίδιο, σελ. 260-1.

¹⁹⁰ Young, *The Iron Lady*, 263.

¹⁹¹ Thatcher, *The Downing Street Years*, 179.

¹⁹² Young, *The Iron Lady*, 264-5.

να απελευθερωθούν από την κατοχή στην οποία έχουν περιέλθει και να επιστρέψουν στον βρετανικό έλεγχο όσο το δυνατόν πιο σύντομα.» Έπραξε άμεσα, με τις πολεμικές προετοιμασίες να βρίσκονται ήδη σε σημαντική εξέλιξη στις 3 Απριλίου και με τον τρόπο αυτό η Βρετανία κατέστησε σαφής τη στρατηγική της για την κήρυξη του πολέμου εναντίον της Αργεντινής.¹⁹³

Η Μάργκαρετ Θάτσερ ήταν πλήρως συνειδητοποιημένη αναφορικά με τους κινδύνους που ενείχε η εν λόγω απόφαση καθώς και με το γεγονός ότι επί της ουσίας αποτελούσε σημαντική αντίδραση σε οποιοδήποτε διπλωματικό συμβιβασμό. Πίστευε όμως ακράδαντα ότι στην τελική, η χρήση στρατιωτικής ισχύος θα ήταν απαραίτητη.¹⁹⁴ Χαρακτηριστικό είναι το ότι απέρριψε τις συμβουλές του Γραφείου Εξωτερικών. Η ίδια ανέφερε στην αυτοβιογραφία της: «Έλαβα συμβουλές από το Γραφείο Εξωτερικών....Μου παρουσιάστηκαν οι κίνδυνοι.....Όλες αυτές οι σκέψεις ήταν σωστές. Αλλά όταν βρίσκεσαι σε πόλεμο, δεν μπορείς να επιτρέψεις στις δυσκολίες να κυριεύουν τη σκέψη σου. Πρέπει να σχεδιάζεις με σιδερένια θέληση ούτως ώστε να τις ξεπεράσεις. Και εν πάση περιπτώσει, ποια ήταν η εναλλακτική επιλογή; Ότι ένας κοινός ή δήθεν δικτάτορας θα διοικούσε τα υποκείμενα της Βασίλισσας και θα κυριαρχούσε με απάτη και βία; Όχι όσο ήμουν εγώ Πρωθυπουργός.»¹⁹⁵

Ωστόσο, η Βρετανίδα Πρωθυπουργός δεν αγνόησε και απέρριψε μόνο τις συμβουλές του Βρετανικού Υπουργείου Εξωτερικών, αλλά έπραξε με παρόμοιο τρόπο και με αυτό των ΗΠΑ. Πιο συγκεκριμένα, ο Υπουργός Εξωτερικών των ΗΠΑ Αλεξάντερ Χέιγκ, κατέθεσε τουλάχιστον πέντε εκδοχές της πρότασης για ειρήνη. Εν ολίγοις, το πλάνο όριζε υπαναχώρηση των Αργεντινών από τα Φόκλαντ και την ακινητοποίηση των Βρετανικών στρατιωτικών δυνάμεων 1,000 βόρεια. Ακόμη, μετά από αυτό θα ακολουθούσε ο κοινός έλεγχος των νησιών, υπό Αμερικανική εποπτεία και διαπραγματεύσεις για κυριαρχία, η οποία θα διασφάλιζε τις επιθυμίες των κατοίκων των Νήσων για τουλάχιστον πέντε έτη. Εντούτοις και οι δύο πλευρές διαφώνησαν.¹⁹⁶

Αργότερα, στις 2 Μαΐου έδωσε εντολή στο Βρετανικό υποβρύχιο *Conqueror* να βυθίσει το πλοίο των Αργεντινών *General Belgrano* και είχε σαν αποτέλεσμα να χάσουν τη ζωή τους 368 Αργεντινοί ναύτες. Αυτή η κίνηση οδήγησε στην κλιμάκωση της πολεμικής διαδικασίας, η έκβαση της οποίας μέχρι και εκείνη τη στιγμή ήταν σχεδόν χωρίς την ύπαρξη περιστατικών. Ο στρατός ώθησε τη Θάτσερ στο να βλέπει τον πόλεμο ως μία αναγκαιότητα, για την επίτευξη ενός ευγενούς και υψηλού στόχου.¹⁹⁷ Δύο μέρες μετά τη βύθιση του *Belgrano*, το αντιτορπλικό HMS *Sheffield* έγινε η πρώτη σημαντική βρετανική απώλεια και είχε σαν απόρροια να χάσουν τη ζωή τους 25 άνθρωποι και πολλοί ακόμη να τραυματιστούν σοβαρά. Παρά τη λύπη και την ανησυχία για το εν λόγω συμβάν, η Θάτσερ δεν υπέκυψε. Γνώριζε

¹⁹³ Λίτσας, *Πόλεμος και Ορθολογισμός*, 279.

¹⁹⁴ Dyson, *Cognitive Style and Foreign Policy*, 40.

¹⁹⁵ Thatcher, *The Downing Street Years*, 181.

¹⁹⁶ Haig, *Caveat*, 261-302.

¹⁹⁷ Young, *The Iron Lady*, 276.

ότι η μοίρα της ήταν συνδεδεμένη με την επιτακτική ανάγκη της νίκης.¹⁹⁸ Εντούτοις το κλίμα που επικρατούσε στο Υπουργικό Συμβούλιο ήταν έντονο και φορτισμένο, μέχρι τις 21 Μαΐου όπου τα βρετανικά στρατεύματα κατέφθαναν στα Φώκλαντ. Καθόλη τη διάρκεια η Θάτσερ παρέμεινε ήρεμη και συγκεντρωμένη, έχοντας την επίγνωση ότι οι αποδεκτοί κίνδυνοι που συνεπάγονταν σχετίζονταν αμιγώς με τις στρατιωτικές ενέργειες και ότι αντίθετα, δεν θα γινόταν αποδεκτό τίποτα λιγότερο από την πλήρη παράδοση των Αργεντινών. Εν τέλει λοιπόν, λύση στην κρίση των Νήσων Φώκλαντ δόθηκε μέσω της χρήσης της στρατιωτικής ισχύος, καταλήγοντας στο να παραδοθούν οι Αργεντινοί στην πρωτεύουσα των Νήσων, στο ΠορτΣτάνλεϊ, στις 12 Ιουνίου.¹⁹⁹

Γίνεται σαφές λοιπόν, ότι αυτή η εξέλιξη του Πολέμου των Φώκλαντ είχε κυρίαρχη επίδραση στο πολιτικό μέλλον της Θάτσερ, ενώ ταυτόχρονα, εγγυήθηκε επί της ουσίας τη συνέχιση της θητείας της κυβέρνησής της. Εντούτοις, στο σημείο αυτό κρίνεται αναγκαίο να τονιστεί το εξής: Παρόλο που οι ΗΠΑ διατήρησαν ουδέτερη στάση αναφορικά με την κρίση των Φώκλαντ και υποχρέωσαν τη Βρετανία να καταστήσει γνωστό στη διεθνή κοινωνία ότι ο πόλεμος έχει ως αποκλειστικό στόχο την ανακατάληψη των Νήσων, κυρίως εξαιτίας το φόβου ότι κάτι τέτοιο θα επιφέρει μία συνολική αποσταθεροποίηση στη Λατινική Αμερική και θα δημιουργήσει προβλήματα στην εξέλιξη του Ψυχρού Πολέμου²⁰⁰, δομήθηκε μία ισχυρή πολιτική σχέση ανάμεσα στη Θάτσερ και το Ρήγκαν που επέδρασε σημαντικά και στις δύο χώρες.

Η εποχή Μάργκαρετ Θάτσερ – Ρόναλντ Ρήγκαν και η ιδιαίτερη σχέση τους

Η δημιουργία και εγκαθίδρυση της στενής σχέσης ανάμεσα σε ηγέτες δύο μεγάλων δυνάμεων, όχι μόνο έμεινε στην ιστορία για ποικίλους λόγους, αλλά σε ό,τι αφορά στη Θάτσερ, αποτέλεσε μία σημαντική νίκη στον τομέα της εξωτερικής πολιτικής. Ειδικότερα κατά τη δεκαετία του 1980 ο άξονας Ρήγκαν-Θάτσερ ήταν η πιο αξιοσημείωτη προσωπική συμμαχία σε ολόκληρο το δυτικό κόσμο. Ο Ρήγκαν έβλεπε τη Βρετανίδα Πρωθυπουργό ως την ηρωίδα του συντηρητισμού που βρίσκεται πέρα από τον Ατλαντικό. Μοιραζόντουσαν την ίδια οπτική για τον κόσμο. Και οι δύο θεωρούσαν ότι ο κόσμος είναι μία ατέρμονη μάχη ανάμεσα στο καλό και το κακό, όπου το κακό είναι ο Μαρξισμός, ο σοσιαλισμός και η Σοβιετική Ένωση και από την άλλη, το καλό αντανακλάται στην οικονομία τις αγορές, στη μείωση των φόρων και την ατομική ελευθερία.²⁰¹ Κατά τη διάρκεια της κοινής θητείας τους ανταλλάζαν πληθώρα γραμμάτων και μηνυμάτων, ωστόσο η γνωριμία τους έλαβε χώρα πριν

¹⁹⁸Στοιδίο, 278.

¹⁹⁹Dyson, *Cognitive Style and Foreign Policy*, 41.

²⁰⁰Λίτσας, *Πόλεμος και Ορθολογισμός*, 278.

²⁰¹Smith, *Reagan and Thatcher*, 76-93.

ανέλθουν στην εξουσία, πιθανόν το 1972 και δόμησε τις κατάλληλες βάσεις που έδωσαν το κίνητρο για μία σχέση αμοιβαίου θαυμασμού και κοινού σκοπού.²⁰²

Οι κοινές θητείες

Οι ηγέτες των δύο μεγάλων κρατών ανήλθαν στην εξουσία ως απόρροια κοινών, γενικότερα, συγκυριών, οικονομικής και διεθνούς ανασφάλειας, που έδωσαν το έναυσμα για την ανέλιξή τους. Μετά το πέρας του Β' Παγκοσμίου Πολέμου, οι ΗΠΑ επέκτειναν το ρόλο τις δυτική υπερδύναμη, ενώ το Ηνωμένο Βασίλειο βίωνε οικονομική και διεθνή απόρριψη. Τα δύο κράτη πέρασαν μία περίοδο σκαμπανεβασμάτων, με συνεργασία αλλά και συγκρούσεις στη διεθνή πολιτική, καθώς και τις εμπορικές σχέσεις.²⁰³ Μολαταύτα, η ύπαρξη ανισορροπίας καθώς και ο στασιμοπληθωρισμός τη δεκαετία του 1970, συνέβαλαν ούτως ώστε να εξασφαλιστούν οι εκλογικές νίκες τις Θάτσερ και του Ρήγκαν. Επιπρόσθετα, με την αναζωπύρωση του Ψυχρού πολέμου, οι δύο ηγέτες διαπίστωσαν την ταύτιση των συμφερόντων των χωρών τους.

Η νίκη τις Βρετανίας στα Φώκλαντ και η επιρροή στις ΗΠΑ

Η νίκη τις Βρετανίας στον Πόλεμο των Φώκλαντ μετέδωσε ισχυρή δυναμική στην εκλογική καμπάνια των Συντηρητικών το 1983. Ενδεχομένως να μην αποτέλεσαν τον κυρίαρχο παράγοντα της επικράτησης των Συντηρητικών τις εκλογές, αλλά με τον πόλεμο των Φώκλαντ η Θάτσερ απέδειξε ότι ήταν μία ηγέτιδα που διοικούσε με αποφασιστικότητα και πυγμή, χαρακτηριστικά που είναι προαπαιτούμενα για τη διαχείριση της κρίσης αυτού του βεληνεκούς. Αυτό λειτούργησε θετικά για την καμπάνια του Ρόναλντ Ρήγκαν στις εκλογές του 1984, καθότι οι αρχές του Αμερικανικού εθνικισμού, του πατριωτισμού και της εξωτερικής πολιτικής, αποτέλεσαν τα βασικά συστατικά στοιχεία της εκλογής του Ρήγκαν το 1980, κάτι που αποδείχθηκε και στην εκλογική διαδικασία του 1984.

Σύμφωνα με την αναφορά των Kondrates&Schneider, υποστηρίχθηκε γενικότερα ότι «ο Ρήγκαν πρέπει να πλαισιώσει τα ζητήματα εξωτερικής πολιτικής του 1984 από τη μία με πυγμή, πατριωτισμό και αποφασιστικότητα και από την άλλη, με ευθραυστότητα, κατευνασμό και συνθηκολόγηση».²⁰⁴ Ακόμη, προτάθηκε ότι ο Ρήγκαν, μπορούσε να παρουσιαστεί ως ένας αποφασιστικός, ισχυρός ηγέτης, έτοιμος να αντιμετωπίσει δύσκολα ζητήματα, όπως είναι ο μονομερής αποπλισμός. Το Ρεπουμπλικανικό κόμμα λοιπόν έπρεπε να θεωρηθεί ως το κόμμα της ειρήνης στα μάτια των ψηφοφόρων, σε αντιδιαστολή με τις Δημοκρατικούς που θα χαρακτηρίζονταν ως υπέρμαχοι του κατευνασμού. Η ρητορική λοιπόν που χρησιμοποιήθηκε στην περίπτωση της Θάτσερ και της Βρετανίας, μεταφέρθηκε σ' αυτήν του Ρήγκαν και των ΗΠΑ, με τη διαφορά ότι αφορούσε το ζήτημα της ειρήνης

²⁰² Margaret Thatcher Foundation, <https://www.margareththatcher.org/essential/biography>

²⁰³ John Dumbrell, *A Special Relationship*

²⁰⁴ Kondrates and Schneider, *Maggie and Ron*.

με το χαρακτηριστικό σύνθημα «αληθινή ειρήνη» (realpeace) και όχι της εργασίας, με το σύνθημα «αληθινές δουλειές» (realjobs), όπως έγινε με τους Συντηρητικούς και τη Θάτσερ.

Πράγματι, οι Ρεπουμπλικάνοι εντυπωσιάστηκαν σε τόσο μεγάλο βαθμό από τη δεύτερη νίκη της Θάτσερ στις εθνικές εκλογές, που το βρετανικό διαφημιστικό πρακτορείο Saatchi&Saatchi έκανε μία ειδική παρουσίαση σε στελέχη του κόμματος των Ρεπουμπλικάνων στα Κεντρικά Γραφεία των Συντηρητικών, κατά τη διάρκεια των βρετανικών εκλογών, αναφορικά με τη στρατηγική και τις τεχνικές που ακολουθήθηκαν για την επανεκλογή της Μάργκαρετ Θάτσερ και του Συντηρητικού Κόμματος κατ' επέκταση.²⁰⁵

Η Θάτσερ, ο Ρήγκαν και η Σοβιετική Ένωση

Ένα στοιχείο κομβικής σημασίας στο οποίο συμφωνούσαν η Βρετανίδα Πρωθυπουργός και ο Αμερικανός Πρόεδρος, ήταν αυτό που αφορούσε στη Σοβιετική Ένωση. Όπως υπογραμμίζει ο Γιανγκ, στις αρχές του 1980 «δεν υπήρχε σχεδόν τίποτα που να διαχωρίζει την οπτική της Θάτσερ για τον κόσμο από αυτήν του Ρήγκαν». Εν προκειμένω, σε ό,τι αφορούσε «στην οπτική της για τη Σοβιετική Ένωση, ως ένα εχθρικό κράτος, εκμεταλλεζόμενο μιας παραπλανητικής, Δυτικής πολιτικής κατευνασμού, εξαιρετικά λεπτή, ήταν πανομοιότυπη.»²⁰⁶ Επιπρόσθετα, η ενίσχυση της συνεργασίας ανάμεσα στη Μάργκαρετ Θάτσερ και το Ρόναλντ Ρήγκαν υπήρξε μετά από εξελίξεις στη Σοβιετική Ένωση. Η Θάτσερ, όπως και ο Ρήγκαν αντίστοιχα, ανήλθε στην εξουσία ως επιθετική αντί-κομμουνίστρια, με ακόλουθες κυβερνήσεις και για τις δύο χώρες που απέβλεπαν στη μείωση της έντασης ανάμεσα σε Ανατολή και Δύση. Μάλιστα η Θάτσερ έγραψε αργότερα στην αυτοβιογραφία τις ότι οι Σοβιετικοί χρησιμοποιούσαν τον κατευνασμό ως κάλυψη για «συγκαλυμμένη επιθετικότητα, ενόσω η Δύση έριξε τις άμυνές της»²⁰⁷.

Η δύο ηγέτες, ο Μιχαήλ Γκορμπατσόφ και η εξέλιξη του Ψυχρού Πολέμου

Εντούτοις και οι δύο ηγέτες, παρά τις σκληροπυρηνικές αντί-κομμουνιστικές γραμμές τους, διήνυσαν την ίδια πορεία και έφτασαν σε σημείο εντυπωσιασμού με τις μεταρρυθμιστικές προσπάθειες που καταλάμβανε ο Μιχαήλ Γκορμπατσόφ. Πρωτίστως η Θάτσερ παρατηρούσε τον Γκορμπατσόφ και τον θεωρούσε βιώσιμο εκπρόσωπο για τη διοίκηση της Σοβιετικής Ένωσης. Πιο συγκεκριμένα, ο

²⁰⁵Cooper, "Superior to anything I had seen in the States", 11.

²⁰⁶Young, *The Iron Lady*, 251.

²⁰⁷Thatcher, *The Downing Street Years*, 65.

Γκορμπατσόφ εμφανιζόταν ως ιδιαίτερα οξυδερκής και με πλήρης ικανότητα διαχείρισης των δεδομένων, χαρακτηριστικά τα οποία εκτιμούσε δεόντως η Θάτσερ.

Ταυτόχρονα έβλεπε ομοιότητες στον τρόπο ηγεσίας τους, υπό την έννοια ότι και οι δύο ήταν εκσυγχρονιστές, αποφασισμένοι να προβούν στη μεταρρύθμιση μιας αποτυχημένης, σοσιαλιστικής τάξης. Εν ολίγοις, ο Γκορμπατσόφ επιθυμούσε την αλλαγή της Σοβιετικής Ένωσης και ήταν έμπιστος, κάτι που έκανε τη συνεργασία τους βαθιά και εύκολη.

Παρόλα αυτά, στο σημείο αυτό πρέπει να τονιστεί ότι οι επιλογές και η γενικότερη αναθεωρημένη στάση τις Θάτσερ απέναντι στον Ψυχρό Πόλεμο, σε ορισμένες των περιπτώσεων επικύρωσε τις παραπλήσιες τοποθετήσεις του Ρήγκαν και ταυτόχρονα, η Βρετανίδα πρωθυπουργός θεωρούσε εξόχως σημαντικό το να μην απομονωθούν οι ΗΠΑ στην προσπάθειά τους να αναβαθμίσουν όχι μόνο την αμυντική, αλλά και την ρητορική επιθετικότητά τους έναντι της Σοβιετικής Ένωσης. Ακολουθώντας, η Θάτσερ κατόρθωσε να πείσει τον Γκορμπατσόφ για το ότι η Σοβιετική Ένωση δεν μπορούσε να κερδίσει σε έναν αγώνα με εκσυγχρονισμένα όπλα και ότι ο Ρήγκαν δε σκόπευε να εγκαταλείψει την Πρωτοβουλία Στρατηγικής Άμυνας.²⁰⁸ Γίνεται εμφανές λοιπόν, ότι ο ρόλος τις Μάργκαρετ Θάτσερ στο συγκεκριμένο ζήτημα ήταν καταλυτικός.

Το προφίλ της προσωπικότητας της Μάργκαρετ Θάτσερ

Η Θάτσερ υπήρξε η μακροβιότερη Βρετανίδα Πρωθυπουργός του 20ού αιώνα και αυτό είχε σαν απότοκο την δημιουργία διαφορετικών ερεθισμάτων στους ανθρώπους με τις οποίους συνεργαζόταν, καθώς και το εκλογικό σώμα. Κάποιοι την αγαπούσαν και τη θαύμαζαν, κάποιοι άλλοι τη μισούσαν και τη φοβόντουσαν. Σε ορισμένες περιστάσεις τα συναισθήματα που διέγειρε ήταν έντονα, κάτι το οποίο δικαιολογείται από την ισχυρή προσωπικότητά της. Όπως συμπεραίνει η Steinberg, σε αντίθεση με τις δύο προαναφερθείσες Πρωθυπουργούς, την Ίντιρα Γκάντι και τη Γκόλντα Μείρ, η προσωπικότητα της Θάτσερ χαρακτηρίζεται από ένα μόνο μοτίβο προσωπικότητας, αυτό της κυριαρχίας. Αναλυτικότερα, η Μάργκαρετ Θάτσερ αποτελεί κλασικό παράδειγμα ανθρώπου με έντονη αποφασιστικότητα και ισχυρογνωμοσύνη.²⁰⁹ Ήδη από νεαρή ηλικία κατείχε και εξέφραζε ισχυρές πολιτικές απόψεις και παρέμενε πιστή σε αυτές. Αυτό που την ξεχώριζε περισσότερο από οποιονδήποτε άλλο πολιτικό, ήταν το γεγονός ότι διακατεχόταν από μεγάλη αυτοπεποίθηση αναφορικά με τα πολιτικά της πιστεύω και την κρίση της ανάμεσα στο σωστό και το λάθος.

Τον Ιανουάριο του 1976 και προτού ανέλθει στην εξουσία, η Μάργκαρετ Θάτσερ εξέδωσε μία ομιλία κατά την οποία κατηγορούσε τη Σοβιετική Ένωση για παγκόσμια κυριαρχία. Τότε το επίσημο ειδησεογραφικό πρακτορείο της Σοβιετικής Ένωσης την

²⁰⁸Campbell, *The Iron Lady*, 299.

²⁰⁹Steinberg, *Women In Power*, 4939.

αποκάλεσε «Σιδηρά Κυρία, η μαχήτρια του Ψυχρού Πολέμου» και αυτόματα ξεκίνησε μία καμπάνια δυσφήμισής της στη Ρωσία.

Όταν η Θάτσερ πληροφορήθηκε τον εν λόγω χαρακτηρισμό χάρηκε και φέρεται να είπε ότι «είναι το μεγαλύτερο κομπλιμέντο που θα μπορούσαν να μου έχουν κάνει». Μάλιστα, τρία χρόνια αργότερα, το χρησιμοποίησε για την προεκλογική της καμπάνια αναφέροντας ότι «οι Ρώσοι με αποκάλεσαν Σιδηρά Κυρία. Είχαν δίκιο, η Βρετανία χρειάζεται μία Σιδηρά Κυρία»²¹⁰ Αυτή η αντίδραση της Θάτσερ και ο τρόπος με τον οποίο διαχειρίστηκε τον χαρακτηρισμό που της αποδόθηκε, δεν αποτελεί ιδιαίτερη έκπληξη για την προσωπικότητα και τα γνωρίσματά της. Τα άτομα με υπερέχον το χαρακτηριστικό της κυριαρχικότητας, τείνουν να αισθάνονται περηφάνια και χαρά όταν θεωρούνται από τους άλλους ισχυρά ανταγωνιστικοί.²¹¹ Επιπλέον, η Μάργκαρετ Θάτσερ εμφάνισε από μικρή ηλικία την επιθυμία να ξεχωρίζει και να θεωρείται ξεχωριστή. Εξαρχής επέδειξε το γνώρισμα της αυτοπεποίθησης που την διακατείχε.²¹²

Κατανοώντας το προφίλ της προσωπικότητας της Μάργκαρετ Θάτσερ

Το γνώρισμα που υπερείχε στην προσωπικότητα της Βρετανίδας Πρωθυπουργού ήταν αυτό της κυριαρχικότητας, κάτι το οποίο συνεπάγεται για όσους το έχουν ότι προσπαθούν να αποδείξουν την αξία τους. Χαρακτηρίζονται από δυναμικό, κυριαρχικό και με αποφασιστικό στυλ προσωπικότητας. Εν αντιθέσει με την επιβλητική τους παρουσία, το δυναμισμό και την αυτοπεποίθηση που επιδεικνύουν, τα άτομα με το συγκεκριμένο στυλ προσωπικότητας τείνουν να αισθάνονται ανασφαλείς και γι' αυτό προσπαθούν σκληρά ούτως ώστε να επιτύχουν τους στόχους τους και να προοδεύσουν. Σε εποπτικές ή ηγετικές θέσεις αναλαμβάνουν τα ηνία και βεβαιώνονται ότι θα τεθεί εις πέρας το έργο που έχει ανατεθεί.²¹³

Επιπλέον, ο πατέρας της Θάτσερ διαδραμάτισε σημαντικό ρόλο στη ζωή της και αποτέλεσε ισχυρό έναυσμα για την ενασχόλησή της με την πολιτική. Για το γεγονός ότι υπήρξε η πρώτη γυναίκα Πρωθυπουργός του Ηνωμένου Βασιλείου, απέτινε φόρο τιμής στον πατέρα της: «Με γαλούχησε με όλα τα πιστεύω που έχω τώρα και αποτελούν τις αξίες για τις οποίες πάλεψα στις εκλογές. Είναι τρομερά ενδιαφέρον για μένα το ότι όλα τα πράγματα που έμαθα σε μία μικρή πόλη, σε ένα πολύ συντηρητικό σπιτικό, είναι ακριβώς εκείνα τα πράγματα που πιστεύω ότι με βοήθησαν να κερδίσω τις εκλογές. Χρωστώ σχεδόν τα πάντα στον πατέρα μου.»²¹⁴

²¹⁰Junor, *Margaret Thatcher*, 110.

²¹¹Millon, *Disorders of Personality*, 484.

²¹²Steinberg, *Women In Power*, 5124.

²¹³Στοιίδιο, 5361.

²¹⁴Campbell, *The Grocer's Daughter*, 446-7

Το στυλ ηγεσίας της Μάργκαρετ Θάτσερ

Το στυλ ηγεσίας τις Θάτσερ – μία πλήρης διχοτόμηση όλων των πτυχών του κόσμου ανάμεσα σε μαύρο και άσπρο, καλό και κακό- αποτέλεσε ισχυρό παράγοντα της προσωπικότητάς της και των πολιτικών επιλογών της. Διαμόρφωσε την συμπεριφορά τις και σε σημαντικό βαθμό την βρετανική εξωτερική πολιτική, ειδικότερα μέσω των σχέσεων ζωτικής σημασίας που διαμορφώθηκαν κατά τη διάρκεια της θητείας της.²¹⁵

Ιδεολογία

Όπως έχει προαναφερθεί και έχει γίνει κατανοητό, η διαμόρφωση των κυβερνητικών πολιτικών από τη Θάτσερ γινόντουσαν βάσει των ιδεολογικών της πεποιθήσεων. Αναλυτικότερα, όλα τα στοιχεία που υπάρχουν από την αρχή τις πρωθυπουργικής τις θητείας, καταδεικνύουν το γεγονός ότι η πολιτική τις προσέγγιση ήταν κατά κύριο λόγο δογματική.²¹⁶ Ένας εκ των βασικών μακροπρόθεσμων στόχων της Θάτσερ ήταν η εξάλειψη αυτού που η ίδια αποκαλούσε “σοσιαλισμό” από τη Βρετανική πολιτική και η αντιστροφή της τάσης της κολεκτιβοποίησης από τη μεταπολεμική εποχή.

Εξουσία

Η επιθυμία για εξουσία και ισχύ αποτελούσε το δεύτερο σημαντικότερο παράγοντα στη διαμόρφωση των πολιτικών της κινήτρων. Ήταν κυριαρχική με όλους γύρω της, με τρόπο που επεδείκνυε την εξουσία και τον έλεγχο, σε τέτοιο βαθμό, όπου οι συνάδελφοι και οι συνεργάτες της τη θεωρούσαν ως την πιο αποφασιστική και αυταρχική ηγέτιδα που γνώριζαν.²¹⁷

Πραγματισμός

Μολονότι η Θάτσερ βασιζόταν κατά κύριο λόγο στις πολιτικές της πεποιθήσεις και προσπαθούσε διαρκώς για την κατάκτηση της εξουσίας, ωστόσο διακατεχόταν και από το γνώρισμα του πραγματισμού και ήταν διατεθειμένη να συμβιβαστεί προκειμένου να αποδοθεί η καλύτερη πολιτικά λύση.²¹⁸ Αυτό φάνηκε έντονα στον τομέα της εξωτερικής πολιτικής. Αν και στην αρχή δήλωνε σκληρή αντίκομμουνίστρια, μέχρι το 1983 είχε αναθεωρήσει τη στρατηγική της, κάτι που έγινε

²¹⁵Dyson, *Cognitive Style and Foreign Policy*, 46.

²¹⁶Young, *The Iron Lady*, 21-2.

²¹⁷Στοιίδιο, 137.

²¹⁸Young, *The Iron Lady*, 544-5.

πασιφανές από τις σχέσεις που ανέπτυξε με τον Μιχαήλ Γκορμπατσόφ και την επιρροή που είχε στη διαχείριση του Ψυχρού Πολέμου.

Εν γένει, ο πολιτικός προσανατολισμός της Θάτσερ χαρακτηριζόταν κυρίως από πραγματισμό σε ό,τι αφορά στην εξωτερική πολιτική, ενώ στα ζητήματα εσωτερικής πολιτικής φέρεται να είχε μεγαλύτερη βαρύτητα η ιδεολογία. Εντούτοις, όπως αποδείχθηκε και σε όσα αναφέρθηκαν προηγουμένως, η μόνη φορά όπου τα ιδεολογικά κριτήρια υπερίσχυσαν αυτά του πραγματισμού, ήταν ο Πόλεμος των Φώκλαντ. Γενικότερα παρατηρήθηκε ότι υπήρχε ιδεολογικός πολιτικός προσανατολισμός, υπό τη μορφή μιας πραγματιστικής κατεύθυνσης, στις περιστάσεις όπου η Θάτσερ διαπίστωνε ότι δεν είχε τα απαραίτητα εφόδια ούτως ώστε να προωθήσει την ατζέντα της.

Εκπλήρωση των στόχων

Η Μάργκαρετ Θάτσερ σε σχέση με τους Βρετανούς Πρωθυπουργούς που υπηρέτησαν τον 20ό αιώνα, ξεχώρισε από την άποψη ότι είχε μία προσωπική ατζέντα πολιτικών. Η συγκεκριμένη ατζέντα δεν περιλάμβανε αμιγώς προτεραιότητες ή απόψεις του κόμματός της ή της κυβέρνησής της, αλλά αφορούσε σε πολιτικούς στόχους που είχε θέσει η ίδια σε διάφορους τομείς πολιτικής, όπως ήταν η οικονομία, η άμυνα και οι διμερείς σχέσεις με τη Σοβιετική Ένωση.²¹⁹

Η Θάτσερ όντας ιδιαίτερη προσηλωμένη στους εκάστοτε στόχους και έχοντας σημαντική επίγνωση των αποτελεσμάτων που επιθυμούσε να επιφέρει, έδινε μεγαλύτερη βαρύτητα στο “πώς” και όχι στο “γιατί”. Ενδιαφερόταν για την ουσία των πραγμάτων και το στυλ της πρωθυπουργίας της διέφερε σε σχέση με αυτό των προκατόχων της, υπό την έννοια ότι «κατείχε μία ξεκάθαρη και προσωπική αίσθηση της κατεύθυνσης στην οποία ήθελε να οδηγήσει το κόμμα.»²²⁰ Ακόμη, «αν επεδίωκε συχνά να επιβάλλει τη δική της άποψη, αυτό συνέβαινε επειδή όντως είχε άποψη – και επειδή η δική της άποψη είχε μεγαλύτερη σημασία για εκείνη από το να διατηρήσει την ενότητα του κόμματος ή να έχει μία ήσυχη ζωή.»²²¹

Στρατηγική Διοίκησης του Υπουργικού Συμβουλίου

Στο συγκεκριμένο τομέα τα στοιχεία δείχνουν ότι η Θάτσερ ήταν μία Πρωθυπουργός με αποφασιστική συμπεριφορά, που θεωρούσε ότι το Υπουργικό Συμβούλιο οφείλει να ακολουθεί την ίδια, εφαρμόζοντας τις πολιτικές της. Αναλυτικότερα, ορισμένοι πολιτικοί συμπέραναν γρήγορα την αυταρχικότητά της. Για παράδειγμα, στην περίπτωση του Πολέμου των Φώκλαντ, ο Υπουργός Εξωτερικών των ΗΠΑ ανέφερε ότι κατά τη διάρκειά συνάντησής τους για το συγκεκριμένο θέμα ήταν δογματική και ισχυρογνώμων και η γραμμή που ακολουθούσε ήταν σκληρότερη από οποιονδήποτε άλλο στο Υπουργικό Συμβούλιο.

²¹⁹King, *The British Prime Minister*, 98.

²²⁰Στοιδίο, 116.

²²¹Στοιδίο, 98.

Εντούτοις, η αποφασιστικότητα και η επιμονή στις απόψεις της οδήγησαν τη Βρετανία στη νίκη του πολέμου.

Στρατηγική Διαχείρισης της Πληροφορίας

Η Βρετανίδα Πρωθυπουργός είχε ιδιαίτερη ανάμειξη στην απόκτηση, αλλά και τη διαχείριση των πληροφοριών. Αφιέρωνε σημαντικό χρόνο στην έρευνα και την ανάλυση στοιχείων, που αφορούσαν στο ζήτημα των πολιτικών. Ειδικότερα σε ό,τι αφορά στα θέματα της εξωτερικής πολιτικής, η Μάργκαρετ Θάτσερ έδειχνε εξέχοντα ζήλο και επιθυμούσε να έχει ενδελεχή γνώση και ενημέρωση του ευρύτερου κλάδου. Για παράδειγμα, προβληματιζόταν αναφορικά με τη στρατηγική που έπρεπε να ακολουθήσει η Βρετανία απέναντι στη Σοβιετική Ένωση. Μάλιστα, φέρεται να ανέφερε χαρακτηριστικά ότι η αξιολόγηση του συστήματος της Σοβιετικής Ένωσης, καθώς και της ηγεσίας της, έπρεπε να είναι όσο το δυνατόν πιο ακριβής και το τελικό συμπέρασμα ήταν ότι ήταν σημαντικό να δομηθεί μία ρεαλιστική σχέση, επειδή «όλοι πρέπει να ζήσουμε στον ίδιο πλανήτη.»²²²

Οι σχέσεις της Μάργκαρετ Θάτσερ με τα ΜΜΕ

Παρά τη δύστροπη φύση της, η Μάργκαρετ Θάτσερ φέρεται να είχε παραδόξως αρκετά καλή σχέση με τον τύπο. Μάλιστα μετά τη νίκη στον Πόλεμο των Φώκλαντ, έγινε το εξώφυλλο ενός γυναικείου περιοδικού, όντας έτσι η πρώτη Πρωθυπουργός που το έπραξε αυτό. Εντούτοις έδειχνε έκδηλα τον εκνευρισμό της όταν το μέσο της τηλεόρασης δεν συμβάδιζε με την κυβέρνηση και δεν επαινούσε τις πολιτικές αυτής. Ενδεικτικό αυτής της συμπεριφοράς είναι το γεγονός ότι σύμφωνα με την ίδια, τα ΜΜΕ εν γένει όφειλαν να λειτουργούν σαν εκπρόσωποι τύπου της κυβέρνησης.²²³

Οι σχέσεις της Μάργκαρετ Θάτσερ με το Κοινό

Τα ευρήματα αναφορικά με τη Βρετανίδα Πρωθυπουργό καταδεικνύουν ότι οι προσπάθειες που κατέβαλε με τα ΜΜΕ, λειτουργούσαν ως προγεφύρωμα του τελικού της στόχου, που ήταν να προσεγγίσει τους Βρετανούς πολίτες. Η Θάτσερ άνηκε στην κατηγορία των πολιτικών με ξεκάθαρη και σαφή ατζέντα και αυτό ήταν ακριβώς που ήθελε να αποδείξει στο κοινό. Για το λόγο αυτό, προτιμούσε να επικοινωνεί και να αφογκράζεται απευθείας τους πολίτες, αντί να βασίζεται σε κυβερνητικούς

²²²Thatcher, *The Downing Street Years*, 323,

²²³Steinberg, *Women In Power*, 6149.

αξιωματούχους, προκειμένου να διατυπώσουν και να προασπίσουν τις πολιτικές της κυβέρνησης.

Ενεργή

Χαρακτηριστική ήταν η πράξη της να στείλει προσωπικά γράμματα στις οικογένειες των θανόντων στρατιωτών από τον Πόλεμο των Φώκλαντ.²²⁴ Η ανησυχία και το ενδιαφέρον που έδειξε για τις οικογένειες των θυμάτων, καθώς και οι επισκέψεις που πραγματοποίησε στα στρατεύματα, προσιδιάζουν στις αντίστοιχες ενέργειες των Γκάντι και Μέρ. Δεν πρέπει να λησμονείται το ότι και οι τρεις είχαν γιους, οπότε είναι φυσιολογικό το ενδεχόμενο να τους άγγιζαν ιδιαίτερα οι θάνατοι νέων ανθρώπων.²²⁵

Η σχέση ανάμεσα στο προφίλ της προσωπικότητας της Μάργκαρετ Θάτσερ και του στυλ ηγεσίας της

Αυτό που προκύπτει ως βασικό στοιχείο στην ανάλυση που πραγματοποιείται, είναι το γεγονός ότι στη Θάτσερ εμφανιζόταν μία έντονη διχοτόμηση ανάμεσα σε αυτούς που συμπαθούσε και εμπιστευόταν και στους “άλλους”. Όπως έχει προαναφερθεί, σε πολλές των περιπτώσεων η λογική της ήταν ασπρόμαυρη και αντιμετώπιζε τον κόσμο με βάση το καλό και το κακό. Ήταν χειριστική και κυριαρχική και επεδείκνυε καλή συμπεριφορά σε όσους Υπουργούς συμπαθούσε. Όπως έχει ήδη τονιστεί αρκετές φορές, η λογική του άσπρου / μαύρου που κυριαρχούσε σε όλες τις εκφάνσεις του βίου της, την ωθούσε στο να διαχωρίζει τους ανθρώπους σε δύο κυρίαρχες κατηγορίες και όπως συνήθιζε να ρωτάει όταν ήθελε να κατανοήσει περισσότερα για κάποιον ρωτούσε χαρακτηριστικά: «είναι με δικός μας ή όχι;».

Σε ό,τι αφορά λοιπόν στη σύνδεση ανάμεσα στην προσωπικότητα της Μάργκαρετ Θάτσερ και το στυλ ηγεσίας της, η Steinberg κατέληξε στο συμπέρασμα ότι βάσει της εμπειρικής ανάλυσης που διενεργήθηκε, τα μοτίβα των στυλ ηγεσίας έρχονται σε άμεση σχέση με τις θεωρητικές μελέτες για τα προφίλ προσωπικότητας της κυριαρχίας και της φιλοδοξίας.²²⁶

²²⁴Campbell, *The Iron Lady*, 57.

²²⁵Steinberg, *Women In Power*, 6164.

²²⁶Στοιίδιο, 6209.

Κεφάλαιο 6

Σύγκριση ανάμεσα στις 3 Πρωθυπουργούς: Ομοιότητες & διαφορές

Η Ίντιρα Γκάντι, η Γκόλντα Μέρ και η Μάργκαρετ Θάτσερ αποτέλεσαν τρεις γυναίκες που έμειναν στην ιστορία. Κι αυτό καθώς όχι μόνο επειδή ή κάθε μία εξ αυτών ήταν η πρώτη γυναίκα Πρωθυπουργός της χώρας της και εν γένει από τις πρώτες γυναίκες Πρωθυπουργούς παγκοσμίως, αλλά για τον τρόπο με το οποίο διοίκησαν τις χώρες τους και την εξαιρετική ηγεσία που επέδειξαν σε κρίσιμες καταστάσεις. Και οι τρεις τους είχαν μία καταξιωμένη πολιτική πορεία και ο αντίκτυπος που άφησαν στα κράτη τους υφίσταται ακόμα και σήμερα. Ακόμη, χαρακτηρίστηκαν ιδιαίτερα σκληρές και με έντονο δυναμισμό.

Κυριαρχία

Αυτό που παρατηρείται ως το πιο βασικό χαρακτηριστικό και των τριών πρωθυπουργών είναι η κυριαρχία. Ειδικότερα για τη Μέρ και τη Θάτσερ, το μοτίβο της κυριαρχίας αποδείχθηκε ότι υπερέχει όλων στα προφίλ των προσωπικοτήτων τους. Εντούτοις, στην προκειμένη περίπτωση κρίνεται αναγκαίο να αναφερθεί ότι σύμφωνα με τη Steinberg, το γνώρισμα της κυριαρχίας εμφανίζεται ως προεξέχων κατά βάση σε γυναίκες ηγέτες. Μία ενδεχόμενη εξήγηση γι' αυτό σχετίζεται με το ρόλο που διαδραματίζει το φύλο. Κάθε μία εκ των τριών γυναικών που μελετώνται στην εν λόγω περίπτωση έπρεπε να προσπαθήσει πολύ και να υπερβεί αρκετά εμπόδια προκειμένου να ανέλθει στην εξουσία.

Η Γκάντι, από νεαρή ηλικία κλήθηκε να αντιμετωπίσει τον πατέρα της και αναγκάστηκε να ανεξαρτητοποιηθεί από πολύ νωρίς, εξαιτίας των συνθηκών. Η Μέρ επιθυμώντας να ξεφύγει από το κατεστημένο της οικογένειάς της και από τις απόψεις τους αναφορικά με τη ζωή και το μέλλον της ως γυναίκα, έπραξε το ίδιο, με τη διαφορά ότι σε αντιδιαστολή με τη Γκάντι, ήταν και οικονομικά ανεξάρτητη. Επίσης, σε ό,τι αφορά στη Θάτσερ, αγωνίστηκε να κερδίσει το θαυμασμό και το σεβασμό του πατέρα της και να αποστασιοποιηθεί από τον τρόπο ζωής και τις αξίες της μητέρας και της αδερφής της. Συμπεραίνεται λοιπόν ότι προκειμένου να αποκτήσουν πολιτική ισχύ, χρειάστηκε να παλέψουν ενάντια στο ισχυρό αντρικό κατεστημένο που βρισκόταν στην κοινωνία γενικότερα, όπως αντίστοιχα και στα ίδια τους τα κόμματα. Ως γυναίκες, το γεγονός ότι ανταγωνιζόντουσαν σε έναν ανδροκρατούμενο χώρο, όπως ήταν και είναι αυτός της πολιτικής, το ότι είχαν ισχυρή, δυναμική,

αποφασιστική και κυριαρχική παρουσία, αποτελούσε προαπαιτούμενο ούτως ώστε να επιβιώσουν και να ανελιχθούν.

Εριστικότητα

Το γνώρισμα της εριστικότητας κατείχε τη δεύτερη θέση ανάμεσα στα πιο σημαντικά χαρακτηριστικά γνωρίσματα, στη μελέτη που πραγματοποιήθηκε στις προσωπικότητες της Μέιρ και της Θάτσερ, ενώ στην περίπτωση της Γκάντι ανήλθε δεύτερο. Εντούτοις στο σημείο αυτό τίθεται το εξής ερώτημα: Για ποιο λόγο παρατηρείται η εμφάνιση του συγκεκριμένου γνωρίσματος, σε αυτό το βαθμό; Η Steinberg δίνει την απάντηση σε αυτό το ερώτημα, υπογραμμίζοντας το γεγονός ότι σε προηγούμενες εποχές οι νεαρές γυναίκες και τα κορίτσια έπρεπε να μοχθήσουν περισσότερο, ούτως ώστε να προσπελάσουν εμπόδια και προκλήσεις που σχετίζονταν αμιγώς με το φύλο τους. Χαρακτηριστικό παράδειγμα αποτελεί το στερεότυπο που ήθελε τη γυναίκα να κάνει μία παραδοσιακή ζωή ως νοικοκυρά.

Το φεμινιστικό κίνημα άνοιξε ένα νέο δρόμο και σε συνδυασμό με τις υπέρμετρες προσπάθειες των γυναικών για την επίτευξη της ισότιμης μεταχείρισης, δημιουργήθηκε μία νέα γενιά γυναικών η οποία έδωσε στις γυναίκες τη δυνατότητα να διεκδικήσουν και να κατακτήσουν τις ίδιες επαγγελματικές ευκαιρίες με τους άνδρες.²²⁷ Ωστόσο αυτές που χάραζαν πραγματικά το δρόμο και έπρεπε να μοχθήσουν για τα κατορθώματά τους ήταν ηγέτιδες σαν τη Γκάντι, τη Μέιρ και τη Θάτσερ. Το γεγονός ότι έδωσαν αγώνα για να επιβιώσουν και να κυριαρχήσουν σε ένα ανδροκρατούμενο χώρο και μία πολιτική ιεραρχία, μπορεί να συνετέλεσε ούτως ώστε να αναπτύξουν χαρακτηριστικά όπως είναι ο κυνισμός, το πείσμα και η αντιδραστικότητα. Έχοντας αναφερθεί στα παραπάνω λοιπόν, η αντιδραστικότητα των εν λόγω γυναικών πρέπει να τοποθετηθεί σε ένα συγκεκριμένο πλαίσιο. Καμία από τις τρεις δεν αποτέλεσε την προφανή και πρώτιστη επιλογή από τα πολιτικά κόμματα στα οποία ανήκαν. Πιο συγκεκριμένα, σίγουρα δεν μπορεί κανείς να αμφισβητήσει τα ηγετικά τους χαρακτηριστικά και τις εγγενείς ικανότητες που επεδείκνυαν στο συγκεκριμένο τομέα, ωστόσο ο λόγος για τον οποίο στράφηκαν τα κόμματά τους στις ίδιες, ήταν το γεγονός ότι θεωρήθηκαν ως προσωρινές ή συμβιβαστικές επιλογές. Κι αυτό καθώς οι υπόλοιποι άνδρες υποψήφιοι ήταν ανεπαρκείς. Και σε αυτή την περίπτωση όμως, προκειμένου να διαπιστωθεί ο ρόλος του χαρακτηριστικού γνωρίσματος της εριστικότητας στις γυναίκες πολιτικούς ηγέτες, πρέπει πρώτιστως να ερευνηθεί η σημασία του εν λόγω χαρακτηριστικού στους άνδρες αντίστοιχα.²²⁸

Φιλοδοξία

Λαμβάνοντας υπόψη τα εμπόδια που υπήρχαν, την κοινωνική πίεση και κριτική των οποίων ήταν αποδέκτες, καθώς και τη λεγόμενη “γυάλινη οροφή”, οι γυναίκες

²²⁷Dowd, *Are Men Necessary?*

²²⁸Steinberg, *Women In Power*, 6318.

έπρεπε να τα προσπελάσουν όλα αυτά προκειμένου να ανελιχθούν επαγγελματικά και ταυτόχρονα να αποκτήσουν την απαιτούμενη αυτοπεποίθηση για να ανταπεξέλθουν στα ανώτερα επίπεδα της πολιτικής ηγεσίας.

Συμπερασματικά λοιπόν, όπως παρατηρεί και η Steinberg, δεν είναι παράδοξο το γεγονός ότι οι γυναίκες που είναι επιτυχημένες στον τομέα της ηγεσίας παρουσιάζουν πιο έντονα το γνώρισμα της φιλοδοξίας. Εντούτοις, σε ό,τι αφορά στις 3 γυναίκες που μελετώνται εδώ, παρατηρήθηκε ότι η Ίντιρα Γκάντι διακατεχόταν από ναρκισσιστικές τάσεις σε μεγαλύτερο βαθμό από ό,τι η Γκόλντα Μέρ και η Μάργκαρετ Θάτσερ. Ενδεχομένως αυτό να οφείλεται στην προνομιούχα ανατροφή που είχε, το γεγονός ότι ο πατέρας της υπήρξε Πρωθυπουργός της Ινδίας, εν αντιθέσει με τις άλλες δύο Πρωθυπουργούς που χρειάστηκε να εργαστούν πολύ σκληρά ούτως ώστε να κατακτήσουν τους στόχους τους, λαμβάνοντας παράλληλα την κριτική και τη μη αποδοχή από το κόμμα (στην περίπτωση της Μέρ) και από τους δασκάλους και τους συναδέλφους της (στην περίπτωση της Θάτσερ). Σαν αποτέλεσμα, δεν υπήρχε το έδαφος προκειμένου να αναπτύξουν εγωιστική συμπεριφορά. Ήταν κυριαρχικές αλλά χωρίς να διακατέχονται από το αίσθημα της ανωτερότητας.²²⁹

Ιδεολογία

Όπως έχει γίνει κατανοητό, παρατηρούνται ορισμένες διαφορές ανάμεσα στις τρεις πρωθυπουργούς. Ενώ η Ίντιρα Γκάντι κινητοποιούνταν κατά βάση από την ανάγκη της για ισχύ και εξουσία, η Γκόλντα Μέρ και η Μάργκαρετ Θάτσερ λειτουργούσαν βάσει των ιδεολογικών τους πεποιθήσεων. Πιο συγκεκριμένα, η Ισραηλινή Πρωθυπουργός κατείχε μία συνεκτική δομή ιδεολογικών αξιών οι οποίες πίστευε ακράδαντα ότι πρέπει να διαμορφώσουν τις κυβερνητικές πολιτικές, και κατά βάση όσες αφορούσαν στην εξωτερική πολιτική, ούτως ώστε αυτές να λειτουργούν αποτελεσματικά. Η Μάργκαρετ Θάτσερ προσidiaζε τη Μέρ σε αυτό, εντούτοις οι πολιτικές της επικεντρώνονταν σε ζητήματα οικονομικής φύσεως και απαιτούνταν τεράστιου βεληνεκούς πρωτοβουλίες και αλλαγές προκειμένου να τεθούν σε εφαρμογή.

Προσανατολισμός προς τη λειτουργία (taskorientation)

Οι τρεις Πρωθυπουργοί είχαν ως κοινό χαρακτηριστικό ότι επικεντρώνονταν περισσότερο στην πραγμάτωση συγκεκριμένων στόχων, από το να αναζητούν τη συγκατάθεση του Υπουργικού Συμβουλίου ή της Αντιπολίτευσης.

²²⁹Στοιδίο, 6345.

Η σχέση και οι απόψεις των τριών Πρωθυπουργών αναφορικά με το φεμινισμό

Και οι τρεις Πρωθυπουργοί μοιραζόντουσαν την αντίθεσή τους αναφορικά με το φεμινιστικό κίνημα και πίστευαν ότι δε χρειάζεται, καθώς εφόσον κατόρθωσαν εκείνες να προσπελάσουν τα εμπόδια και να επιτύχουν σε έναν ανδροκρατούμενο κόσμο, χωρίς την ανάγκη ύπαρξης ειδικής μεταχείρισης λόγω του φύλου τους, το ίδιο μπορούσαν να κάνουν και όλες οι άλλες γυναίκες.²³⁰

Η Μάργκαρετ Θάτσερ, η Γκόλντα Μέιρ και η Ίντιρα Γκάντι ήταν οι πρώτες και μέχρι στιγμής οι δύο τελευταίες οι μοναδικές, γυναίκες πρωθυπουργοί στις χώρες τους. Παρά το γεγονός ότι καμία από τις τρεις δεν αυτοπροσδιοριζόταν ως φεμινίστρια και διαχώριζαν ρητώς τη θέση τους, εντούτοις το υλικό που έχει συγκεντρωθεί μέχρι στιγμής αποδεικνύει ότι εμφανίζουν πολύ μικρές διαφορές σε σχέση με τα ανερχόμενα φεμινιστικά κινήματα της εποχής τους, σε ό,τι αφορά σε βασικές αρχές και αξίες. Συγκεκριμένα η Θάτσερ, την κρίσιμη εποχή κατά την οποία ανήλθε στην εξουσία, στις επίσημες ομιλίες της, δημόσιες δηλώσεις της και στις συνεντεύξεις της, ενθάρρυνε ρητά τις γυναίκες να κινητοποιηθούν ως ψηφοφόροι και να διεκδικήσουν εργασία εκτός σπιτιού. Αντίστοιχα, η Γκάντι και η Μέιρ έδωσαν μεγάλη βαρύτητα στην πολιτική κινητοποίηση των γυναικών, ανεξάρτητα από το γεγονός ότι η ρητορική τους δεν ενθάρρυνε τις γυναίκες να συμμετέχουν στην πολιτική περισσότερο από τους άνδρες.²³¹

Το 1952, η Ίντιρα Γκάντι, σε ένα γράμμα που προοριζόταν για την Αμερικανή φίλη της Ντόροθι Νόρμαν, φέρεται να έγραψε: «Σε καμία των περιπτώσεων δεν είμαι φεμινίστρια, αλλά πιστεύω στο γεγονός ότι οι γυναίκες είναι ικανές για το οτιδήποτε...Όταν υπάρχει η δυνατότητα να εξελιχθούν, οι Ινδές γυναίκες βρίσκονται στην κορυφή μονομιάς.»²³² Αν και μπορεί να θεωρηθεί παράδοξη η εν λόγω δήλωση, εντούτοις δικαιολογείται από τη δίκαιη και ισόνομη ανατροφή της. Δε πρέπει να λησμονείται το γεγονός ότι η Γκάντι μεγάλωσε ως μοναχοπαίδι, όντας κόρη του πρώτου Πρωθυπουργού της Ινδίας. Ως αποτέλεσμα, ο πατέρας της την καλομάθαινε και την ενθάρρυνε στην επίτευξη των στόχων της. Επίσης, ανέφερε κάποτε ότι η μητέρα της ήταν πεπεισμένη φεμινίστρια, κάτι που η Ίντιρα Γκάντι δεν κατανοούσε, καθώς εκείνη είχε την ελευθερία να κάνει ό,τι επιθυμούσε και δεν υπήρχε διαφορά αν ήταν αγόρι ή κορίτσι.²³³

Ακόμη, το ευρύτερο πολιτικό σκηνικό της Ινδίας διαδραμάτισε σημαντικό ρόλο, καθώς το δικαίωμα ψήφου δόθηκε στις γυναίκες όταν ανεξαρτητοποιήθηκε η Ινδία, οπότε δεν υπήρξε η ανάγκη για κινητοποίηση με σκοπό τη διεκδίκηση των γυναικείων δικαιωμάτων, εν αντιθέσει με άλλα κράτη που υπήρχε το κίνημα των

²³⁰Στοιχίο, 4379.

²³¹Katz, *Margaret Thatcher, Golda Meir, and Indira Gandhi's Actions and Rhetoric Regarding Feminism and Gender During Their Ascent to Power*, 2.

²³² Gandhi, *Indira Gandhi, letters to an American friend*, 20.

²³³Genovese, *Women as national leaders: Political performance of women as heads of government*, 107.

σουφραζετών. Γενικότερα, παρά το γεγονός ότι παρέμεινε αντί-φεμινίστρια καθόλη τη διάρκεια της ζωής της,

Σε ό,τι αφορά στην Γκόλντα Μείρ, μέσα από την έρευνα γίνεται αρκετά εμφανής η αποστασιοποίησή της από το φεμινιστικό κίνημα, κάτι που δήλωνε ακραιφνώς σε διάφορες περιστάσεις. Όντας μία εκ των ιδρυτών του κράτους του Ισραήλ στις 14 Μαΐου του 1948, η Μείρ επικεντρώθηκε στον εβραϊκό αγώνα για ισότητα. Όπως η Γκάντι, έτσι και η Μείρ τόνισε ότι η γυναικεία της φύση δεν αποτέλεσε ποτέ εμπόδιο για την κατάκτηση των στόχων της. Παρόλα αυτά, ενδιαφέρον αποτελεί το γεγονός ότι η Γκόλντα Μείρ ξεκίνησε την καριέρα της ως εργαζόμενη στο Συμβούλιο Εργαζομένων Γυναικών. Μολονότι αυτό δεν συνεπάγεται το ότι ήταν μέλος σε κάποια γυναικεία οργάνωση, υπήρξε αρωγός στην κινητοποίηση των γυναικών περισσότερο απ' ό,τι δήλωνε η ίδια.²³⁴

Η Μάργκαρετ Θάτσερ αντίστοιχα, διαχώριζε και εκείνη τη θέση της από το κίνημα του φεμινισμού, καθώς διακατεχόταν έντονα από την άποψη ότι ο κάθε άνθρωπος είναι ξεχωριστός και είναι υπεύθυνος για τις πράξεις του. Με λίγα λόγια, υποστήριζε την ατομικότητα, κάτι το οποίο αποδεικνύεται και από τις πολιτικές της. Στην αυτοβιογραφία της, η Θάτσερ τονίζει ότι «μία φράση που συνήθιζα να λέω ήταν ότι ενώ το σπιτικό πρέπει πάντα να βρίσκεται στο επίκεντρο της ζωής κάποιου, δεν πρέπει να αποτελεί εμπόδιο στις φιλοδοξίες κάποιου. Πράγματι, χρειαζόμουν μία καριέρα διότι πολύ απλά, έτσι ήμουν. Και όχι οποιαδήποτε καριέρα. Ήθελα μία η οποία θα με διατηρεί πνευματικά ενεργή και θα με προετοιμάσει για το πολιτικό μέλλον για το οποίο πίστευα ότι ήμουν απολύτως κατάλληλη».²³⁵

²³⁴Katz, *Margaret Thatcher, Golda Meir, and Indira Gandhi's Actions and Rhetoric Regarding Feminism and Gender During Their Ascent to Power*, 8.

²³⁵Thatcher, *The Path to Power*, 80-1.

Συμπέρασμα

Διαδραματίζει ρόλο το φύλο στο στυλ ηγεσίας;

Διαφέρουν οι γυναίκες ηγέτιδες σε σχέση με τους άντρες;

Οι απόψεις δίστανται αναφορικά με το αν οι γυναίκες και οι άνδρες εμφανίζουν διαφορετικά χαρακτηριστικά. Υπάρχει μία σχολή σκέψης που υποστηρίζει ότι αυτό δεν ισχύει, κι αυτό διότι καθώς οι γυναίκες που διεκδικούν και κατακτούν τον μη παραδοσιακό ρόλο του ηγέτη απορρίπτουν τη θηλυκή τους συμπεριφορά και οι ανάγκες και τα στυλ τους είναι παρόμοια με αυτά των ανδρών.²³⁶ Εντούτοις αυτή η θέση αναιρείται αυτόματα αν αναλογιστεί κανείς τη ζωή και τις απόψεις της Γκάντι, της Μέρ και της Θάτσερ αναφορικά με τη γυναικεία φύση τους. Και οι τρεις Πρωθυπουργοί απέρριπταν το φεμινισμό ως κάτι μη απαραίτητο και φρόντιζαν να καταδεικνύουν τη θηλυκότητά τους.

Ακόμη, πρόωρες έρευνες αναφορικά με το συγκεκριμένο ζήτημα καταλήγουν στο συμπέρασμα ότι υφίστανται διαφορές ανάμεσα στις γυναίκες και τους άνδρες και το στυλ ηγεσίας τους. Ωστόσο, αυτές οι έρευνες αφορούσαν κατά κύριο στον κλάδο των επιχειρήσεων, αλλά τα ευρήματα δεν συνάδουν με αυτόν της πολιτικής ηγεσίας που μελετάται εδώ και ταυτόχρονα, σε πρόσφατες έρευνες που διενεργήθηκαν από την επιστήμη της νευρολογίας, αποδείχτηκε ότι τα πράγματα είναι πιο περίπλοκα. Ο Μπλαμ υποστηρίζει ότι όντως υπάρχουν βιολογικές διαφορές ανάμεσα στα δύο φύλα, οι οποίες συντελούν στον τρόπο που συμπεριφέρονται.²³⁷ Αυτές οι διαφορές (φυσικές), δύνανται να οδηγήσουν σε μία υπερβολική διάκριση της διάστασης του φύλου και μπορεί να αποκλείσει αποκρίσεις από ενήλικες που ενισχύουν και αυξάνουν αυτές τις διαφορές (ανατροφή). Αυτά που ξεκίνησαν ως βιολογικά ένστικτα και τάσεις στην εγκεφαλική λειτουργία, εντείνονται με το πέρασμα του χρόνου μέσω των στερεοτύπων και των προσδοκιών βάσει φύλου, κάνοντας τις όποιες διαφορές περισσότερο αισθητές.

²³⁶Cheryl, *Gender, Women and Leadership*, 5.

²³⁷Blum, *Sex on the Brain*

Η επίδραση του φύλου και του πολιτικού συστήματος στην προσωπικότητα

Κυριαρχία

Όπως έχει προαναφερθεί, για να επιβιώσει κάποιος στον πολιτικό στίβο και να κατορθώσει να ανελιχθεί, πρέπει να έχει δυναμικό, ισχυρό χαρακτήρα, καθότι πρόκειται για ένα τομέα κατεξοχήν ανδροκρατούμενο. Αναλυτικότερα, η Steinberg υπογραμμίζει ότι αυτό ερμηνεύεται από την οπτική της αμιγώς στερεοτυπικής άποψης για το τι θεωρείται ανδρικό και γυναικείο, με τις αντίστοιχες συνυποδηλώσεις της αδυναμίας και της αναποφασιστικότητας. Αν υποστηριχθεί η εν λόγω άποψη, οι άνδρες, σε αντίθεση με τις γυναίκες, ενδεχομένως να μη χρειάζεται να επιδείξουν τα ίδια κυριαρχικά χαρακτηριστικά, ούτως ώστε να αποκτήσουν εξουσία. Συνεπώς, οι προσωπικότητές τους δύνανται να σηματοδοτούνται περισσότερο από την τόλμη, την εξωστρέφεια, τη φιλοδοξία καθώς και άλλα.

Για να αξιολογηθεί όμως η διάσταση που κατέχει το φύλο στο γνώρισμα της κυριαρχίας, πρέπει πρωτίστως να πραγματοποιηθεί μία μελέτη μεγαλύτερου βεληνεκούς, η οποία θα επικεντρώνεται στα προφίλ προσωπικοτήτων ανδρών και γυναικών εκλεγμένων πολιτικών. Η Steinberg υποστηρίζει ότι με αυτό τον τρόπο θα αποδειχθούν και θα αποτιμηθούν οι διαφορές που υφίστανται ανάμεσα στα δύο φύλα, καθώς και άλλες πτυχές της προσωπικότητας, οι οποίες χρησιμοποιούνται γενικευμένα με σκοπό να προσδοθούν κάποιοι συγκεκριμένοι χαρακτηρισμοί.

Φύλο και συστήματα αντιπροσωπευτικής δημοκρατίας

Εν συνεχεία λοιπόν, αν τα αποτελέσματα της μελέτης ενός μεγαλύτερου δείγματος ανδρών και γυναικών ηγετών δεν οδηγήσουν στο πόρισμα ότι το χαρακτηριστικό της κυριαρχίας είναι πιο πρόδηλο στις γυναίκες απ' ότι στους άνδρες, τότε δύναται να διερευνηθεί και το είδος του πολιτικού συστήματος ως τρίτη δυνατή αιτιολόγηση των αποτελεσμάτων. Στη μελέτη που πραγματοποιείται εδώ, πρόκειται για τρεις γυναίκες ηγέτες κρατών, σε συστήματα αντιπροσωπευτικής δημοκρατίας. Παρόλο που υπάρχει εκτενής βιβλιογραφία για τις διαφορές ανάμεσα στα προεδρικά συστήματα και σε αυτά της αντιπροσωπευτικής δημοκρατίας, ωστόσο η διασύνδεση του χαρακτηριστικού της κυριαρχίας με το είδος της διακυβέρνησης δεν έχει μελετηθεί επαρκώς.²³⁸

²³⁸Steinberg, *Women In Power*, 6296.

Εριστικότητα

Και σε αυτή την περίπτωση η Steinberg καταλήγει στο συμπέρασμα πως για να πραγματοποιηθεί η αποτίμηση του κατά πόσο διαδραματίζει ρόλο το φύλο στην εκτρέφηση του χαρακτηριστικού της εριστικότητας σε γυναίκες πολιτικούς ηγέτες, αποτελεί απαραίτητη προϋπόθεση να εξεταστεί πρωτίστως η σημασία του συγκεκριμένου χαρακτηριστικού γνωρίσματος στους άνδρες πολιτικούς ηγέτες αντίστοιχα.

Σε ό,τι αφορά στην επίδραση του φύλου και του πολιτικού συστήματος στην προσωπικότητα ενός ηγέτη, η Steinberg καταλήγει σε ένα συμπέρασμα. Σύμφωνα λοιπόν με την ίδια, ανεξάρτητα από το μέγεθος της επίδρασης αυτής καθαυτής, πρέπει να δοθεί προσοχή και στο γεγονός ότι οι πτυχές της προσωπικότητας ενός ατόμου διαμορφώνονται βάσει των προσωπικών του εμπειριών και βιωμάτων, καθώς και των δομικών του χαρακτηριστικών, κάτι το οποίο δεν πρέπει να λησμονείται. Οι διαφορές που διακρίνονται ανάμεσα στο φύλο και τα πολιτικά συστήματα μπορεί να λειτουργούν ως τροποποιητικές μεταβλητές, ούτως ώστε να εξηγηθεί η παρουσία ή η απουσία αντίστοιχα συγκεκριμένων χαρακτηριστικών γνωρισμάτων, σε συγκεκριμένους ηγέτες.

Εν ολίγοις λοιπόν, σχετίζεται το φύλο με το στυλ ηγεσίας; Η σύντομη απάντηση είναι «όχι», ωστόσο τα πράγματα είναι πιο περίπλοκα. Η μελέτη και ανάλυση των τριών γυναικών που υπηρέτησαν ως Πρωθυπουργοί πραγματοποιήθηκε με σκοπό την ανάγκη διευκρίνισης αυτού του ζητήματος. Αν και η Ίντιρα Γκάντι, η Γκόλντα Μείρ και η Μάργκαρετ Θάτσερ απέδειξαν και μάλιστα σε εποχές όπου οι κοινωνίες ήταν πατριαρχικές και ο κλάδος της πολιτικής κατά βάση ανδροκρατούμενος, εντούτοις χρειάστηκε να κοπιάσουν πολύ και να προσπελάσουν αρκετά εμπόδια και σκοπέλους, προκειμένου να καταξιωθούν και να πετύχουν τους στόχους τους. Αναγκάστηκαν να θωρακίσουν τον εαυτό τους και να αναπτύξουν συγκεκριμένα γνωρίσματα για να ανελιχθούν και να μην αντιμετωπίζονται ως γυναίκες πρωτίστως, αλλά ως άτομα με ηγετικές προσωπικότητες που μπορούσαν να διοικήσουν άρτια και επιτυχημένα.

Το φύλο δε διαδραματίζει ρόλο στην περίπτωση που επιθυμούμε να συγκρίνουμε τις γυναίκες με τους άνδρες. Εντούτοις, εάν προβούμε στη σύγκριση των ηγετικών ικανοτήτων των ανδρών με αυτές των γυναικών, το αντίστροφο δηλαδή, τότε προκύπτει ότι οι γυναίκες υπερτερούν. Ειδικότερα στις περιπτώσεις των τριών γυναικών που αποτέλεσαν αντικείμενο μελέτης εδώ, οι δυσκολίες που κλήθηκαν να αντιμετωπίσουν και τα εμπόδια που χρειάστηκε να υπερκεράσουν προκειμένου να ανελιχθούν, αποτέλεσε το συστατικό για την επιτεύγματά τους. Το μοτίβο αυτό τείνει να υφίσταται μέχρι σήμερα, αν και σε μικρότερο βαθμό. Ελπίζουμε ότι με την πάροδο του χρόνου οι γυναίκες θα μπορούν να κατακτούν υψηλόβαθμες θέσεις και να διοικούν, δίχως το φύλο τους να αποτελεί την αφορμή είτε για την επιτυχία τους, είτε για την αποτυχία τους, αλλά να κρίνονται βάσει των γνώσεων και των ικανοτήτων τους.

Βιβλιογραφία

Ελληνική

Κουσκουβέλης, Ι. Η (2015). *Θεωρία Απόφασης στον Θουκυδίδη*. Εκδόσεις Πανεπιστημίου Μακεδονίας

Λίτσας, Ν. Σπ. (2010). *Πόλεμος και Ορθολογισμός. Θεωρητικές προεκτάσεις και στρατηγικές εφαρμογές*. Εκδόσεις Ποιότητα

Τμήμα Διεθνών Ευρωπαϊκών Σπουδών, & Κουσκουβέλης, Ηλίας. (1997). *Λήψη αποφάσεων, κρίση, διαπραγμάτευση*. (<http://hdl.handle.net/2159/4322>.) Παπαζήσης

Ξενόγλωσση

Barber, J. D. (1977). *The Presidential character: Predicting performance in the White House*. Englewood Cliffs, N.J: Prentice-Hall.

Blondel, J. (1987). *Political leadership: Towards a general analysis*. London: Sage.

Blum, D. (2014). *Sex on the brain: The biological differences between men and women*. New York: Penguin Books.

Bolia, R. S., & Army war collcarlisle barracks pa. (2004). *Overreliance on Technology in Warfare: The Yom Kippur War as a Case Study*. United States: Army war collcarlisle barracks pa.

Bolia, R. S. (2005, Spring). *The Yom Kippur War: the Epic Encounter that Transformed the Middle East*. Parameters, 35(1), 143+.

Burke, J. P., Greenstein, F. I., Berman, L., & Immerman, R. (1991). *How presidents test reality: Decisions on Vietnam, 1954 and 1965*. New York: Russell Sage Foundation.

Campbell, J., & Thatcher, M. (2008). *The Iron Lady*. London: Vintage Books.

Campbell, J., & Thatcher, M. (2007). *The Grocer's daughter*. London: Vintage Books.

- Cheryl, . R. (January 01, 2005). Gender, Women and Leadership. *Agenda: Empowering Women for Gender Equity*, 65, 4-11.
- Cooper, J., & SpringerLink (Online service). (2013). '*Superior to anything I had seen in the States*': the 'Thatcherisation' of Republican strategy in 1980 and 1984. (Journal of transatlantic studies.)
- Dinitz, S. (January 01, 1999). The Yom Kippur War: Diplomacy of war and peace. *Israel Affairs*, 6, 1, 104-126.
- Dowd, M. (2014). *Are men necessary?: When sexes collide*. New York: Berkley Books.
- Dyson, S. B. (January 01, 2009). Cognitive style and foreign policy: Margaret Thatcher's black-and-white thinking. *International Political Science Review*, 30, 1, 33.
- Eban, A. (1993). *Personal witness: Israel through my eyes*. London: Jonathan Cape.
- Fallaci, O. (1977). *Interview with history*. Boston: Houghton Mifflin.
- Freud, S., & Rickman, J. (1968). *Civilisation, war and death: Selections from three works by Sigmund Freud*.
- Gandhi, I. (1985). *Indira Gandhi, letters to an American friend*. San Diego: Harcourt Brace Jovanovich.
- Gat, M. (January 01, 2020). Golda Meir and the 1973 Yom Kippur War. *Israel Affairs*, 26, 2, 155-173.
- Genovese, M. A. (1993). *Women as national leaders: Political performance of women as heads of government*. Sage Publications.
- George, A. L. (1980). *Presidential decisionmaking in foreign policy*. Boulder, Colo: Westview Press.
- Giddings, P. (1995). Prime minister and cabinet. In D. Shell & R. Hodder-Williams (Eds.), *Churchill to Major* (pp. 30-70). Armonk, NY: M.E. Sharpe.
- Greenleaf, R. K., & Spears, L. C. (2002). *Servant leadership: A journey into the nature of legitimate power and greatness*. New York: Paulist Press.
- Haig, A. M. (1984). *Caveat: Realism, Reagan and foreign policy*. London: Weidenfeld and Nicolson.
- Hersh, S. M. (1991). *The Samson Option: Israel's Nuclear Arsenal and American Foreign Policy*.
- Jackson, G. M. (1990). *Women Who Ruled*. Santa Barbara Ca: ABC-CLIO.

- Jalalzai, F. (January 01, 2008). Women Rule: Shattering the Executive Glass Ceiling. *Politics and Gender*, 4, 2, 205-232
- Jalalzai, F. (January 01, 2004). Women political leaders: Past and present. *Women & Politics*, 85-108.
- Junor, P. (1984). *Margaret Thatcher: Wife, mother, politician*. London: Sidgwick & Jackson.
- Kaarbo, J., & Hermann, M. G. (January 01, 1998). Leadership styles of prime ministers: How individual differences affect the foreign policymaking process. *The Leadership Quarterly*, 9, 3, 243-263.
- King, A. (1992). *The British prime minister*. Basingstoke: Macmillan Education.
- Kondrates A. S., & Schneider V. (1983). "Maggie and Ron: A Tie That Binds", *Wyoming State Tribune*, 182559, C0167, WHORM: Subject File, Ronald Reagan Library.
- Krahé, B. (1992). *Personality Theory and Social Psychology: Towards a Synthesis*. Sage Pubns.
- Mann, R. D. (January 01, 1959). A review of the relationships between personality and performance in small groups. *Psychological Bulletin*, 56, 4, 241-270.
- Margaret Thatcher Foundation*, <https://www.margaretthatcher.org/essential/biography>
- Mastny, V. (September 03, 2010). The Soviet Union's Partnership with India. *Journal of Cold War Studies*, 12, 3, 50-90.
- Mayntz, R. (n.d.). Executive leadership in Germany: dispersion of power or Kanzlerdemokratie?. *Presidents and Prime Ministers / Edited by Richard Rose and Ezra N. Suleiman. Foreword by Richard E. Neustadt*.
- McGrath, J. E. (1984). *Groups: Interaction and performance*. Englewood Cliffs, N.J: Prentice-Hall.
- Medzini, M. (1990). *The Proud Jewess: Golda Meir and the Vision of Israel—A Political Biography*, Jerusalem.
- Meir, G. (1975). *My life*. New York: Putnam.
- Millon, T. (1981). *Disorders of personality: DSM-III, Axis II*. New York: Wiley.
- Moore, J. N., & American Society of International Law. (1991). *The Arab-Israeli conflict*. Princeton: Princeton University Press.
- Müller, W. C., Philipp, W., & Gerlich, P. (January 01, 1993). Prime Ministers and Cabinet Decision-Making Processes. 223-256.

- Nixon, R. (2014). *Leaders: Profiles and reminiscences of men who have shaped the modern world*. New York: Simon & Schuster.
- Ogden, C. (1990). *Maggie: An intimate portrait of a woman in power*. New York: Simon and Schuster.
- Rabinovich, A. (2004). *The Yom Kippur War: The epic encounter that transformed the Middle East*. New York: Schocken Books
- Rolef, S. H. (January 01, 1999). The domestic fallout of the Yom Kippur War. *Israel Affairs*, 6, 1, 177-194.
- Romilly, J. . (1988). *Thucydides and Athenian imperialism*. Salem, N.H: Ayer.
- Sachar, H. M., & Oxford University Press. (1987). *A history of Israel: Vol. 2*. New York: Oxford University Press.
- SAFRAN, N. (1981). *Israel—The Embattled Ally*. Cambridge, Massachusetts; London, England: Harvard University Press. doi:10.2307/j.ctvjf9x6d
- Smith, G. (1991). *Reagan and Thatcher*. New York: Norton.
- Sperry, L. (January 01, 1997). Leadership dynamics: Character and character structure in executives. *Consulting Psychology Journal: Practice and Research*, 49, 4, 268-280.
- Steinberg, B. (2014). *Women in Power: The Personalities and Leadership Styles of Indira Gandhi, Golda Meir, and Margaret Thatcher*. Montréal: McGill-Queen's University Press
- Steinberg, B. S. (October 01, 2005). Indira Gandhi: The Relationship between Personality Profile and Leadership Style. *Political Psychology*, 26, 5, 755-789.
- Stein, K. W. (2002). *Heroic Diplomacy: Sadat, Kissinger, Carter, Begin and the Quest for Arab-Israeli Peace*.
- Stogdill, R. M., & Bass, B. M. (1981). *Stogdill's handbook of leadership: A survey of theory and research*. New York: Free Press.
- Stogdill, R. M. (1948). *Personal factors associated with leadership*. Columbus: Ohio State University.
- Thatcher, M. (2012). *The Downing Street years*. London: HarperPress.
- Thatcher, M. (1995). *The path to power*. London: HarperCollins Publishers.
- Weitz, Y. (January 01, 2011). Golda Meir, Israel's Fourth Prime Minister (1969-74). *Middle Eastern Studies*, 47, 1, 43-61.

Whicker, M. L., & Isaacs, H. L. (1999). The Maleness of the American Presidency. In Lois Duke Whitaker (ed.), *Women in Politics: Insiders or Outsiders?* Upper Saddle River, NJ: Prentice Hall.

Wunderley, L. J., Reddy, W. B., & Dember, W. N. (May 01, 1998). Optimism and Pessimism in Business Leaders¹. *Journal of Applied Social Psychology*, 28, 9, 751-760.

Young, H. (2020, October 9). *Margaret Thatcher*. *Encyclopedia Britannica*. <https://www.britannica.com/biography/Margaret-Thatcher>

Young, H. (1990). *The Iron Lady: A biography of Margaret Thatcher*. New York: Noonday Press.